

**T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**NE EĞİTİMDE NE DE İSTİHDAMDA OLAN GENÇ YETİŞKİN
KADINLARIN EVLİLİK HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sümeyye DUMAN

Kadın ve Aile Çalışmaları Anabilim Dalı

Kasım 2022

**T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**NE EĞİTİMDE NE DE İSTİHDAMDA OLAN GENÇ YETİŞKİN
KADINLARIN EVLİLİK HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sümeyye DUMAN

Kadın ve Aile Çalışmaları Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sutay YAVUZ

Kasım 2022

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün KADIN ve AİLE ÇALIŞMALARI Tezli Yüksek Lisans Programı 195440001 numaralı öğrencisi Sümeyye DUMAN'nın hazırladığı “Ne Eğitimde Ne De İstihdamda Olan Genç Yetişkin Kadınların Evlilik Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi” başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 10/11/2022 Perşembe günü saat 14:00'da yapılmış, tezin onayına oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Başkan :(unvanı-adı-soyadı-imza)

Jüri Üyesi :(unvanı-adı-soyadı-imza)
(Danışman)

Jüri Üyesi :(unvanı-adı-soyadı-imza)

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Doç. Dr. Murat BAYAR
Müdür

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada öncelikle hem fikirsel hem de yöntemsel katkısı büyük olan, küçük yaşlardan bugüne hayalini kurduğum akademik gelişim yolunda henüz lisans eğitiminin sonunda çoktan güvenini, inancını ve motivasyonunu kaybetmiş bir şekilde başladığım yüksek lisans eğitimimde hem kendi deneyimlerini benimle paylaşarak hem de bu yorucu ve yıpratıcı süreçte desteklerini benden esirgemeyerek yeniden yola koyulma cesareti veren tez danışmanım, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Sutay YAVUZ'a teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca süreçte erişmekte zorlandığım pek çok kaynağı bana ulaştıran Dr. Sinem TOROMAN'a, Dr. Taylan ACAR'a, Dr. Zeynep KURNAZ'a ve sürecin çok sonlarında tanışmama rağmen tez metnimin düzenlemelerinde bana yardımcı olan Arş. Gör. Sena GÜNER'e ve tüm yüksek lisans sürecimde yardımlarını benden esirgemeyen arkadaşım Sebihat TOFAN'a destekleri ve yardımları için teşekkür ederim.

Bunun yanında her daim beni hep destekleyerek motive eden arkadaşlarıma, nihayetinde bu uzun soluklu süreçte maddi manevi desteklerini benden esirgemeyen hem çalışmam hem de dinlenebilmem adına her zaman en uygun ve huzurlu ortamı oluşturmak için emek veren beni hep benden önce düşünen sevgili aileme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xi

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	2
2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	5
3. ARAŞTIRMANIN SORULARI	6
4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	7
5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	8
6. BÖLÜMLERİN ÖZETİ	9

BÖLÜM 2

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. İktisadi Geçişler, Genç İşsizliği ve Neni	11
2.1.1. Eğitim ve İş Piyasasına Katılım.....	11
2.1.2. İktisadi Faaliyet Geçişleri ve İş Gücü Göçü	12
2.1.3. Dünyada Endüstri Devrimleri ve İş Gücü İhtiyacındaki Dönüşüm.....	16
2.1.4. Bir Risk Faktörü Olarak “Prekaryalaşma”	17
2.1.5. İşsizlik.....	18
2.1.6. İşsizliğin Kavramsal Açılımı ve İşsiz Sayılabilmek	19
2.1.7. Türkiye’de İşsizliğin Seyri	20
2.1.8. Genç İşsizliği	22
2.1.9. Covid-19 Pandemisi ve Genç İşsizliği.....	24

2.1.10. NENİ (Ne Eğitimde Ne De İstihdamda).....	26
2.1.11. Dünya’da ve Türkiye’de Güncel Rakamlarla NENİ	30
2.1.12. Covid-19 Pandemisi Sürecinde NENİ Olmanın Psikolojik Etkileri.....	33

BÖLÜM 3

3. TÜRKİYE’DE GÜNÜMÜZDE EVLİLİK DAVRANIŞLARI	36
3.1. Evlilik Tercihleri ve Nüfus Politikaları	36
3.2. Beliren Yetişkinlik Dönemi.....	39
3.3. İkinci Demografik Geçiş Kuramı ve Aile Dönüşümü	41
3.4. Kavram Olarak Evlilik	44
3.5. Evlilik Tercihleri	45
3.5.1. Dünya’da İlk Evlenme Yaşı	46
3.5.2. Türkiye’de İlk Evlenme Yaşı.....	47
3.5.3. Türkiye’de Bölgelere Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı	48
3.5.4. Türkiye’de İlk Evlenme Yaşını Etkileyen Faktörler	50
3.6. Türkiye’de Evlilik Törenleri ve Harcamalar	53
3.7. Çocuk Sahibi Olma Tercihleri.....	55
3.7.1. Türkiye’de Çocuk Sahibi Olma Tercihlerinin Seyri.....	55
3.7.2. Çiftleri Daha Az Çocuk Sahibi Olmaya İten Faktörler	56

BÖLÜM 4

4. ARAŞTIRMA YÖNTEM VE METODOLOJİSİ	63
4.1. Karma Yöntemler Araştırması	63
4.2. Karma Yöntemler Araştırmasının Avantajları ve Dezavantajları	65
4.3. Karma Yöntemler Araştırması Kullanmanın Gerekçesi.....	66
4.4. Araştırmanın Deseni	67
4.5. Araştırmada Nicel ve Nitel Kesitlerin Metodu.....	68
4.6. Nicel ve Nitel Araştırmaların Zamanlayıcısı/Sıralılık.....	71
4.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	72

BÖLÜM 5

5. ARAŞTIRMA BULGULARI	73
5.1. Katılımcıların Genel Profili.....	74
5.2. Evliliğe Bakış ve Evlilik ile İlgili Görüşler.....	77
5.2.1. Evlenme ile İlgili Görüşler	77

5.2.3. İlk Evlilik Yaşı ve Doğurganlığa Dair Politik Söylemlere Bakış Kategorisindeki Bulgular	87
5.3. Evlilik Törenlerine Yönelik Görüşler	89
5.4. Eşten ve Evlilik Sürecinden Beklentiler	92
5.4.1. Geleneksel Evliliğe ve Erkeklik Rolüne Bakış Kategorisindeki Bulgular	95
5.5. Mevcut Ekonomi ve İş Piyasasına Yönelik Görüşler	97
5.6. Covid-19 Pandemisinin Etkileri	103
TARTIŞMA ve SONUÇ	106
KAYNAKÇA	120
EKLER	142
Ek-1. Kod Sistemi	142

ÖZET

Henüz yakın zamanda yerel literatürümüzde yer edinmeye başlamış ne eğitimde ne de istihdamda kavramsallaştırması (NENİ), sıklıkla ne bir eğitim faaliyetinde ne de düzenli gelir getiren bir işte çalışan gençlere yönelik çeşitli perspektiflerden irdelenen bir gençlik sorununu kategorize etmektedir. Bu çalışmada bu sorun kadın ve aile çalışmaları perspektifinden irdelenmesi amacıyla bu kategoride yer alan üniversite mezunu genç yetişkin ve bekar kadınların evlilik hakkındaki görüşleri kapsamında incelenmektedir.

Günümüzde genç kadınlarda yüksek eğitime katılım oranları akran grupları erkeklerin oranını geçmiştir. Ancak söz konusu kadınların istihdama katılımları yaşlıları erkek grupları ile benzer oranları yakalamakta zorlanmakta, yaş grupları yükseldikçe NENİ olan kadınların oranının erkeklerden çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bununla birlikte toplumsal söylemde gençlerin sıklıkla evliliği ertelediği ve aile kurumunun önemini yitirdiği gibi değersel dönüşümlere atıf yapan eleştiriler yer almaktadır. Ancak eğitim ve iş piyasası arasındaki entegrasyon sorunu, iş piyasasındaki güçlükler, güvencesiz ve esnek çalışma, düşük ücretlerle beraber Covid-19 pandemisinde sıklıkla yükselen enflasyon oranları gençlerin evlilik gibi ciddi sermayeler gerektiren süreçlere karşı cesaretini oldukça kırdığı ön görülmektedir. Söz konusu yüksek eğitilmiş kadınlar olduğunda ise sürecin mevcut iş piyasasına yönelik sorunların yanında toplumsal cinsiyet normlarından bağımsız düşünülmesi olanaksızlaşmaktadır. Çünkü günümüzde özellikle yüksek eğitilmiş kadınların aile içi rollerde daha eşitlikçi ve demokratik beklentiler içerisinde olmasının ilk evlilik yaşını erteleyici bir nitelik olarak öne çıktığı literatürde onaylanmıştır.

Tüm bu ön bilgiler ışığında bu çalışmada söz konusu tartışmalar ne eğitimde ne de istihdamda kavramsallaştırması çerçevesinde 20-29 yaş aralığındaki düzenli gelir getiren bir işte çalış(a)mayan herhangi bir eğitim faaliyetinde de bulunmayan bekar kadın örneklemini çerçevesinde incelenmektedir. Bu amaçla bu araştırma, konu hakkında daha

kapsamlı ve derinlemesine çıkarımlar yapma imkânı tanıyan karma yöntemler araştırması tekniği kullanılarak tasarlanmıştır.

Araştırma bulgularında sıklıkla söz konusu örneklemin evlilik hakkında oldukça ılımlı oldukları ancak bunun için 25 yaş sonrasını idealize ettikleri, bunu uzun eğitim süreçleri ve işsizlik gibi mücadelelerle gerekçelendirdikleri görülmüştür. Çocuk sahibi olma hususunda ise özellikle çocuğa sağlayacakları imkanlar bağlamında oldukça kaygılı oldukları ve çocuğun sayısından çok niteliği üzerinde hassasiyet geliştirdikleri anlaşılmıştır. Tüm bu kaygıları besleyen bir diğer etkenin ise günümüzde geçmişe kıyasla görünürlüğü artmış olan liyakatsizlik kültürü olduğu araştırma bulguları arasındadır. Ayrıca kadınlar söz konusu olduğunda evlilik tercihlerinde öne çıkan en önemli sorun alanlarından birinin ekonomik yetersizliklerle beraber geleneksel ataerkil aileye yönelik kaygılar, hegemonik erkeklik kültürü ve aile içi şiddet gibi korkuların yer aldığı anlaşılmıştır.

Tüm bu bulgular ışığında katılımcılar için bir ilişki tipi olarak evliliğin halen oldukça önemli olduğu, ancak modernleşme ve çağdaşlaşmanın etkisiyle aile pratiklerinde geleneksellikten uzaklaşarak eşler arası paylaşım ve ortaklığa vurgu yapan bir değişim talebinin, bununla birlikte eş seçiminde daha seçici tercihlerin ön plana çıktığı anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ne eğitimde ne de istihdamda, evlilik tercihleri, aile, eğitilmiş kadın işsizliği.

ABSTRACT

Its conceptualization not in education, employment or training (NEET), which has only recently started to take place in our local literature, categorizes a youth problem that is often addressed from various perspectives for young people who are neither involved in an educational activity nor work in a job that generates a regular income. In this study, this problem is examined from the perspective of both family studies and women's issues, within the scope of the views of university graduate young adult and single women on marriage.

Today, the rate of participation in higher education among young women has exceeded that of men in their peer groups. However, the participation of these women in employment has difficulty in catching up with the male groups of their peers. Moreover in the social discourse, there are criticisms that refer to value transformations, such as the fact that young people often postpone marriage and the family institution loses its importance. However, the integration problem between education and the labour market, difficulties in the labour market, insecure and flexible working, low wages, and inflation rates, which are frequently rising in the Covid-19 pandemic, seem to discourage young people from processes that require serious capital, such as marriage. When it comes to highly educated women, it becomes impossible to think of the process independently of gender norms as well as the problems related to the current labour market. Because today, it has been confirmed in the literature that especially highly educated women have more egalitarian and democratic expectations in family roles as a quality that delays the age of first marriage.

In the light of all this preliminary information, in this study, the discussions in question are examined in the context of the conceptualization of neither education nor employment, within the framework of the sample of single women between the ages of 20-29 who cannot work in a regular income-generating job, and who are not engaged in any educational activity. For this purpose, this research was designed by using the mixed

methods research technique, which allows to make more comprehensive and in-depth inferences about the subject.

In the research findings, it was seen that the sample in question was quite moderate about marriage, but idealized after the age of 25 for this, justifying this with long education processes and struggles such as unemployment. It has been understood that they are very concerned about having children, especially in terms of the opportunities they will provide to the child, and they develop sensitivity on the quality of the child rather than the number. Another factor that feeds all these concerns is the culture of incompetence, which has increased visibility compared to the past, among the research findings. In addition, when it comes to women, it has been viewed that one of the most important problem areas in marriage preferences is economic inadequacies, as well as concerns about the traditional patriarchal family, hegemonic masculinity culture and fears such as domestic violence.

In the light of all these findings, it has been understood that marriage as a relationship type is still very important for the participants, but with the effect of modernization, a demand for a change in family practices that moves away from tradition and emphasizes sharing and partnership between spouses, and more selective preferences in choosing a spouse come to the fore.

Key words: Not in education, employment or training, marriage preferences, family, educated women unemployment.

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş milletler
CSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EuroStat	: European statistics - Avrupa İstatistik Ofisi
ILO	: International Labour Organization - Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
NEET	: Not in Education, Employment or Training
NEİY	: Ne Eğitimde Ne İstihdamda Ne de Yetiştirmede
NENİ	: Ne Eğitimde Ne de İstihdamda
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development - Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TAYA	: Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TNSA	: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. İstihdam edilenlerin yıllara göre iktisadi faaliyet kolları (TÜİK, 2021c).	13
Şekil 2.2. İstihdam edilenlerin yıllara ve cinsiyete göre iktisadi faaliyet kolları: Kadın (TÜİK, 2021c).....	14
Şekil 2.3. Türkiye'de 15 yaş Üstü İşsizlik oranı 2014-2021 (%) (TÜİK, 2021d; 2022e).....	21
Şekil 2.4. Türkiye’de genç işsizlik oranı (%), 2014-2020 (15-24 yaş) (TÜİK, 2021e). 23	
Şekil 2.4. OECD ülkeleri ortalaması ve Türkiye’de toplam NENİ (15-29 yaş) yaygınlığı (1997-2020). (OECD, 2022a).....	30
Şekil 2.5. OECD ülkeleri ortalaması ve Türkiye’de kadın NENİ (15-29 yaş) yaygınlığı (1997-2020). (OECD, 2022a).....	31
Şekil 2.6. 15-24 yaş grubundaki NENİ gençlerin 2004-2020 yılları arası toplam genç nüfustaki oranları (%) (TÜİK, 2020).	32
Şekil 3.1. Türkiye’de evlenme sayıları 2021: Kadın-Erkek TÜİK (2022b).....	45
Şekil 3.2. Türkiye’de ortalama ilk evlenme yaşı 2001-2020: Kadın (TÜİK, 2022b). ...	48
Şekil 3.3. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına göre ortalama ilk evlenme yaşı – Kadın, 2016-2021 (TÜİK, 2022).....	49
Şekil 3.4. Türkiye’de doğurganlık oranları (1960-2021) (OECD, 2022b).....	55
Şekil 3.6. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına göre toplam doğurganlık hızı (2015-2020) (TÜİK, 2022).	58
Şekil 4.1. Eş Zamanlı Karma Yöntemler Araştırmasının Temel Deseni (Toraman, 2021).....	68
Şekil 4.2. Tezin Nicel ve Nitel Verilerinin Toplanması ve Analiz Sürecinin Hafta Bazında Gösterimi. Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.	71
Şekil 5.1. Tüm Katılımcıların Yaş Dağılımı	74
Şekil 5.3. Nitel Kesit Katılımcılarının Yaş Dağılımı	76

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Genç işsizliği tanımları karşılaştırması.....	24
Tablo 2.2. Ne Eğitimde Ne İstihdamda olan gençleri ifade etmek için kullanılan kavram ve kısaltmalar.....	26
Tablo 3.1. Türkiye’de evlilik öncesinde yapılan törenlerin yüzde dağılımı, 2016	53
Tablo 4.1. Araştırma temel ve alt soruları.....	64
Tablo 4.2. Karma Yöntemler Araştırması Yerine Kullanılan Kavramlar.....	65
Tablo 5.1. Araştırma örneklem profili	74
Tablo 5.2. Katılımcıların Genel Demografik Bilgileri (Nicel-Nitel Kesit Katılımcıları Bir Arada)	75
Tablo 5.4. Nitel Kesit Katılımcılarının Genel Profili.....	76
Tablo 5.5. NENİ Genç Yetişkin Kadınların Evlilik ile İlgili Görüşleri.....	77
Tablo 5.6. Evlilik İçin Uygun Görülen Yaş Aralığı.....	79
Tablo 5.7. Evlilik Kararı Tercihleri.....	80
Tablo 5.8. Evlenilecek Eşle Tanışmada En Uygun Gördükleri Ortam.....	80
Tablo 5.9. Sosyal Medya Aracılığıyla Flört Tipi İlişki Kurma Deneyimleri.....	81
Tablo 5.10. Evlilik Öncesi İdeal Görülen Görüşme Süresi.....	81
Tablo 5.11. Evlilik Törenlerine Dair Görüşler.....	89
Tablo 5.12. Tercih Edilen Nikah Türleri.....	91
Tablo 5.13. Eşten Beklentiler.....	93
Tablo 5.14. Gelecekte Düşünülen Çocuk Sayısı.....	95
Tablo 5.15. İş Arama Oranları ve Aramama Sebepleri.....	97
Tablo 5.16. Mevcut Ekonomi ve İş Piyasasına Yönelik Görüşler	98
Tablo 5.17. Pandemi ile birlikte iş bulmaya dair umudunuza 10 üzerinden kaç verirsiniz?.....	103
Tablo 5.18. Pandemi ile birlikte evlenmeye dair umudunuza 10 üzerinden kaç verirsiniz?.....	104

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Günümüzde evlilik ve doğurganlık oranlarındaki düşüş sadece Türkiye’de değil dünyanın pek çok yerinde karşılaşılan bir olgu haline gelmiştir (OECD, 2022b; TÜİK, 2022b). Bunun yanında hem kadın hem erkeklerde ilk evlenme yaşında artış görülmeye devam etmektedir (OECD, 2022c; TÜİK, 2021f). Bu durum dünyanın pek çok ülkesinde insanların gün geçtikçe evliliği erteleme eğilimi gösterdiği anlamına gelmektedir.

Alanyazında bugüne kadar evlilik tercihlerindeki değişimi açıklamaya çalışan birbirinden farklı perspektiflerde pek çok araştırma yapılmıştır. Bunun yanında konu sadece bilimsel literatürün konusu olarak tartışılmakla kalmamış, pek çok haber yayın sitesinin gündemi, köşe yazılarının dikkat çeken başlıkları, siyasilerin ve dini içerikli söylemlerin de tartışma konusu olmuştur¹ (CSGB, 2019; Diyanet Haber, 2019; Erdoğan, 2020; Evrensel, 2021; Hürriyet, 2008; Milliyet, 2018; NTV, 2009; WEB_5, 2020).

Yapılan ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar özellikle eğitimli gençlerde işsizlik olgusunun evliliği ve beraberinde doğurganlığı erteleyici bir etken olarak aile davranışlarını olumsuz etkilediğini belirtmektedir (Akça & Ela, 2012; İğdeli, 2019; Kreyenfeld, 2005). Ancak bu süreçte gençlerden aile değerlerini benimseyerek evlenip en az üç çocuk sahibi olmaları da beklenmektedir (CSGB, 2019; DPT, 2014). Buna karşın gençlerin bu imkanlara ulaşmasının her geçen gün giderek zorlaştığı da bilinmektedir. Özellikle günümüzde pandemi sürecinde artan işsizlik krizi artık bir gençlik krizi haline gelmiştir (ILO, 2021). İstihdam sorunun en önemli sebepleri arasında gerekli iş piyasasının yaratılamayıp ülke kalkınmasına ve gelişmesine hizmet edebilecek

¹ “Yaşlı nüfus oranımızın yıllar içinde artması ve 2040’ta şimdikininkin yaklaşık iki katına ulaşması bekleniyor. İşte bunun için katıldığım tüm nikah törenlerinde gençlerimize en az 3 çocuk, mümkünse daha fazlasını tavsiye ediyorum...” (CSGB, 2019). “Gençlerimiz evlenmek istemiyorlar. Evlenmeyi özendirmeliyiz...” (Diyanet Haber).

potansiyelde gençleri yetiştiremememiz olduğu da görülmektedir (Doğru & Meçik, 2018; Koç, Şenel, & Kaya, 2018).

Yeni, oluşum aşamasında ve farklı bir sosyo-ekonomik grup olan prekarya sınıfı, “güvencesiz proleterya” olarak açıklanmaktadır (Standing, 2017: 21). Bu durumda prekarya sınıfı proleterlerin sahip olduğu emek piyasası güvenliği, istihdam güvenliği, iş güvenliği, çalışma güvenliği, vasıfların yeniden üretiminin güvenliği, gelir güvenliği ve temsil güvenliği gibi güvencelerden yoksundur (Standing, 2017: 26). Telek (2021), işsiz olup ülkeyi terk etmek isteyen gençleri de bu kapsamda değerlendirmektedir (WEB_2, 2021). Bu durum söz konusu Ne Eğitimde Ne de İstihdamda (NENİ) gruplar için de önemli bir özelliktir. İş piyasasının ve eğitim sisteminin entegrasyonundan kaynaklanan sorunların düzeltilemediği durumda gençlerin hem eğitime hem iş piyasasına hem de kamu kurumları ve politikacılara güveninin azalması kaçınılmaz görünmektedir. Bu durumda politika yapıcılarının ve iktidarın aileye yönelik teşvik edici söylemlerinin etkisinin gençler üzerinde gün geçtikçe azalması beklenebilir.

Türkiye’de günümüz eğitim ve istihdam koşullarında gençlerin sınavlar ile birlikte belli sıralı eğitimleri alıp birtakım yetkinlikler kazanmasına rağmen istihdam piyasasında kendine bir yer edinemedikleri, yakın dönemde üzerinde tartışılmaya başlanan bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Bağlı, 2020; GYİAD, 2020; İstanbul, 2020; Lüküslü, Arıkan Akdağ, & Çelik, 2017; Sivri, 2021; Şak, 2021; Uysal & Acar, 2019; Vatansever, 2013; Arabacı, 2020). Türkiye’de alanyazında söz konusu eğitilmiş ancak işsiz genç kesim “Ne Eğitimde Ne de İstihdamda (NENİ)” olarak kavramsallaştırılmaktadır (Cansever & Namal, 2019). Türkiye OECD ülkeleri arasında en çok ne eğitimde ne de istihdamda olan genç nüfusa sahip ülkedir (OECD, 2022a). Bunun yanında ne eğitimde ne de istihdamda olan gençlerin çoğunluğu kadınlardan oluşmakta, üstelik kadınlarda yaş ilerledikçe ne eğitimde ne de istihdamda olma durumu kalıcılaşılmaktadır (İstanbul, 2020; TÜİK, 2022d).

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Toplumsal değişimleri tek bir nedene bağlayarak anlamlandırmak oldukça güç ve hatta yanıltıcıdır. Aile yapısındaki dönüşüme neden olan karmaşık olgular eğitim, iş piyasası ve kentleşme olgusu; buna bağlı olarak gelişen ve değişen sağlık sektörü ve ekonomik

koşullar olarak sıralanabilir. Ancak bu olguların sosyal politikalar, değer ve tutum dönüşümleri ve tüm bunlardan doğrudan etkilenen demografik yapı gibi toplumsal değişkenlerle karşılıklı etkileşim halinde olduğu zaman zaman göz ardı edilebilmektedir. Buradaki dönüşümü anlamak için öncelikle geçmişteki duruma göz atmak gerekmektedir.

Kapitalizm öncesi toplumlarda tekrarlayan salgın hastalıklar, tedavisi henüz bulunamamış diğer ölümcül hastalıklar, ilkel ve yetersiz üretim nedeniyle maruz kalınan kıtlık ve savaşlar gibi ölümcül olaylar, geçmişte yüksek doğum oranlarına rağmen nüfusun oldukça yavaş artmasına neden olmuştur (Davis, 2017: 189). Bu süreçte toplumun en önemli kontrol merkezi ve tüm işlevselliği kendinde toplayan aile kurumu, toplumun tek bütüncül kurumu olarak hayati önem arz etmektedir. İnsanlar zorlu yaşam koşullarında karşılaştıkları sıkıntılar karşısında başvurabilecekleri ilk kurum olan ailede sorunlarına çözüm aramakta; bir diğer ifadeyle tüm ihtiyaçlarını aile bağları sayesinde gidererek gelişim göstermekteydiler (Sullivan, 2015).

Ailenin bir kurum olarak merkezi bir rolü olduğu bu dönem aynı zamanda sağlık sistemlerinin yetersiz olması sebebiyle ölüm oranlarının oldukça yüksek seyrettiği dönemlere tekabül etmektedir. Sanayi öncesi toplumlarda ölüm oranları günümüze nazaran oldukça yüksektir. Aynı zamanda yine sağlık sistemlerindeki yetersizlik sebebiyle bebek ölümleri de oldukça fazladır. Bu nedenle kadınların sıklıkla doğum yapması gerektiği için doğurganlık oranları da günümüze kıyasla oldukça yüksektir. Tüm bu birbirini takip eden zorlu yaşam koşullarının bir etkisi de günlük yaşamı daha pratik hale getirmek amacıyla geliştirilen toplumsal cinsiyet normları olduğu düşünülebilir. Bu yönüyle sıklıkla “geleneksel” olarak tanımladığımız ataerkil ailenin bileşenleri tamamlanmış olmaktadır.

Başlangıçta ailenin, birey ve toplum arasındaki tek ve en önemli köprü olması onun hayati önemini açıklamaktadır. Engels (2003), tarihsel süreçte farklı toplumlarda ailenin işlevsel ve yapısal düzenini ele aldığı çalışmasında, çocukların birden çok anne ve babalarının olduğu aile tiplerinden günümüz tek eşli ailesine kadar pek çok aile türü olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre ailenin, kapitalizm öncesi toplumlarda tek tip bir oluşumu temsil ettiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Ancak kapitalizm sonrası dönemdeki kadar hızla yaygınlaşan farklı tip ailelerden söz etmenin de oldukça zor olduğu görülmektedir (Özbay, 2015: 33).

Değişen ve gelişen ekonomik yapı ve sanayileşmeyle birlikte bireylerin kök ailelerine olan ekonomik bağımlılığı tarım toplumlarına göre oldukça azalmıştır. Tarım toplumlarında her aile üyesi ücretsiz aile işçisi sayılacağı için kalabalık geniş aileler şeklinde yaşamak; yaşamı idame ettirmek, güç ve zenginlik kazanmak için gerekli görülmektedir (Horwitz, 2007). Ancak bireylerin kök ailelerinden mekânsal olarak ayrılmasına ve daha bireysel yaşamlar sürmelerine olanak sağlayan modernleşme süreci, aileye dair karar alma mekanizmalarında da çeşitli değişimlere sebebiyet vermiştir.

Erkeklerin ve özellikle kadınların modern iş piyasasına katılarak kök ailelerinden tamamen bağımsız ekonomik kaynaklara erişebilmeleri günümüz evlilik tercihlerindeki değişimlerin en büyük belirleyicilerinden biri sayılmaktadır (Dalla Costa & James, 2018). Çünkü sosyal bir kurum olarak aile aynı zamanda toplumun üretim birimlerinden biri olması nedeniyle ekonomik işleviyle de ön plana çıkmakta ve üyelerini de çeşitli ekonomik bağlarla birbirine bağlamaktadır (Alesina & Giuliano, 2010). Bir diğer ifadeyle tüm bu dönüşüm sürecine (özellikle kırsalda) bilinçli ve istekli bir dönüşüm olarak bakmak yetersiz kalacaktır. Süreci tetikleyen ve söz konusu değer dönüşümüne zemin hazırlayan zorunlu itici faktörleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Türkiye’de yapılan akademik çalışmalarda bu süreç sıklıkla ailenin işlevini kaybetmesi, modasının geçmesi, modernleşmenin ve bireyselleşmenin etkisi ile yaşanan değer dönüşümü ve sekülerleşmeye atıf yapan çalışmalarla açıklanmaya çalışılmıştır (Baş, 2021; Çapcıoğlu, 2018; Gümüş, 1993). Esasen bireylerin evlilik tercihlerindeki değişimin birdenbire gerçekleşen keyfi fikir değişimlerinden ibaret olduğunu söylemek oldukça zor görünmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı Türkiye’de toplumsal yapıda gerçekleşen değişimlerin ve yine değişen sosyo-ekonomik yaşam koşullarının, evlilik tercihlerine yönelik tutum ve davranışlar üzerindeki etkisini ne eğitimde ne de istihdamda yer alan bekar ve üniversite mezunu genç kadınlar üzerinden tartışmaktır.

Bu çalışma sosyal bilimlerde nicel ve nitel araştırmayı bir araya getirerek kapsamlı sonuçlara ulaşmaya imkan tanıyan karma yöntemler araştırma yöntemiyle tasarlanmıştır. Süreçte öncelikle nicel verilerin elde edilmesi amacıyla Google Formlar üzerinden çevrimiçi anket yöntemi kullanılmaktadır. Devamında ise daha derinlemesine görüşmeler yapabilmek ve söz konusu örneklemin yanıtlarının gerçek anlamına daha çok yaklaşabilmek adına bireysel görüşme tekniğini kullanarak nitel araştırma yöntemi

kullanılmıştır. Nihayetinde karma yöntemler araştırmasına binaen veriler ortak temalar altında bir araya getirilerek entegre edilmiştir. Böylece elde edilen verilerin güvenilirliğinin artması sağlanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Evlilik, Türkiye’de özellikle gelişmiş ekonomilere sahip yüksek gelirli diğer ülkelere kıyasla oldukça yaygın bir olgudur. Bu nedenle Türkiye’de özellikle evlilik ve aile odaklı çalışmaların yaygınlaştırılması ve sosyal bilimlerde yerel bir evlilik ve aile literatürü oluşturulmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında eğitim süresinin uzaması ve gündemden düşmeyen işsizlik sorunu gençlerin evlenme kararına yönelik tercihlerini de etkilemektedir.

Türkiye’de yükselen ortalama ilk evlenme yaşı ve bireylerin çocuk sahibi olma beklentilerindeki değişimler, yaşanan değer dönüşümünün bir habercisi olarak görülmektedir. Buna karşın ekonomik dalgalanmalar, alınan eğitim ve istihdam piyasasındaki uyumsuzluk sorunu ve beraberinde günümüzde görünürlüğü artan liyakatsizlik gibi çözülemeyen toplumsal sorunlar bu süreçten bağımsız olarak düşünülmemelidir. Gençler piyasada kendi eğitimine uygun bir yer edinebilmek için sıklıkla beceri ve yeterliliklerini geliştirmek amacıyla eğitim süresini uzatma durumunda kalmaktadırlar. Bu gençler için evlilik, kök aileden gelen maddi bir sermayeye sahip değillerse gün geçtikçe ertelemek zorunda kaldıkları bir karar niteliği kazanmaktadır. Tüm bu sorunsalların yanında günümüzde genç kadınlar için evlilik tercihlerini toplumsal cinsiyet normlarında değişim beklentisini dışarıda bırakarak tartışmak yetersiz kalmaktadır.

Bu çalışmada ne eğitimde ne de istihdamda olan genç yetişkin kadınların evlilik ve evlilik ile doğrudan ilişkili eğitim, ekonomi, çalışma ve çocuk sahibi olma hakkındaki düşüncelerini toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele alarak bütüncül bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bu yönüyle bu araştırmanın ne eğitimde ne istihdamda yer alan yüksek eğitilmiş ve bekar genç kadınların evlilik tercihlerindeki değişkenlere yönelik kapsamlı bir analiz yaparak literatürdeki boşluğa yönelik bir katkı teşkil etmesi beklenmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN SORULARI

Günümüzde yükselmeye devam eden ilk evlilik yaşı politikacılar tarafından genellikle bireyselliğin hayatımızın içinde geçmişe nazaran daha fazla yer kaplıyor olması ve değer dönüşümüne bağlanarak açıklanmaya çalışılmaktadır. Buna karşın bu olgu piyasa koşulları ve ekonomik dalgalanmalardan bağımsız bir süreç olarak değerlendirilmemelidir. Bu bağlamda bu çalışmada; mevcut eğitilmiş genç işsizliği sorununun, bir diğer ifadeyle ne eğitimde ne istihdamda ol(a)mama halinin, 20-29 yaş genç kadınlarda evliliği ve doğurganlığı erteleyici bir etken olduğu ileri sürülmektedir.

Araştırma bu temel sorun bağlamında bir ana ve onu açıklayıcı 6 alt sorudan meydana gelmektedir. Araştırmanın temel sorusu aşağıdaki gibidir.

- 20-29 yaş genç yetişkin kadınlarda ne eğitimde ne istihdamda olma halinin, evliliği ve doğurganlığı erteleyici bir etken olmasının belirleyicileri nedir?

Bu soruları açıklamak ve cevaplara yönelik değişkenleri daha belirgin hale getirmek amacıyla 6 alt soru geliştirilmiştir;

1. Üniversite mezunu NENİ ve bekar kadınların evlilik hakkındaki görüşleri nedir? Evliliği nasıl algılıyorlar?
2. İlk evlilik yaşı ve doğurganlığa dair politik söylemleri nasıl algılıyorlar?
3. Evlilik törenleri nasıl algılanıyor, evlilik kararlarındaki etkisi nedir?
4. Evlilik sürecinde eşten ve evlilik birlikteliği sürecinden beklentileri nelerdir? Bu beklentiler evlilik tercihlerini nasıl etkilemektedir?
5. Mevcut ekonomi ve iş piyasası hakkında ne düşünüyorlar? Bunların evlilik kararlarındaki etkisini nasıl değerlendiriyorlar?
6. Covid-19 pandemi sürecinin çalışma ve evlilik kararlarında etkisi olmuş mudur, olmuşsa bu etkiyi nasıl yorumluyorlar?

Bu araştırmada tüm bu sorunların üniversite mezunu, işsiz ve mevcut durumda genç yetişkin (20-29 yaş arası), bekar kadınların gözüyle değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın hazırlanmasındaki motivasyon, Türkiye’de sayılı örneği olan gençlerle birlikte gençlik sorunlarını konuşabilmek ve günümüzün en dinamik nüfusunu temsil eden ve gelecek potansiyeli taşıyan gençlerin Türkiye’de dezavantajlı

konumunu kadın ve aile çalışmaları açısından da değerlendirilmesine ihtiyaç olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu araştırmada yöntem olarak “Karma Yöntemler Araştırması” araştırma metodu benimsenmiştir. Karma yöntemler araştırması nicel ve nitel verilerin aynı anda veya sıralı olarak toplandıktan sonra yine aynı anda veya sıralı olarak kendine has yöntemlerle analiz edilmesi ve nihai bulguların birleştirilerek sunulmasıyla gerçekleştirilmektedir (Creswell, 2017).

Araştırma yönteminde karma yöntemler araştırmasının seçilmesinde, araştırma sorularına daha kapsamlı ve derinlemesine bilgi elde edinilebilmesi amaçlanmıştır. Bu yöntem nicel ve nitel bulguların birbirleriyle tamamlayıcı rolde yer alması gerekçesiyle tercih edilmiştir. Bunun yanında felsefesi bağlamında uygulamalı olan bu araştırmanın amacı keşfedici nitelik taşımaktadır.

Araştırmanın örnekleme üniversite mezunu, mevcut durumda öğrenci olmayan, düzenli gelir getiren bir işte çalışmayan, bekar, 20-29 yaş aralığındaki kadınlardan oluşmaktadır. Bu özelliklere sahip katılımcılardan başlangıçta kesitsel tarama yöntemiyle 339 çevrimiçi anket verisine ulaşılarak nicel verilere erişilmiştir. Araştırmanın nitel boyutu ise durum çalışması olarak tasarlanmış, olasılıksız örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yöntemiyle 16 katılımcıya ulaşılarak yine çevrimiçi ortamda bireysel görüşme gerçekleştirilmiştir.

Nicel verilerin elde edilmesi sürecinde anketler örneklem profiline uygun katılımcıların yer alabileceği ön görülen sosyal medya platformlarında paylaşarak yayılması sağlanmıştır. Anketlerin sonunda katılımcılara araştırmanın nitel kesitine de katılabilecekleri teklif edilmiş, anket sonuna gönüllü olarak e-posta adresini bırakan katılımcılara e-posta üzerinden ulaşılarak görüşme yapma adına randevuları oluşturulmuştur. Böylelikle nicel ve nitel verilere eş zamanlı erişilmesi sağlanmıştır.

Nicel verilerin analizinde SPSS 26.0 ve MS Excel programı kullanılmış, nitel veriler ise MAXQDA 2022 programı üzerinden üretilen kodlar vasıtasıyla analiz edilmiştir.

5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmada karşılaşılan ilk sorun örneklem evreninin büyüklüğünün bilinmemesidir. Yapılan literatür taraması ve yayımlanan resmi istatistiklere bakıldığında mevcut durumda Türkiye’de üniversite mezunu, işsiz ve bekar kadın sayısı tam olarak bilinmemektedir. Bu nedenle araştırmada çalışılan örneklem grubunun evreni temsil etme iddiası bulunmamaktadır.

Araştırma verileri karma yöntemler araştırması bağlamında 339 çevrimiçi anket verisi ve 16 çevrimiçi görüşmeden elde edilen nitel bulgulardan oluşmaktadır. Çevrimiçi anketler yoluyla veri toplamanın en büyük kısıtlılığı cevaplayıcıların örneklemini tam olarak temsil edip etmediğinin kesin olarak bilinmemesidir. Bu nedenle anket çevrimiçi platformlarda yayımlanırken araştırmaya katılım kriterleri vurgulanmış, örneklemini temsil etmeyen kullanıcıların anketi doldurmaması hem öncesinde hem de anket formunun içinde ısrarla rica edilmiştir. Bunun yanında başlangıçta 397 cevaplayıcıya ulaşılmasına rağmen sorulara verilen cevaplar karşılaştırıldığında örnekleme uymadığı tespit edilen katılımcıların cevapları silinerek analize dahil edilmemiştir. Ancak çevrimiçi görüşmeler vasıtasıyla nitel araştırma katılımcılarının araştırmanın hedef grubunu temsil etmesi sağlanmıştır. Bu nedenle yapılan analizler sonucu nitel verilerden elde edilen bulgular, nicel verilerden elde edilenlere göre daha çok önemsenmiş ve ön plana çıkarılmıştır.

Bunların yanında tüm veriler 2021 Kasım ve Aralık aylarında toplanmış olup süreç, Türkiye’de Covid-19 pandemisinin etkilerinin halen devam ettiği zamanlara denk gelmiştir. Bu nedenle pandemi koşullarında yapılan çevrimiçi bireysel görüşmeler, verilerin elde edildiği zamanın kısıtlılıkları çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Literatürde ne eğitimde ne de istihdamda kavramsallaştırması amacına göre sıklıkla 15-24 yaş, 24-29 yaş veya 15-29 yaş olarak kategorileştirilmiş olmakla birlikte 30-34 yaş aralığında yapılan çalışmalara da rastlanmaktadır (EuroStat, 2020; OECD, 2022a; TÜİK, 2022d). Bu çalışmada ise evlilik tercihlerinde en önemli değişkenlerden biri olan eğitim faktörünü ön plana çıkarmak amacıyla örneklem grubu üniversite mezunu kadınlar arasından seçilmiştir. Bu nedenle örneklemin yaş aralığı 20-29 yaş olarak belirlenmiştir. Bu yönüyle bu araştırmanın, genç ve eğitimli bekar kadınlar ekseninde evlilik pratiklerine karşı bakışı derinleştirmeye katkı sağlayacak bir izlek olabilmesi beklenmektedir.

6. BÖLÜMLERİN ÖZETİ

Bu araştırma toplamda 6 bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm; giriş, araştırmanın konusu, amacı, araştırma soruları ve araştırmada kullanılan yöntem olmak üzere araştırmanın sınırlılıklarını da içeren bir numaralı bölüm olarak yazılmıştır. İki ve üç numaralı bölümler ise; muhteviyatı açısından araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesini teşkil etmektedir. İkinci bölümde; başlangıçta araştırmanın konusuna açıklık getirilmesi amacıyla dünyada ve Türkiye’de iktisadi geçiş ve iş piyasasına yönelik dönüşüm süreçlerinden, işsizlik, genç işsizliği ne eğitimde ne de istihdamda olmanın yanında Covid-19 pandemisi ve kadının bunların içindeki yerinden bahsedilmektedir.

Üçüncü bölüm; Türkiye’de evlilik ve aile olma tercihleri bağlamında nüfus politikaları, gençlikten yetişkinliğe geçiş sürecinde son yıllarda tartışılmaya başlayan beliren yetişkinlik kuramı, evlilik ve çocuk sahibi olma davranışlarına yönelik ikinci demografik geçiş kuramı ve dünyada ve Türkiye’de ilk evlenme yaşı ve çocuk sahibi olma tercihlerine yönelik literatür bilgilerinden oluşmaktadır. Aynı bölümde evlilik sürecinin getirileri kapsamında gerçekleşen evlilik törenleri ve harcamalar da yer almaktadır.

Dördüncü bölümde araştırmanın yöntem ve metodolojisi yer almaktadır. Bu bölümde; kullanılan yöntem olarak karma yöntemler araştırması, karma yöntemler araştırmasının avantaj ve dezavantajları, karma yöntemler araştırma yönteminin tercih edilmesinin gerekçesi, araştırma deseni, nicel ve nitel boyutlarda kullanılan yöntem ve bunların zamanlama ve sıralılıkları, nihayetinde araştırmanın sınırlılıkları yer almaktadır.

Beşinci bölüm, araştırmanın bulgularının karma yöntemler araştırması kullanılmasına binaen elde edilen nicel ve nitel verilerin ortak temalar altında birleştirilmesi yoluyla sunulduğu bölümdür. Bu bölümde; başlangıçta katılımcıların genel profili yer almaktadır. Devamında ne eğitimde ne de istihdamda olan üniversite mezunu, 20-29 yaş aralığındaki bekar kadın katılımcıların; evlilik hakkında, ilk evlenme yaşı ve doğurganlığa dair politik söylemler hakkında, evlilik törenleri hakkında, eşten ve evlilik sürecinden beklentileri hakkında, mevcut ekonomi, iş piyasası ve tüm bunlarda Covid-19 pandemisinin etkileri hakkındaki görüşlerine dair elde edilen bulgular sunulmaktadır.

Son bölüm olan altıncı bölümde ise ilk bölümlerde yer alan literatür bilgisi eşliğinde elde edilen bulgular tartışılmakta ve tartışmaların nihayetinde varılan sonuçlar yorumlanmaktadır.

BÖLÜM 2

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İktisadi Geçişler, Genç İşsizliği ve Neni

Bu bölümde başlangıçta dünyada yaşanan iktisadi geçişlerle birlikte dönüşen iş piyasası koşulları, eğitim ve iş piyasası arasındaki ilişkiye olan etkisi çerçevesinde tartışılmıştır. Bu arka planda iktisadi geçişlerin ve doğal bir getirisi olan göçlerin, gençlerin yaşam seyrindeki çalışma ve aile olma tercihlerine olan etkisi açıklanmıştır. Bunun yanında işsizlik ve genç işsizliği tanımının sınırları tartışılmakta ve Ne Eğitimde Ne de İstihdamda kavramı Covid-19 pandemi sürecinin getirdikleri ile birlikte ele alınmaktadır.

2.1.1. Eğitim ve İş Piyasasına Katılım

Hemen hemen her birey yaşamını sürdürmek için ekonomik yaşamda aktif rol oynamak durumundadır. İnsanlık, tarih boyunca içinde bulunduğu sosyal yapıya ve dönemin ihtiyaçlarına uygun olarak çeşitli iş alanları üretmiş, bu işleri geliştirmiş ve çeşitlendirmiştir. Bir iş sahibi olmak bireyin yaşamına yön, amaç ve statü kazandırmasının yanında maddi kaynaklarını ve sosyal sermayesini genişletmesi için de olanak sağlamaktadır. Meslek sahibi olmak, kişilerin toplumla bağ kurmasını kolaylaştırmakta, bu bağı geliştirmekte ve şekillendirmekte iken aynı zamanda bireyin kimlik inşası sürecinin en önemli etkenlerinden biri niteliğini de taşımaktadır. İnsanlar uzun uğraşlar sonucu edindikleri ve kendilerini geliştirdikleri iş ve meslekler çerçevesinde bir dünya görüşü geliştirmektedir. Bireyin edindiği meslek ve uzun yıllar uğraştığı iş, onun dünyaya bakış açısını da şekillendirmekte böylece edinilen ve uzun süre icra edilen işin, bireysel kimliğin bir parçası olma süreci gerçekleşmektedir. İşsizlik ise bu anlamda, bireysel kimliği işlevsiz kılmakta ve kişilerin toplum nazarında aylak, işe yaramaz ve âtil olarak nitelenmelerine sebep olabilmektedir.

Eğitim ve iş piyasası arasındaki genişleyen entegrasyon sorunu gibi eğitim sistemine yönelik aksaklıklar pronatalist politikalara yönelik eleştirilerin başlıcaları arasında yer almaktadır. Bourdieu (1984: 143-144), yapısal bir gerçeklik olarak eğitim sisteminin toplum üzerinde ürettiği beklentiler ve ona iş piyasasında sunduğu

fırsat(sızlık)lar ve eşitsizliklerin, toplumda hayal kırıklığına sebebiyet verdiğini ileri sürmektedir. Ona göre bireylerin mesleklerine karşı hoşnutsuzluğunun, eğitimi reddeden ergen alt kültürlerinin oluşumunun ve sosyal sınırlılıkların reddedilmesi gibi sorunların kaynağı, eğitim ve istihdam piyasası arasındaki entegrasyonun zayıflığından beslenmektedir. Böylesi bir sistem içindeki gençlerin durumu şu sözlerle açıklanmaktadır:

“Kendilerini değersiz kağıtlarla oyalayan bir sosyal sistem ve eğitim sistemi tarafından sosyal kimlikleri ve benlik imajı baltalanan bu gençler, kişisel ve sosyal bütünlüklerini tamamen reddetmekten başka bir yol bulamıyorlar. Sanki eğitim sisteminin onları inanmaya teşvik ettiği için, tehlikede olanın sadece kişisel başarısızlık değil, akademik kurumun tüm mantığı olduğunu hissettiler.” (s.144)

Bourdieu'nun sözlerindeki “değersiz kağıtlar” ifadesinden ödevler, projeler ve sınav kağıtları gibi gençlik çağının en çok muhatap olduğu materyaller anlaşılmaktadır. Gençler uzun ve zorlu eğitim sistemi içinde gelecekte iyi bir işi olacağı gibi çeşitli vaatlerle belli bir yaşa kadar tutulmaktadırlar. Sonrasında ise gerek liyakatsizlik gerek ise iş piyasasının beklentileri ile uyuşmayan eğitimleri nedeniyle, iş piyasasında ve sosyal hayatta maruz kaldıkları kolektif hayal kırıklığının, onları tüm kurumlara karşı, gücünü hem ideolojik hem de bilimsel eleştirilerden alan bir isyan ve küskünlüğe sevk edeceği belirtilmektedir (Bourdieu, 1984). Kimi tartışmalarda bu genç kesim yaşamı ve akıbeti kapitalist piyasada yaşanan dönüşümler nedeniyle değişen ve belirsizleşen “prekarya” sınıfı olarak tanımlanmaktadır (Bourriaud, 2009; Vatansever, 2013).

2.1.2. İktisadi Faaliyet Geçişleri ve İş Gücü Göçü

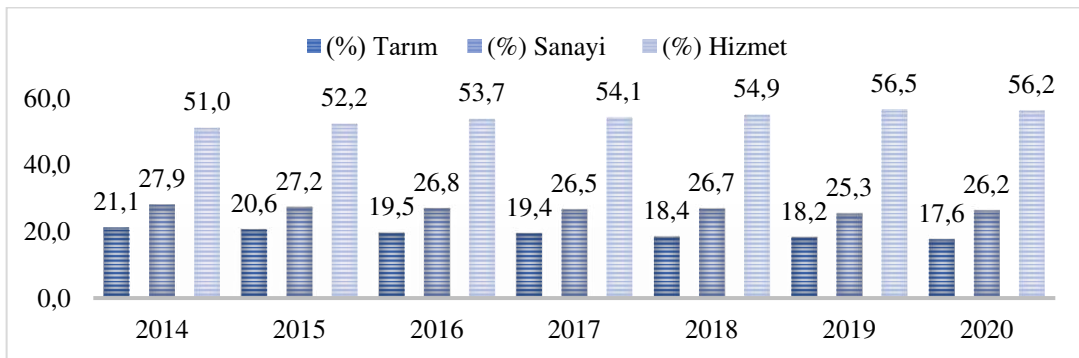
İş piyasası ile karşılıklı etkileşimde olan unsurların başında iş gücü gelmektedir. İş gücü, istihdam piyasasının temel bileşenidir. Bu nedenle iş gücünün coğrafi hareketleri hem iş piyasasını etkilemekte hem de iş piyasasından doğrudan etkilenmektedir. Bu noktada iş gücünün iş piyasasından etkilenecek sergilediği göç hareketlilikleri oldukça elzem bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü günümüzde bireyler gerek eğitim almak gerekse eğitimlerine uygun işlere erişmek amacıyla göç etmekte ve böylece kök ailelerinden uzaklaşarak daha bireysel bir yaşam tarzı geliştirmek zorunda kalmaktadırlar.

Kadınların eğitime erişiminin artması ve iş piyasasında yer alma hususunda geçmişe kıyasla daha istekli olmaları nedeniyle gerek yaşadıkları ülke içinde gerekse

başka ülkelere göç etme imkân ve eğilimleri artmıştır. Türkiye’de kadının yüksek eğitime erişimi artmış 2020-21 döneminde kadınlarda yüksek öğretimde net okullaşma oranı erkekleri geçerek %48,5 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2022d). Bu yönüyle daha iyi bir eğitim almak ve daha vasıflı işlere erişim amacıyla kentlere göç eden kadınlar zamanla kentli pratiklerine benzer alışkanlıklar geliştirmek zorunda kalmakta, nihayetinde evlilik ve aile olmaya yönelik beklentileri dönüşebilmektedir.

Dünya’da meydana gelen endüstriyel devrimlerle birlikte göç hareketlilikleri artmıştır. Türkiye’de iş piyasası ve istihdam, tarımda makineleşme ve el emeğinin değer kaybetmesi sonucu şehirlerde gelişme göstermiştir (Cengiz & Baydur, 2010). Bu durumda göç, iş gücü için zorunlu bir nitelik kazanmıştır. Türkiye’de 1950’lerden sonra kırdan kente göçlerle birlikte tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru hızlı bir geçiş yaşanmıştır (Şen, 2014).

Kırsal alanda geçimini sağlamakta güçlük çeken halk, şehirlerde gelişmeye başlayan sanayi sektöründe kendine yer aramaya başlamıştır. Bunun sonucunda fabrikalaşmanın da artmasıyla Türkiye bir süre hem tarım hem de kısmen sanayi toplumu özelliklerini bir arada barındırmıştır. Ancak 2000’li yıllardan bu yana teknolojinin gelişmesi ile birlikte tarım ve sanayi sektöründe de istihdam oranları oldukça azalmış, bu durum iş gücünün hizmet sektörüne doğru hızlı bir geçiş yapmasına sebebiyet vermiştir (Koru & Dinçer, 2018). Aşağıdaki şekilde Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2014 – 2020 yılları arasında iş gücünün farklı istihdam kollarındaki çalışma oranları gösterilmektedir (TÜİK, 2021c).

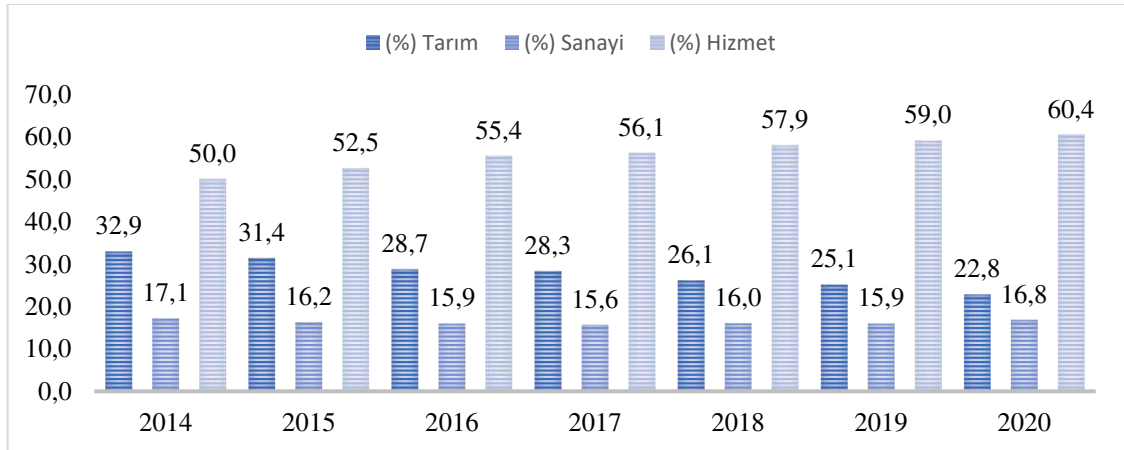

Şekil 2.1. İstihdam edilenlerin yıllara göre iktisadi faaliyet kolları (TÜİK, 2021c).

Türkiye’de 2014 yılında tarım sektöründe istihdam edilme oranı %21,1 olarak hesaplanmış, 2020 yılına kadar bu oran istikrarlı bir şekilde düşüş göstermiştir. 2020 yılında tarımda istihdam edilme oranı toplamda 3,5 puan azalarak %17,6 şeklinde hesaplanmıştır.

Sanayi sektöründe istihdam edilme oranı ise 2014 yılında %27,9 iken 2020 yılında %26,2 olarak hesaplanmıştır. Grafikteki en çok değişim ise hizmet sektöründe gözlemlenmektedir. 2014 yılında hizmet sektöründe istihdama katılma oranı %51 iken 2020 yılına kadar 5,2 puan artış göstererek %56,2 olarak hesaplanmıştır. Buna göre 2014-2020 yılları arasında istihdama katılımında en çok artış hizmet sektöründe gerçekleşmişken, bunu tarım sektörü takip etmektedir. Sanayi sektörü istihdama katılım oranında ise diğer sektörlerle göre çok daha düşük bir artış olduğu görülmektedir.

Kadınların eğitimden ve nitelikli işlerden uzak olduğu yıllarda tarımda ücretsiz aile işçisi veya yine tarımsal faaliyetlerde düşük ücretlerle toprak sahiplerinin ekim arazilerinde çalıştıkları bilinmektedir. Ancak eğitim seviyelerinin artmasıyla daha vasıflı işlere erişim imkanları artmış ve daha güvenceli koşullar ve eğitimlerine uygun işler için farklı sektörlerle yönelmişlerdir. Bu sektörel değişimler kadınların tıpkı erkekler gibi kök ailelerinden daha özerk benlikler inşa etmelerine olanak sağladığı ileri sürülebilir. Aşağıdaki tabloda kadınların tarım sektöründen hizmet sektörüne doğru görünürlüklerinin bugüne değin ne denli arttığı anlaşılmaktadır.

Şekil 2.2. İstihdam edilenlerin yıllara ve cinsiyete göre iktisadi faaliyet kolları: Kadın (TÜİK, 2021c).

İstihdam edilen kadınların yıllara göre sektörel dağılımına bakıldığında ise kadınların, sanayi sektöründe istihdam edilme oranının çok daha düşük olduğu görülmektedir. Kadınların sanayi sektöründe istihdam edilme oranları 2014 yılında sadece %17,1 iken bu rakam 2020 yılında da %16,8 olarak hesaplanmıştır. Buna göre kadınların sanayi sektöründe istihdam edilme oranı oldukça düşüktür ve zaman içerisinde kadının sanayi sektörü içindeki istihdamı pek değişmemektedir.

Kadınların tarım sektöründe istihdamı ise 2014-2020 yılları arası sırasıyla %32,9'dan %22,8'e düşerek son 7 yılda 10,1 puanlık ciddi bir düşüş göstermektedir. Bu durum aynı zamanda tarım sektöründeki istihdam oranında kadın emeğinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kadının hizmet sektöründeki istihdamına bakıldığında ise 2014 yılında %50 olarak hesaplanan bu oran 2020 yılında %60,4 olarak hesaplanmıştır. Bu noktada Türkiye'de kadının özellikle hizmet sektöründe istihdamında ciddi bir artış olduğu görülmektedir.

Türkiye'de tam olarak sanayi toplumu olma sürecini tamamlayamadan, organizasyonunu bilginin şekillendirdiği ve sürecin merkezinde bilginin yer aldığı "*bilgi toplumu*" olma yolunda da çeşitli adımlar atılmıştır (Kocacık, 2003). Bu durum Türkiye'yi Avrupa ülkelerinde gerçekleşen iş piyasasındaki değişim süreçlerinden daha farklı ve karmaşık bir değişim süreciyle karşı karşıya bırakmaktadır. Çünkü Avrupa ülkeleri Türkiye'den farklı olarak tarım, sanayi ve bilgi toplumu olma süreçlerini sırasıyla ve daha uzun yıllara tekabül eden zaman dilimleri içerisinde deneyimlemektedirler. Böylece iş piyasasındaki değişim süreci hem daha az karmaşık bir seyir sürmüş hem de değişimin iş gücü tarafından anlaşılması ve kabul edilmesi için daha fazla zaman tanınmıştır. Ancak Türkiye'nin iş piyasasındaki sektörel geçişlerin oldukça hızlı olması, piyasanın beklentileri ve iş gücünün potansiyeli arasındaki uçurumu genişletmiştir. İş piyasası her geçen yıl inovatif fikirlerle rekabeti hızla artırırken iş gücü gerek aldığı eğitimin yetersizliğinden gerek küresel piyasadaki değişimlerden haberdar olamamasından kaynaklanan problemlerle işverenlerin beklentilerini karşılamakta zorlanmaktadır.

Günümüzde bilgi, gelişmiş bir ülkeyi geliştirmekte olanlardan ayıran en önemli faktördür (Adıgüzel, 2017: 72). Türkiye, bilgi toplumu olma yolunda Avrupa ülkelerine kıyasla oldukça geri kalmış, hatta Avrupa ülkeleri de bilgi toplumu olma sürecini aynı

hızda deneyimleyemeyerek bu konuda kendi içlerinde homojen bir tutum sergileyememişlerdir (Güner, 2020). Buna göre ülkelerin bilgi çağında endüstri toplumu olma sürecindeki hızı, her ülkenin kendi iktisadi ve sosyal yapısının yanında, teknolojik ve zihni süreçlerine, hatta aynı zamanda o ülkede bilgiye verilen değere göre farklılık gösterdiği söylenebilmektedir.

Söz konusu sektörel dönüşümler ve iş piyasasındaki ani ve köklü değişimlerin bireylerin yaşam seyrindeki belirsizlikleri arttırdığı anlaşılmaktadır. Buna karşın evlilik, aile ve/ya çocuk sahibi olma gibi tercihlerin daha güvenceli koşullar gerektirdiği bilinmektedir. Ancak iş piyasasındaki hızlı dönüşümün özellikle Türkiye gibi süreci tam ve güvenli bir şekilde sindirerek değil de hızla global şartlara uyum sağlamaya çalışarak deneyimleyen ülkelerde, iş gücünün piyasaya uyum sağlamakta zorluklar yaşaması olağan görülmelidir. Bu nedenle yaşam şartlarındaki güvencesizlikler ve belirsizliklerin artmaktadır. Kadınlar için de daha vasıflı işler ve güvenceli koşullara erişim amacıyla yaşam seyrindeki seçenek ve imkanların çoğalması, iç ve dış göç seçeneklerini daha cazip kılmakta bu noktada yaşam seyrinde bireysel tercihlerin ön plana çıkması olağan görünmektedir.

2.1.3. Dünyada Endüstri Devrimleri ve İş Gücü İhtiyacındaki Dönüşüm

Küreselleşme ile birlikte dünyada iş piyasası oldukça değişmiş ve gelişmiştir. Bu değişim dünya genelinde tarım toplumlarından endüstri toplumlarına doğru seyir göstermektedir. İnsanların iş ve ekonomik gelir elde etmeye yönelik davranışlarında köklü değişikliklere sebebiyet veren bu süreç, bireylerin aile yaşamları ve evlilik tercihleri üzerinde de ciddi dönüşümlere neden olmuştur. Bu oldukça geniş kapsamlı toplumsal dönüşümü anlamlandırmak için öncelikle son endüstriyel devrimin yapısına göz atmak gerekmektedir.

Günümüzde son endüstriyel devrim ya da en bilinen ismiyle Endüstri 4.0, yapay zekâ teknolojisi gibi ileri düzey teknolojik gelişmelerin sanayi faaliyetleri ile birleştirilmesi fikrine dayanmaktadır. Bu yönüyle dördüncü sanayi devrimi yani Endüstri 4.0, diğer sanayi dönüşümlerinden farklı olarak yeni bir buluşla ortaya çıkan ve görece daha yavaş gelişen önceki üç dönemden ayrılmaktadır. İlk defa 2011 yılında Almanya’da ortaya atılan bu son devrim, teknoloji ve endüstrinin birleştirilmesine ve büyük kitlesel işlerde insan gücü yerine yapay zekâ vb. ileri teknolojik aletlerin kullanılmasına dayanan

stratejik bir planı, bir fikri ifade etmektedir (Öcal, 2018). Ancak her ülkenin bu fikri benimseme ve süreci deneyimleme hızı farklılık göstermektedir (Hayriye, 2019). Tüm bu sürecin ortaya çıkardığı en kapsamlı sorun ise; gelişen teknolojiyle birlikte insan emeğine duyulan ihtiyacın azalması ve işsizliğin artması olarak karşımıza çıkmaktadır (Stock & Seliger, 2016).

Tarımsal faaliyetlerde makine gücünün öne çıkmasıyla insanın öncelikle tarımsal faaliyetlerle bağı azalmıştır. Çiftçilerin artık daha az insan emeğiyle daha fazla ürün hasat edilebiliyor olması tarım işçilerini daha farklı işler arayışına sürüklemiş, sanayi faaliyetlerindeki iş gücü oranı artmıştır. Ancak son endüstriyel devrimler, fabrikalar vb. kitlesel üretim mekanizmalarında, işçi emeğinin yerini ileri teknolojik ürünlerin almasına sebep olmuştur. Bu durum hem dünyada hem de Türkiye gibi endüstride ilerlemeye çalışan ülkelerde çalışmanın esnekleşmesi, ücretlerin düşmesi ve uzmanlıkların değer kaybetmesi gibi değişimlerle sonuçlanmıştır. Geleceği mütemadiyen belirsiz, güvenilir kurumsal mekanizmalarla bağı zayıf, yetkinliği ne derece olursa olsun uzmanlığı ve becerileri değersiz yeni bir sosyal sınıf olan “prekarya” sınıfı da yeni iş piyasasının getirilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Vatansever, 2013).

2.1.4. Bir Risk Faktörü Olarak “Prekaryalaşma”

Neoliberal politikaların etkilerinin güç kazanması ile birlikte esnek çalışma uygulamaları, istikrarsız iş faaliyetleri ve çalışılan işlerde gerek işe gerek işçiye ve işverene yönelik belirsizlik, kapitalist toplumların iş piyasasının doğası haline gelmiştir (Tetik, 2021). Yukarıda da anlatıldığı gibi küreselleşme sürecinde sürat kazanan toplumsal dönüşümlerle birlikte ortaya çıkan prekaryalaşma süreci söz konusu yapısal dönüşümün bir sonucu olarak vurgulanmaktadır (Kalleberg, 2011).

Standing (2017:18) kendilerini “küreselleşmenin çocuğu” olarak tanımladığı bu yeni toplumsal sınıfın oluşmasındaki en büyük etkenin küreselleşen piyasa koşullarının esnetilmesinin hız kazanması sonucu ortaya çıkan güvencesiz çalışma olduğunu ileri sürmektedir. Devlet ve sermaye ile arasındaki güvencesiz ilişkisiyle tanımlanan bu yeni grup (2017:23), bu güvensizlik sebebiyle sıklıkla toplumsal tüm aktivitelere yönelik kurlsızlık taraftarı olmalarıyla da bilinmektedir (2017:217). Bu noktada prekarya sınıfının insan yaşamının temel kurumsal yapılarını ifade eden çalışma ve aile yaşamına yönelik kurlsızlığı ilke edinme eğiliminde oldukları öne sürülmektedir. Aynı şekilde

Sennet (2017:25), çalışma piyasasında uzun vadenin sağlanamadığı koşulların en çok bireylerin özel hayatlarını etkilediğini ileri sürmektedir. Ona göre geçici iş piyasası, koşulları bireylerin aile olma davranışlarında da onları daha az fedakârlık yapmaya ve gerektiğinde kolayca bırakıp gitme eğiliminde olmaya sevk edecektir.

Türkiye’de ne eğitimde ne istihdamda olan gençler, öğrenim kredileriyle eğitim aldıktan sonra yüklü miktarda borçlarla işsiz kalanlar, 2018 yılından itibaren 50/d kadrosu kapsamında atamaları ancak geçici olarak yapılan araştırma görevlileri ve özellikle kendini bu zorlu süreçler içerisinde yalnız hisseden, kendilerine yetkin, etkili ve çözüm üretici bir muhatap bulamadıkları için ülkeyi terk etmek isteyen gençler, yeni prekarya sınıfının mensupları arasında gösterilmektedir (Tetik, 2021; WEB_2, 2021).

Her ne kadar bir sosyal sınıf olarak prekaryayı ayırt etmek ve hangi insanları bu sınıfa dahil edeceğimize dair keskin sınırlar çizmek oldukça zor olsa da “prekaryalaşma” denince; yaşam seyrindeki varoluşu belirsiz ve güvencesiz şartlara maruz bırakılmış bireyleri ve meslek gruplarını anlamak, terimin neden bir risk faktörü olarak değerlendirildiğini anlamanın en temel yolu olarak gösterilmektedir (Standing, 2017:36). Zira emek piyasasındaki esneme sebebiyle ekonomik güvencesizliği içselleştirmiş bireylerin metalaşan sistemde uzun vadeli sözleşmelere bağlı kalması zorlaşacağı anlaşılmaktadır. Standing (2017:45) bu hususla ilgili söz konusu genç bireylerin gelecekte ebeveynlerinin bakım yükünü üstlenmede daha az istekli olacaklarını, cinsel davranışlarında ve arkadaşlık ilişkilerinde rastgele tercihler yapmayı alışkanlık haline getireceklerini ve bu durumun düzeltilmezse toplumda ahlaka dayalı yakın ilişkilerin oldukça örseleneceğini vurgulamaktadır. Bu noktada prekaryalaşmış sisteme maruz kalan gencin düzensizliği kural edinmiş yaşantısı gerek emek piyasasında gerek evlilik davranışlarında bireyi oldukça riskli bir alana sıkıştırmaktadır.

2.1.5. İşsizlik

İşsizlik beraberinde yoksulluk, sosyal dışlanma, madde bağımlılığı ve ruh sağlığı sorunlarına yol açabilen bir risk faktörüdür. İşsizlik sorunu, sıklıkla bir eğitime sahip olmama, mental bozukluklar, bir işe sahip olabilmek için gerekli ön hazırlık fırsatlarına erişememe gibi sorun alanlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak günümüzde daha çok, bireyin gerekli donanıma sahip olsa da piyasada kendine yer bulamama durumu çerçevesinde tartışılmaya devam etmektedir. Bununla beraber işsizliği

tek bir nedene bağlamak oldukça yanlıştır. Bu durum gerek değişen ekonomi gerekse teknolojiyle beraber hızla değişen iş piyasasının işçi talebinin, yapılan diplomalı kişi arzıyla uyumsuzluğu bağlamında defalarca tartışılmış ve adeta Türkiye'nin markalaşmış bir sorunu haline gelmiştir. Özellikle daralan ekonomik koşullar işsizliğin en önemli nedeni olarak öne çıksa da sorunu tetikleyen çok daha karmaşık dinamikler söz konusu olduğu göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışmada işsizlik Ne Eğitimde Ne de İstihdamda (NENİ) kavramsallaştırması çerçevesinde üniversiteden mezun olmuş ve düzenli gelir getiren herhangi bir işte çalışmayan/çalışamayan 20-29 yaş aralığındaki genç ve bekar kadınlar ekseninde tartışılmaktadır. Ancak bundan önce Türkiye'de işsiz ve daha özelde genç işsiz kavramlarının kriterleri incelenecek, genç işsizliğinin bugüne kadar ortaya konmuş psikolojik etkilerine göz atılacaktır. Devamında ise NENİ kavramı tartışılacaktır.

2.1.6. İşsizliğin Kavramsal Açılımı ve İşsiz Sayılabilmek

İşsiz kavramı, ücretli bir iş karşılığında çalışmak ve istihdama katılmak isteyen, bunun için aktif olarak iş arama kanallarına başvuran ancak piyasa, yasalar ve/ya toplumsal koşullar sebebiyle bunu başaramayan bireyleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu, kâr karşılığı herhangi bir işte çalışmamış, son 4 hafta içinde herhangi bir iş kanalı aracılığıyla en az bir iş başvurusunda bulunmuş ve kabul edilmesi dahilinde 15 gün içinde işbaşı yapabilecek ve halihazırda bir iş başvurusundan kabul aldığı için artık iş aramayan ancak 3 ay içinde işbaşı yapacak olan çalışma çağındaki kişileri “işsiz” olarak kategorize etmektedir (TÜİK, 2020). Diğer bir ifadeyle bir kişiyi işsiz olarak niteleyebilmek için aktif olarak iş aramasına rağmen çeşitli sebeplerle işbaşı yapamıyor olması gerekmektedir.

Alanyazında işsizlik, başta friksiyonel (geçici), yapısal ve dönemsel (konjonktürel) olarak üçe ayrılmaktadır ancak bunların yanında daha pek çok işsizlik türü de bulunmaktadır. Friksiyonel, yani diğer adıyla geçici işsizlik, bireyin iş değiştirmek amacıyla işten ayrılması, yeni mezun bir öğrencinin iş bulma süreci, işinden kovulanların yeni bir iş araması gibi geçici süreli olan işsizlik durumuna verilen isimdir.

Yapısal işsizlik ise, ülke piyasasında meydana gelen değişimlerden ve teknolojik gelişmelerle iş gücü piyasasındaki talebin, sağlanan işgücü arzıyla olan uyumsuzluğundan kaynaklanan işsizlik türüdür. Ekonomideki temel dinamiklerde yaşanan değişimlere

uyumun uzun sürebilmesi nedeniyle friksiyonel işsizliğe göre bu işsizlik türü daha uzun süreli. İnsanların işlerinden ayrılması veya kovulması, yeni mezunların geçici olarak işsizlik deneyimlemeleri ve teknolojik gelişmelerin her zaman olabilmesi nedeniyle bu iki işsizlik türü sağlıklı bir ekonomide de görülmektedir.

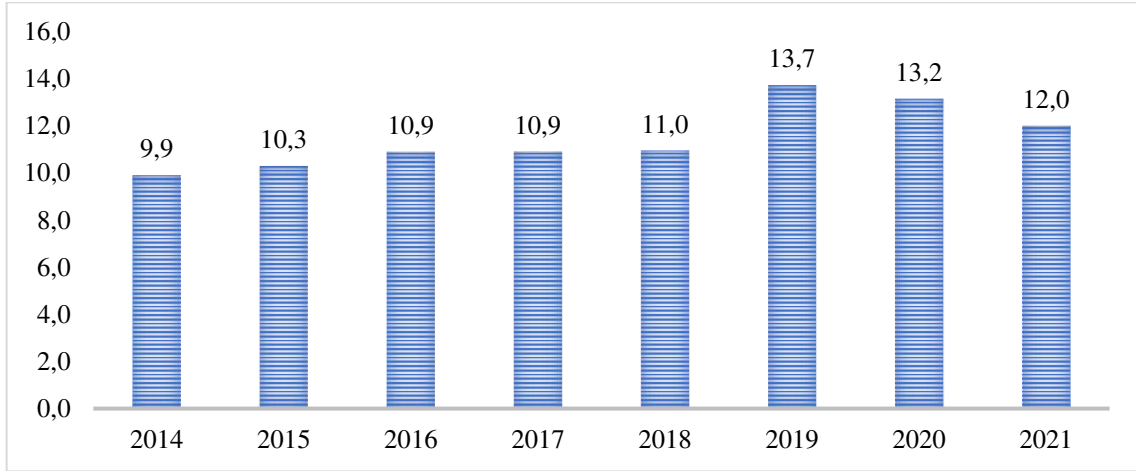
Dönemsel ya da konjonktürel işsizlikte ise, işsizliğin sebebi sıkıntılı iş piyasasıdır. Ekonomideki olumsuz süreçler ve daralmalar, birçok ülkenin işsizlik oranlarını artıran en önemli unsurlardan biridir. Dönemsel işsizlik türü, geçici ve yapısal işsizliğe göre çok daha uzun süreli bir sorun alanıdır (Dinler, 2015).

Bir piyasa ekonomisinde istihdama katılma isteği olan tüm yetişkinlerin istihdama katılabilesine dar anlamda tam istihdam adı verilmekte; dar anlamda tam istihdam sağlandığında, yani işgücü rahatlıkla istihdamda kendine yer bulabildiğinde, üretim faktörlerinin en önemlisi olan emek faktörü istihdama katılım sağladığı için, diğer üretim faktörleri de istihdama kolaylıkla katılabilmektedir. Bu da geniş anlamda tam istihdamın gerçekleşmesini sağlamaktadır. Ancak ekonomistlerin yaygın görüşü tam istihdamın mümkün olmadığı yönündedir (Dinler, 2015). Bir ekonomide çalışma arzusu olduğu halde iş bulamayanların olmasına da eksik istihdam adı verilmektedir. Bu bağlamda ne eğitimde ne istihdamda olmama durumu, eksik istihdam kategorisinde dönemsel bir işsizlik türü olarak tanımlanabilmektedir. Çünkü NENİ başta friksiyonel veya yapısal bir işsizlik gibi görünse de günümüzde yaşam seyrinde bunlardan çok daha uzun bir zamanı kapsayan bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.7. Türkiye’de İşsizliğin Seyri

Türkiye’de uzun yıllardan bu yana iş piyasası ve istihdam alanında önemli yapısal değişimler meydana gelmiştir (Uğurlu & Tuncer, 2017). Bu değişimler öncelikle tarımda makineleşmeyle birlikte tarımsal iş gücünün işsiz kalması ve kentlere göç etmesiyle başlamıştır. Kentlerde ise endüstriyel faaliyetlerin gelişmeye başlamasıyla nitelikli iş gücüne olan ihtiyaç artmıştır. Bu durum kırdan kente göç eden iş gücünü kullanırsız hale getirmiş ve nüfusu oldukça artan kentlerde de işsizliği önemli bir sorun alanı olarak karşımıza çıkarmıştır. Türkiye’de eğitim ve iş piyasası arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan problemler nedeniyle nitelikli iş gücü eksikliği yaşanmaktadır. Mevcut eğitim sistemi kimi meslek ve sektörlerde iş gücü fazlası üretmeyi sürdürürken kimi meslek ve sektörlerde de vasıflı eleman yoksunluğu gözlemlenmektedir.

Şekil 1.2.2.1.; Türkiye’de 2014 ve 2021 yılları arasında gerçekleşen işsizlik seyrini göstermektedir.

Şekil 2.3. Türkiye’de 15 yaş Üstü İşsizlik oranı 2014-2021 (%) (TÜİK, 2021d; 2022e)

2014-2021 yıllarında işsizlik oranları sıklıkla artış göstermektedir. Sadece Covid-19 pandemisinin Türkiye’de görülmeye ve etkisini göstermeye başladığı 2020 yılında geçmiş yıllara kıyasla bir düşüş görülmektedir.

TÜİK’in 2020 İşgücü İstatistikleri ne bakıldığında, 2020 yılında 15 yaş üzeri işsizlik oranı %13,2 ile bir önceki yıla göre 0,5 puan azalmış görünmektedir. Bu oran 4 milyon 61 bin kişiye tekabül etmektedir. İstihdam oranı ise %42,8 ile bir önceki yıla göre 2,9 puan azalmıştır. Normalde işsizlik oranının düşmesi ile birlikte artması beklenen istihdam oranının aksine düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu durum bir önceki yıla göre işsizlerin, yukarıda belirtilen “son 4 hafta içinde iş arama kanallarından birini kullanma ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilme” gibi işsiz sayılma şartlarını yerine getirmediklerini, bir diğer ifadeyle iş aramayı bıraktıklarını ifade etmektedir. Buna karşın söz konusu olguya Covid-19 pandemisinin etkisi olduğu unutulmamalıdır. Çünkü 2021 yılına gelindiğinde 15 yaş üstü işsizlik oranı %12,0; istihdam edilme oranı ise %45,2 ile 2020 yılından 2,4 puan fazla ancak 2019 yılından 0,5 puan daha az gerçekleşmiştir.

2019 yılına göre 1 milyon 268 bin kişinin istihdam dışına çekildiği 2020 yılında, işgücüne katılım oranı %49,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran bir önceki yıldan 3,7 puan daha azdır. Yine aynı veriler 2018 (%52,0) yılından bu yana istihdam oranının ciddi düzeyde düşüş göstermeye başladığını, 2020 yılı istihdam oranının 2014 (%49,5) yılından dahi düşük olduğunu gözler önüne sermektedir. Bunun yanında 2019 yılında %13,9 olan

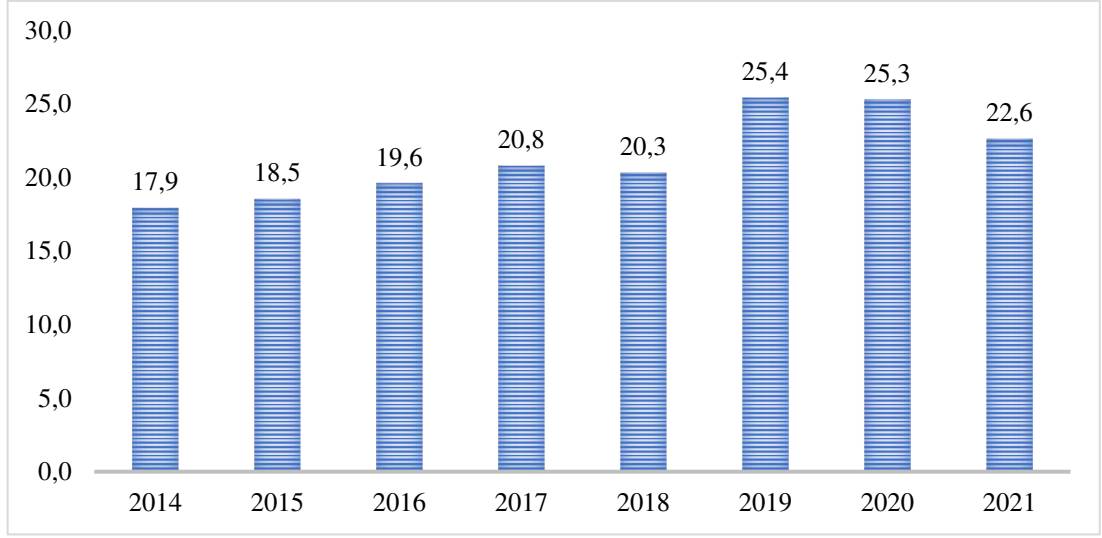
nüfus artış hızı, 2020 yılında hızlı bir düşüş göstermiştir (%5,5). Bu durumun devamlılığı durumunda işgücü arzının da düşmesi beklenebilmektedir.

Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) 2020 verilerine göre Türkiye’de işsizlik oranı %13,13 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran Türkiye’yi diğer OECD üyesi 36 ülke arasında Yunanistan, İspanya ve Kolombiya’yı geride bırakarak 33. sıraya yerleştirmiştir. Tüm OECD ülkeleri arasında 2020 yılında %7,2 olarak gerçekleşen işsizlik oranının 2019 (%5,9) yılına göre artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum Covid-19 pandemi süreci ile de ilişkilidir. Çünkü gerek çeşitli sektörlerde izinli olan insan sayısının artması gerekse işsiz olanların iş arama imkanlarının azalması sebepleriyle işsizlik oranı ve istihdam düzeyi gibi oranların tek başına anlamlılığı azalmış, mevcut işsizlik olgusuna bakışın pandemi koşulları dışında değerlendirilmesi olanaksızlaşmıştır.

2.1.8. Genç İşsizliği

Türkiye’nin ve günümüz gençliğinin bilinen en yaygın sorun alanlarından biri işsizliktir (Bağlı, 2020; Coşan & Yörübulut, 2017; GYİAD, 2020; Sosyal, 2016; TSKB, 2021; Öcal, 2018). Yoksulluk ve ekonomik bağımlılık, günümüz gençliğinin büyük bir dezavantajı olarak bilinmektedir.

Genç işsizliği sorunundan olumsuz etkilenenler arasında gençlerin aileleri de yer almaktadır. Genç işsizliği sorunu gelişmiş refah devletlerinden farklı olarak Türkiye’de daha kapsamlı ve karmaşık bir sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir. Çünkü gençlerin işsizliği ekonomik olarak bağımlı oldukları kök ailelerin de bir problemi olmaktadır. Ancak öncelikle Türkiye İstatistik Kurumu’ndan elde edilen ve en eski 2014 yılı, en güncel ise 2021 yılları arasına tekabül eden Türkiye’de genç işsizliği oranları hesaplamasına göz atmak gerekmektedir.

Şekil 2.4. Türkiye’de genç işsizlik oranı (%), 2014-2020 (15-24 yaş) (TÜİK, 2021e).

Şekilde de görüldüğü üzere genç işsizlik oranları son sekiz yıllık süreçte artış göstermiştir. TÜİK Hane halkı İşgücü Araştırması verileri, tüm gençlerde 2019 yılında iş gücüne katılma oranının %44,4 iken bu oranın 2020 yılında %39,1’e düşmüş 2021 yılına gelindiğinde ise %41,7 olarak gerçekleştiğini göstermiştir. Gençlerde işsizlik oranı 2019 yılında %25,4 iken 2020 yılında 0,1 puan azalarak %25,3 olarak hesaplanmıştır. 2020 yılında iş gücüne katılma oranındaki düşüşün işsizliğe aynı oranda yansımaması, gençlerin istihdama katılmamalarına rağmen işsiz sayılma şartlarını sağlamadıkları, yani aktif olarak iş aramayı bıraktıkları anlamına gelmektedir. Pandemi süreci bu durumun nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bağlı, 2020).

Birçok ulusal ve uluslararası örgüt (ILO, OECD, AB, TÜİK) genç işgücü hususunda 15-24 yaş aralığını referans alarak hesaplamalarını yapmaktadır. Genç işsizliği hususunda birbirine benzer tanımlar kullanan bu kuruluşların genç işsiz kriterleri aşağıdaki tabloda karşılaştırılmıştır.

Tablo 2.1. Genç işsizliği tanımları karşılaştırması

	Referans aralığı	Aktif iş arama kanallarından birini kullanma	İş bulduğu takdirde iş başı yapabilme	İş bulmuş, iş aramayan, 3 ay içinde işe başlayacak olan	İşsiz olduğunu belirtme
ILO	15-24 yaş	Şart ancak süre belirtilmemiş	Şart ancak süre belirtilmemiş	Böyle bir şart belirtilmemiş	Şart
TÜİK	15-24 yaş	Son 4 hafta içinde	Şart, 2 hafta içinde	Şart	Şart
OECD	15-24 yaş	Şart ancak süre belirtilmemiş	Şart ancak süre belirtilmemiş	Böyle bir şart belirtilmemiş	Şart
BM	14-28 yaş	Şart ancak süre belirtilmemiş	Şart ancak süre belirtilmemiş	Böyle bir şart belirtilmemiş	Şart
AB	15-24 yaş	Son 4 hafta içinde	Şart ancak süre belirtilmemiş	Şart	Şart

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloya bakıldığında Türkiye’de genç işsizliği tanımının çoğunlukla AB tanımı referans alınarak oluşturulduğu görülmektedir. TÜİK’e göre, daha önce bir saatten fazla istihdam edilmemiş, çalışma engeli bulunmayan ve aktif olarak iş arayan ancak bulamayan, referans aralığındaki iş gücüne genç işsiz adı verilmektedir. Ayrıca TÜİK ve Eurostat tanımlarına göre bir gencin işsiz sayılabilmesi için son 4 hafta içinde aktif iş arama kanallarından birine başvurmuş olması gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle, iş başvurusunda bulunmayı bırakmış ancak işsizliği devam edenler, işsizlik nüfusuna dahil edilmemektedirler.

TÜİK çalışmak isteyen ancak iş aramayı bırakmış gençleri 2021 yılından itibaren “potansiyel işgücü” tanımı altında birleştirmektedir. Literatürde, Türkiye’de iş gücü piyasasından umudunu kesmiş ve iş aramayı bırakmış üniversite mezunu gençlerin oranına dair bir veri kaynağına rastlanamamıştır. Ancak Uluslararası Çalışma Örgütü ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin iş aramama nedenlerinin temelinde iş gücü piyasasına olan inancın kaybedilmesi ve umut eksikliği olduğu raporlamıştır (ILO, 2021).

2.1.9. Covid-19 Pandemisi ve Genç İşsizliği

Türkiye’deki enflasyon, ithalat-ihracat politikaları, gayri safi yurt içi hasıla ve yurt içi göç olgularının, ilk kez iş piyasasına girecek olan gençleri olumsuz etkilediği bilinmektedir (Ekiz & Örk Özel, 2020). Ancak günümüzde bunun yanına, başlangıçta küresel bir sağlık krizi gibi görünen ancak kısa sürede bir ekonomi krizine dönüşen

Covid-19 pandemisi de eklenmiştir. Bu sürecin birçok ülkede yarattığı ekonomik tahribatın etkilerinin uzun yıllar süreceği tahmin edilmektedir (DW, 2021; IMF, 2021).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 2020 yılı Covid-19 sürecinde, Nisan ve Mayıs aylarında 112 ülkeden 18-29 yaşları arasında 12 binin üzerinde gence erişerek Covid-19 pandemi sürecinin gençlerin meslek yaşamları, eğitimleri, gençlik hakları, sosyal aktivizm ve gençlerin ruhsal sağlıkları (mental well-being) üzerindeki etkileri üzerine bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre; Covid-19 sürecinde özellikle genç kadınların, daha genç yaşta olanların ve düşük gelirli ülkelerin çok daha zorlu şartlarla karşı karşıya kaldıkları belirtilmiştir. Kadın veya erkek fark etmeksizin çalışan her altı gençten biri, işletmelerin faaliyetlerini durdurması veya gençleri işten çıkarması sebebiyle çalışmayı bırakmış, gençler bu süreçte halihazırda zorlu olan istihdama katılımdan pandemi nedeniyle daha da uzaklaşmışlardır (ILO, 2020b). Rapor, aynı zamanda pandemi sürecinin özellikle eğitimi ve işi kesintiye uğrayan gençlerin ruh sağlığını olumsuz etkilediğini ileri sürmektedir.

2021 yılı Ağustos ayına gelindiğinde ise ILO direktörü Pinheiro, Covid-19 salgını döneminde işsizliğin en çok 15-24 yaş aralığını kapsayan bir risk olduğunu ifade etmektedir. ILO, söz konusu nesli “lockdown generation (karantina kuşağı)” olarak tanımlamakta ve gelecekte istihdam piyasasında kendilerine has bir dışlanma tehlikesi ile karşılaşabileceklerine dair uyarmaktadır (Pinheiro, 2021). Söz konusu gençlerin, karantina döneminde eğitim, staj ve iş fırsatlarına ulaşmada yaşanan aksaklık ve eksiklikler bunun en büyük sebebi olarak gösterilmektedir. Bu noktada işsizlik ve evlilik tercihleri gibi sorunsalların uzun dönem pandemi koşullarının etkisi dışarıda bırakılarak düşünülemeyeceği anlaşılmaktadır.

İşsizlik histerisi, küresel salgınlar gibi büyük ölçekli ekonomik şoklar sonucu ortaya çıkan işsizlik olgusunun, söz konusu ekonomik şok hali geçmiş olsa da devam ediyor olmasını ifade eden bir kavramdır. Türkiye’de yapılan araştırmalar işsizlik histerisinden kadın iş gücünün daha fazla etkilendiği yönündendir (Şak, 2021). Bir diğer ifadeyle Türkiye’de ani ve geniş ölçekli ortaya çıkan işsizlik krizlerinden kadın iş gücü daha fazla ve daha uzun süreli olumsuz etkiye maruz kalmaktadır. Buna göre Covid-19 pandemi süreci gibi küresel çapta ekonomik olumsuzluklara yol açan olağanüstü durumların, kadın işsizliğini uzun vadede daha olumsuz etkilemesi beklenmektedir.

Türkiye gibi, gelişmekte olan ülkelerin en yaygın sorunları arasında özellikle nitelikli işgücünün işsizliği yer almaktadır (Bağcı, 2018; On Birinci Kalkınma Planı, 2018; WEB_3, 2021). İş piyasasında eğitim seviyesi yüksek olanların daha kolay iş bulabileceğine dair öngörü, üniversite öğrencilerinde, ailelerinde ve toplum nazarında eğitim süreci karşılığında bir meslek edinme garantisi elde etme beklentisini oluşturmaktadır. Ancak uzun yıllar süren bu eğitim-öğretim süreci, bir yönüyle gençlerin iş piyasasından uzaklaşmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu konuyu aşağıda ne eğitimde ne istihdamda olan (NENİ) genç yetişkinler kavramsallaştırması çerçevesinde inceleyeceğiz.

2.1.10. NENİ (Ne Eğitimde Ne De İstihdamda)

Ne eğitimde ne istihdamda ne yetiştirmede olanları tanımlamak için ulusal ve uluslararası literatürde pek çok kavram geliştirilmiştir. NEET (Not in Education, Employment, or Training), en kısa ifadeyle ne bir eğitim faaliyeti içinde ne de istihdamda kendine yer bul(a)mayan gençleri ifade etmek için kullanılmaktadır (OECD, 2022a). Bu nedenle kavram sıklıkla yoksulluk, sosyal dışlanma, kendi ailesini kuramama ve özerkleşememe gibi risklerle özdeşleştirilmektedir (Lüküslü, Arıkan Akdağ, & Çelik, 2017). Bu riskler özellikle kök aileye olan ekonomik ve mekânsal bağımlılığı sürdürmesi sebebiyle aile çalışmaları açısından ciddi önem arz etmektedir.

Kavram, dilimize “Ne Eğitimde Ne İstihdamda Ne de Yetiştirmede (NEİY)” (Cansever & Namal, 2019) ve “Ne Eğitimde Ne İstihdamda (NENİ)” (Arabacı, 2020) olarak çevrilmiş ancak basın yayında kendine en yalın haliyle “ev genci” olarak da yer bulabilmiştir (Sivri, 2021).

Tablo 2.2. Ne Eğitimde Ne İstihdamda olan gençleri ifade etmek için kullanılan kavram ve kısaltmalar

KISALTMA	KAVRAM
NEET	Not in Employment, Education or Training
NEİY	Ne Eğitimde Ne İstihdamda Ne de Yetiştirmede
NENİ	Ne Eğitimde Ne İstihdamda
-	Ev Genci

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

OECD ne eğitimde ne de istihdamda olan gençleri 15-24 yaş aralığını baz alarak değerlendirmektedir. Buna göre 15-24 yaş aralığında bulunan, tam veya yarı zamanlı bir eğitim faaliyeti içinde bulunmayan, referans haftası içinde en az bir saat tam zamanlı veya geçici olarak çalışmamış gençlere NEET adı verilmektedir (OECD, 2022a). Buna göre gayri resmî kurumlarda veya kısa süreli bir eğitim alan gençler “eğitimde” sayılmayıp NEET olarak kabul edilirken, kayıt dışı da olsa referans haftası içinde en az bir saat çalışmış olanları istihdamda olarak kabul etmekte ve NEET olarak kabul etmemektedir (Uysal & Acar, 2019). TÜİK de Türkiye’deki NENİ verilerini bu tanıma göre hesaplamakta ve verilerde “ne eğitimde ne de istihdamda” kavramsallaştırmasını kullanmaktadır. Bu çalışmada ise alanyazında, kullanımına diğer akademik yayınlara kıyasla daha sık rastlanan “ne eğitimde ne de istihdamda” ifadesinin kısaltması olarak “NENİ” kullanılacaktır.

NENİ kavramının ortaya çıkış serüvenine bakıldığında, 1980’lerin sonlarına doğru ilk defa Birleşik Krallıkta ortaya atılan bu kavram 2007’de baş gösteren ekonomik krizle beraber diğer Avrupa Birliği ülkelerinde de konuşulmaya ve tartışılmaya başlamıştır (Arabacı, 2020). İngiltere’deki sosyal hizmet alanında gündeme gelmeye başlayan sorun için başlangıçta “Statü sıfır” kavramı ortaya atılmış (Rees, Williamson, & Istance, 1996) ancak daha sonrasında bunun ötekileştirmeye sebep olabilecek riskli bir kavram olduğu fikrinin ağır basmasıyla NEET kavramsallaştırmasına yönelinmiştir.

İngiltere’de 1999 yılında yayımlanan sosyal dışlanma raporu dikkatleri NEET tartışmaları üzerinde toplamak için oldukça etkili olmuştur. Birleşik Krallıkta 2000’lerden bu yana NENİ çalışmaları alevlenmiş, İngiltere’deki yoksulluk veya öğrenme güçlükleri gibi dezavantajlar nedeniyle NENİ durumunda olan 13-19 yaş arası (özel gereksinimli bireylerde 25 yaşına kadar) gençlere destek amacıyla ConneXions ve Warwickshire County Council gibi birimler açılmış ve bu gençlerle madde bağımlılığı, sağlık, eğitim, barınma, ilişkiler ve finansal konularda destek sağlanmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir (Warwickshire County Council, 2021; Yates & Payne, 2006). Dünyada bu birimlere benzer olarak Norveç’te “Norwegian Follow Up Service”, ve Avustralya’da ise “Australian Youth Allowance” göze çarpmaktadır. (Nav, 2016; Services Australia, 2020; Young Ealing, (t.y.))

NENİ kavramı, önceleri yapılan birçok uluslararası çalışmada çeşitli eleştirilere kapı aralamıştır. Başlarda ne eğitimde ne de istihdamda olmayan, sosyal dışlanmaya maruz kalacağı düşünülen tüm gençlerin bu kapsamda değerlendirilmesi, bu eleştirilerin başlıca nedenini oluşturmaktadır. Buna göre NENİ kavramını sıklıkla, bir gencin kendi rızasıyla annelik ve/ya gebeliğe odaklanmak, seyahat etmek, kök ailesinin bakımını üstlenmek veya gönüllülük projelerinde vakit geçirmek amacıyla istihdam piyasasından uzaklaşmasının, NENİ tanımına dahil edilmemesi gerektiği, bu durumun gerçekten diğer NENİ gruplardaki gibi sosyal dışlanmaya sebebiyet vermeyeceği ileri sürülmüştür (Furlong, 2006; Yates & Payne, 2006). Bu eleştirilerin “işsizlik” tanımındaki “son 4 hafta içinde bir işe başvurmuş olmak” ifadesinin gerekliliğini, yani iş aramayanların bir şekilde işsizlikten memnun oldukları için bunu yapmadıkları, böylelikle işsiz sayılamayacakları öngörüsüne sebebiyet verdiği açıktır. Ancak işsizlik tanımında, olumsuz ekonomik piyasa koşullarına sahip ülkelerde aktif olarak iş arama kanallarına erişemeyen, istihdam piyasasındaki zorlu koşullar sebebiyle insan onuruna yakışır bir iş bulma umudunu kaybetmiş olanlar için henüz bir düzenlemeye rastlanılmamıştır. Bu durumla ilgili her ne kadar sivil toplum kuruluşları veya pasif iş arama kanalları (akraba-eş-dost yardımı) çeşitli desteklerde bulunsa da işsizlik sorununun çözümü için oldukça yetersiz olduğu görülmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün yaptığı çalışmada özellikle pandemi sürecinin NENİ gruplarında, salgından önceki sürece nazaran iş bulmaya yönelik beklentilerini oldukça olumsuz etkilediği, gençlerin hem piyasaya hem de kendilerine yönelik güvenlerini kaybettiklerini ortaya koymaktadır (ILO, 2020a; 2020b; 2021)

Söz konusu çalışma; 17-24 yaş arası, 250’si mülteci den oluşan toplamda 1250 NENİ katılımcıdan sağlanan anket verilerinin yanında, gençlik ve istihdama yönelik 11 sosyal örgütle yapılan görüşmeler ile gerçekleştirilmiştir. Buradan elde edilen veriler 17-24 yaş arası NENİ olan Türk vatandaşı gençlerin %96’sının bekar olduğu, bu durumun mültecilerde %79 oranında olduğu ve katılımcı NENİ olan genç kadınlar arasında mevcut durumda çocuk sahibi olma olasılığının erkek katılımcılardan daha fazla olduğu bulunmuştur. Süreç içerisinde Türk vatandaşı katılımcıların %95’i aile yanında barınırken bu durum mültecilerde %71’e düşmektedir. Buna göre Türk vatandaşı katılımcılarının tek gelir kaynağı %84 oranında aileleriyken, mülteci NENİ olanlarda bu oran %61’e düşmektedir. Mültecilerde düzensiz işlerde çalışma ve devlet yardımı alma olasılığının

daha fazla olduğu gör÷lmektedir. Çalışmada Türk vatandaşı ve m÷lteci katılımcılar arasındaki demografik farklılıklar, m÷ltecilerde NENİ olma durumunun geldikleri topraklardaki savaş, yoksulluk ve fırsat yoksunlukları sebebiyle daha özel nedenlerden kaynaklanabileceği unutulmamalıdır.

Aynı çalışmada katılımcıların %82'si Türkiye İş Kurumu'na (İŞKUR) kayıtlı olmamakla birlikte, bunun İŞKUR'un düşük vasıflı işler sağlıyor olduğu yaygın kanısından kaynaklandığını ifade edenler çoğunluktadır. Bu bulgu *Türkiye'de "Ne Eğitimde, Ne İstihdamda Ne De Yetiştirmede" Olan Gençler Profil Araştırması* kapsamında 15-29 yaş arası erkek ve kadın katılımcılarla yapılan araştırma bulgularıyla da benzerlik göstermektedir. Bu araştırmadaki katılımcıların da %67,9'unun İŞKUR kaydı bulunmamakta, kaydı bulunmayan gençlerde İŞKUR'un vasıfsız işler sağlayan bir yapılanma olduğu görüşünün öne çıktığı raporlanmaktadır (Şahin ve diğerkleri, 2021).

ILO'nun araştırması (2021) bunların yanında sosyal örgütlerin ve sendikaların ne eğitimde ne istihdamda olmayan gruplar konusunda bilgilendirilmiş olduğunu, ancak bu kuruluşların görünürlüklerinin düşük olması sebebiyle NENİ gruplara ulaşabilme adına hem ulusal hem de uluslararası daha fazla desteğe ihtiyaç duyduklarını da belirtmektedir.

Katılımcılardan Türk vatandaşı olanların %30'u mevcut durumda iş aramıyor, kadınlar erkeklerden daha az iş arıyor ve yine kadınların maaşlarının düşük olduğunu bildirme eğilimleri daha az görünmektedir. Ancak Türkiye gibi gelir eşitsizliği konusunda, toplumda hakim olan ataerkil kültürün de etkisinin olduğu bilinen ÷lkelerde, kadınların daha düşük ücret almakta ve iş gücüne katılmayı daha az tercih etmekte oldukları bilinmektedir (Turgut, 2019). Buna göre bu çalışmada, kadınların daha az ücret almasına rağmen bundan şikayet etme eğilimlerinin daha düşük olduğu ve erkeklerin istihdam piyasasından ücret beklentilerinin kadınlardan daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada bunun en önemli nedeninin kadınların iş arama süreçlerinin erkeklerden daha zorlu olması, cinsiyet eşitsizlikleri sebebiyle Türkiye'de çalışmanın kadınlar için günümüzde de tam olarak güvenli olmamasından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Haliyle bugün de azımsanmayacak düzeyde kadın bu sorunları yaşamakta, bir noktadan sonra iş aramaktan vazgeçmektedirler.

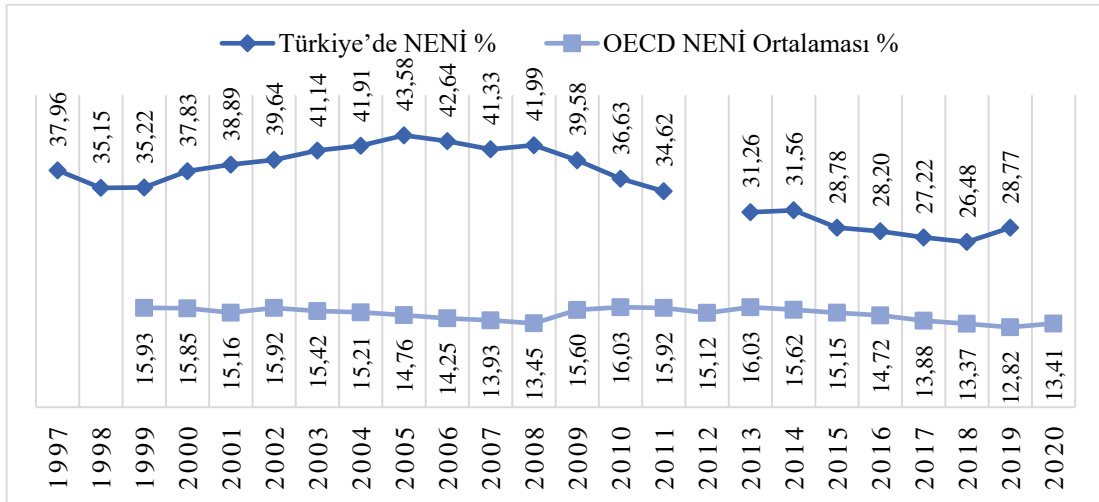
ILO "*Gençlik ve Covid-19: Pandemi Ortasında İnsana Yakışır İşlere Erişim*" (2021) araştırmasının sonuçlarının en göz alıcı bulgusu ise NENİ gruplarının iş aramayı

bırakmalarının en temel nedeninin “umutsuzluk” olarak ortaya çıkmasıdır. Bu bulgu Şahin ve diğerlerinin (2021: 223) Türkiye’de NENİ profili araştırmasıyla da benzerlik göstermektedir. Hem ulusal hem de uluslararası çalışmalar umutsuzluğun NENİ sorunu için önemli bir etken olduğunu doğrular niteliktedir.

Gençlerdeki istihdama ve iş piyasasına yönelik inanç ve güven eksikliği, iş arama sürecini onlar için “değersiz” kılmaktadır. Bunun yanında katılımcıların büyük çoğunluğu pandemi sürecinin bu umutsuzluğu artırdığını ifade etmektedirler. Covid-19 süreci NENİ bireylerin kariyerlerine yönelik korkularını ve süreçteki belirsizlikleri oldukça artırmıştır. Bu konuda Türk vatandaşı katılımcılarda salgından önceki düzey %17 olarak bilinirken, araştırma sürecinde ise %46 olarak bulunmuştur. Özellikle yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin salgın sürecinden daha olumsuz etkilendiği araştırmanın bulgularındandır (2021: 60).

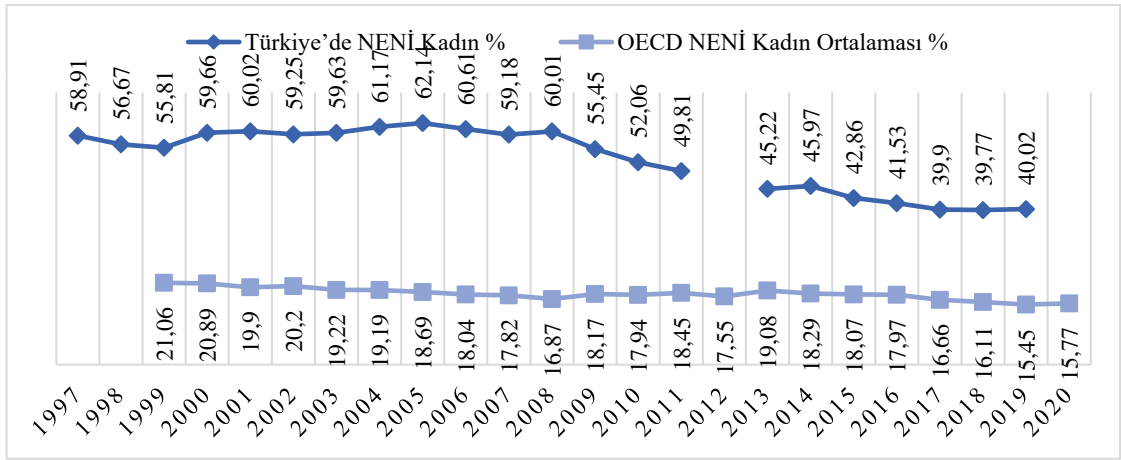
2.1.11. Dünya’da ve Türkiye’de Güncel Rakamlarla NENİ

OECD verilerinde NENİ grupları, 15-19, 20-24 ve 15-29 yaş aralığındaki kadın ve erkekler olarak sınıflandırılmaktadır (OECD, 2022a). En güncel haliyle 2021 yılında yayımlanan bu veriler, Türkiye’de 1997 ve 2019 yılları arasını kapsamaktadır. OECD çeşitli birçok ülkenin NENİ verilerini bir araya getirmekte ve kolayca karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Biz bu çalışmada araştırmanın örneklemine en benzer olan 15-29 yaş aralığına göz atacağız.

Şekil 2.4. OECD ülkeleri ortalaması ve Türkiye’de toplam NENİ (15-29 yaş) yaygınlığı (1997-2020). (OECD, 2022a)

Grafikte boşluk olarak gösterilen hücreler OECD tarafından henüz yayımlanmamış verilerdir. 2019 yılında söz konusu ülkelerin toplam ortalama NENİ oranı %12,82 olarak hesaplanmış, bu oran bir önceki yıla göre düşüş göstermiştir. OECD verilerine göre Türkiye 2019 yılında, %28,7’lik NENİ oranıyla, 35 ülke arasındaki en yüksek orana sahiptir. Esasen Türkiye’de 2005 yılında toplamda %43,5’le zirve noktasına ulaşan NENİ oranı, 2008 ve 2014 yılları dışında 2018 yılına kadar sıklıkla düşüş göstermiş, daha sonra 2019 yılında %2,3 oranında artışla günümüzdeki halini almıştır. Bununla beraber OECD henüz aynı referans aralığında Türkiye’deki 2020 ve 2021 NENİ oranlarını paylaşmamıştır.

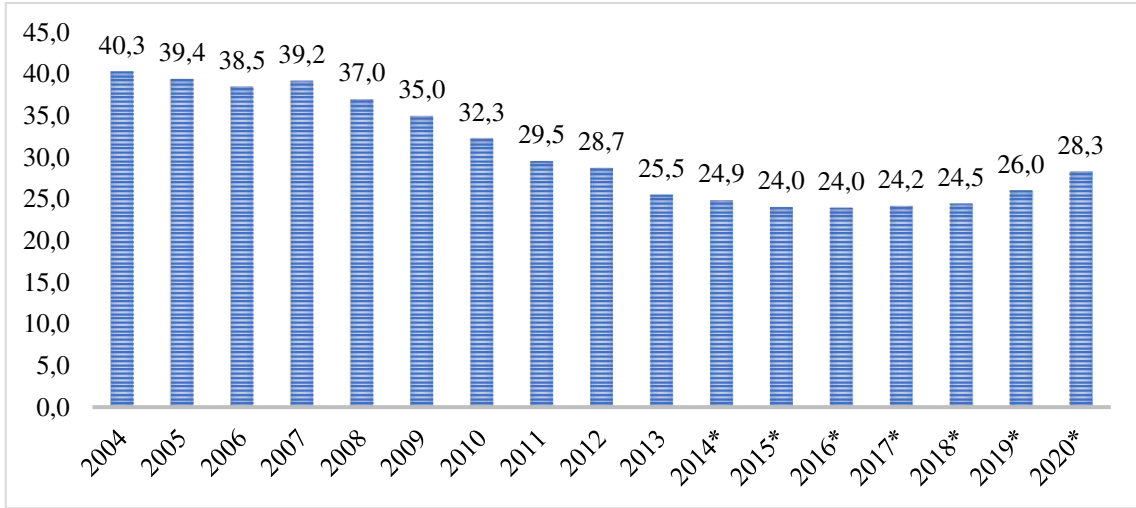

Şekil 2.5. OECD ülkeleri ortalaması ve Türkiye’de kadın NENİ (15-29 yaş) yaygınlığı (1997-2020). (OECD, 2022a)

Cinsiyetler arasında Türkiye’de 2019 yılı NENİ oranları 15-29 yaş arası erkek grubunda %17,9, 15-29 yaş arası kadın grubunda ise %40’tır. Yine 2019 yılında Türkiye’de 15-19 yaş arası erkek grubundaki NENİ oranı %13,2, 15-19 yaş arası kadın grubunda ise %21,2’dir. Aynı yıl Türkiye’de NENİ olan 20-24 yaş arası gruplara bakıldığında bu oran erkeklerde %22,2, kadınlarda ise 35 ülkenin açık ara farkla en yüksek oranı olan %44,4 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de kadın NENİ oranları sıklıkla OECD ortalamalarının iki buçuk katı fazla seyretmektedir.

OECD verileri ülkemizdeki 12 yıllık zorunlu eğitim sürecinin ne eğitimde ne de istihdamda olma oranını nispeten düşürse de okuldan sonra 20-24 yaş aralığında oranların oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle tüm yaş gruplarında kadınların NENİ oranındaki ciddi fark, çalışma yaşamındaki cinsiyet ayrımı ve eğitime erişmede

cinsiyete yönelik fırsat eşitliği konularının, günümüzde halen üzerine düşünülmesi gereken sorunlar arasında yer aldığını göstermektedir. Türkiye Gençlik Araştırmaları Konferansı'nda NENİ olmanın öncelikle bir kadın sorunu olarak karşımıza çıktığı vurgulanmakta, kadınların yaşlarının ilerledikçe NENİ olma riskinin arttığı belirtilmektedir (Çelik, 2021).

Şekil 2.6. 15-24 yaş grubundaki NENİ gençlerin 2004-2020 yılları arası toplam genç nüfustaki oranları (%) (TÜİK, 2020).

Şekil 2.3.1.4.; ne eğitimde ne de istihdamda olan 15-24 yaş referans aralığındaki (hem kadın hem erkek) gençlerin yıllara göre dağılımını göstermektedir. Ancak 2014 yılında NENİ oranlarındaki verilerinin hesaplanmasında yapılan metodolojik değişiklikler sebebiyle 2014 yılı öncesi veriler ve sonraki yıllardaki veriler karşılaştırılabilir değildir (TÜİK, 2021a). Yine de verilere bakıldığında 2014 ve 2020 yılları arasında NENİ oranının toplam genç nüfusun oranına göre sıklıkla artış gösterdiği görülmektedir. Yıllar bazında en çok artış ise Türkiye’de Covid-19 pandemisinin baş gösterdiği 2020 yılında yaşanmıştır.

2020 yılı toplam NENİ oranı %28,3 olarak bir önceki yıla göre %2,3’lük bir artış göstermiştir. 2020 yılında 15-24 yaş arası erkek grubunda bu oran %21,2 iken kadın grubunda %35,7’dir (TÜİK, 2022d). Bunun yanında her iki grupta da 2019 yılına göre artış gösterilmiştir. Yine burada da kadın işgücünün erkek işgücünden daha fazla istihdamdan uzak kalma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Araştırmalar pandemi sürecinde kadınların ev işlerini daha fazla üstlendiklerini göstermektedir (ILO, 2021). Türkiye’deki cinsiyet eşitsizliği, uluslararası karşılaştırmalarda kendini gözle görünür bir şekilde ortaya çıkarmaktadır (World Economic Forum, 2021).

EuroStat'ın 30-34 yaş grubu NENİ durumundaki bireylerle ilgili çalışmasında 2019 NENİ ortalaması %35,0 olarak gerçekleşmekte, bu durum erkeklerde %14,6 iken kadınlarda %55,6 olduğu görülmektedir. Yani, 30-34 yaş aralığındaki NENİ grubunun büyük çoğunluğunu da kadınlar oluşturmakta, dahası daha yüksek yaş gruplarında kadın işgücü ve erkek işgücünün NENİ olma durumları aralarındaki fark giderek açılmaktadır. Genç kadınların geleceğe yönelik güvencesizliklerinin erkeklerden daha fazla olduğu, kadın olmalarından kaynaklanan dezavantajlarla da geleceğe yönelik belirsizlik, umutsuzluk, endişe ve stres duygularını daha fazla deneyimledikleri bulunmuştur (İstanbul, 2020).

2.1.12. Covid-19 Pandemisi Sürecinde NENİ Olmanın Psikolojik Etkileri

Salgın süreci birçok ülkeyi ekonomik krizle karşı karşıya bırakmıştır. Bu süreçte pek çok insan hükümetlerin uyguladığı yasaklar sebebiyle ya işlerinden ayrılma durumunda kalmış ya da uzun süreli izinler kullanmak zorunda bırakılmıştır. İnsanların birbirine temas etmeden alışveriş yapabilecekleri online sektörler ve kamuda hizmet verenler dışında, üretimde en sert daralmayı esnaflar, yemek-restoran-kafe gibi küçük işletmeler, yani istihdamında genç emeği çoğunlukta olan sektörler yaşamıştır. Araştırmalar pandemi sürecinde artan işsizlik olgusundan ve yine günümüzün en önemli problemlerinden olan iklim krizi sorununun beraberinde getirdiği işsizlik olgusundan en çok gençlerin olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır (TSKB, 2021). Bunun yanında özel sektörde insanla birebir temasın şart olduğu pek çok iş alanındaki faaliyetlerin de sektöre uğramasıyla pandemi sürecinde Türkiye dahil daha birçok ülkede bu ve benzeri ekonomik sorunlar baş göstermiştir.

Online eğitim sürecine geçilmesiyle öğrenciler fiziksel olarak okuldan uzaklaşmış, imkanları dahilinde eğitimlerine devam etmişlerdir. Ancak sürecin halihazırda bir eğitim faaliyeti içinde bulunmayan ve iş piyasasındaki daralmalar sebebiyle işsizlikten kurtulma şansı daha da düşen ne eğitimde ne de istihdamda olanlar için oldukça zorlaştığı düşünülmektedir. Türkiye’de Covid-19 pandemisi sürecinde NENİ gençlerle yapılan bir çalışmada (Şahin ve diğerleri, 2021), gençlerin %82,6’sının düzenli bir gelir elde edebilecekleri bir iş bulmak istediklerini, bu oranın sadece kadınlarda ise %78,9 olarak hesaplandığı raporlanmaktadır. Tüm katılımcılar arasında sadece bekar

olanlarda ise düzenli gelir getiren bir işte çalışmak isteme durumu %82,7 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmalar gençlerin pandemi sürecinde aileleri ile birlikte vakit geçirme sıklığının oldukça arttığını göstermektedir. Bunun yanında erkeklerde pandemi sürecinde hayatında değişiklik olmadığını belirtme olasılığının daha fazla olduğu görülmektedir (ILO, 2021). Bu dönemde aileyle geçirilen vaktin artmasıyla aile ilişkilerinin yeniden inşası, güçlendirilmesi, aile bireylerinin fiziksel bir arada bulunuşlarının artmasıyla duygusal bağların da iyileştirilmesi ve şimdiye kadar göz ardı edilmiş sorunların çözüme kavuşturulması gibi aile birliği adına oldukça kritik önem arz eden fırsatlar çoğalmıştır. Buna karşın yapılan çalışmalar kadının ev içinde toplumsal cinsiyete yönelik fırsat eşitsizliklerinin, kadınların aile içi sorunları ifade etme sıklığının ve kadına yönelik aile içi şiddet olgularının arttığı süreç içerisindeki pek çok çalışma tarafından ortaya konulmuştur (Altın, 2021; Bozkurt, 2021; Bulgurcuoğlu, 2021; Fidan, 2020; Hürriyet, 2020; Ünal, 2020; Yılmaz, 2021).

Pandemi süreciyle gençlerde kariyere yönelik kaygı, korku ve umutsuzluk seviyesi artmakta, tüm gençler arasında ise bu tür olumsuz etkilere kadınlarda daha sık rastlanmaktadır (ILO, 2021). İşini kaybeden gençlerin olası anksiyete ve depresyondan diğerlerine nazaran daha fazla etkilendikleri, genç kadınların ise anksiyete ve depresyon gösterme eğilimlerinin genç erkeklerden %7 daha fazla olduğu bulunmuştur (ILO, 2020a; ILO, 2020b). Bunun yanında çalışmalar işsiz bireylerin depresyon ve anksiyete deneyimleme olasılığının arttığını, özsaygı, güven ve genel mutluluk oranlarında da ciddi düşüş gözlemlendiğini ortaya koymaktadır (Esas Sosyal, 2016; Erdoğan, 2020; Theodossiou, 1998; Winefield, 1991). Güven endekslerindeki düşüşün Türkiye'nin ekonomik koşullarının ve iş piyasasında liyakata olan güvenin azalmasıyla ilişkili olduğu ifade edilmektedir (GYİAD, 2020).

Esas Sosyal'in (2016), 22-27 yaş arası 525 diplomalı genç işsizle yaptığı çalışmada, gençlerin işsizlik sürecinde en çok yakındıkları semptomları üç kategoride incelenmektedir. Çalışmada işsizliğin moralsizlik, depresyon, güven kaybı, gelecek kaygısı ve endişe gibi psikolojik şikayetler yarattığını ifade edenlerin oranı %90, uyku düzeni bozukluğu ve beslenme düzeni bozukluğu gibi fiziksel şikayetlerin oranı %55, ebeveynlerle tartışma, yaşam standardının düşmesi gibi sosyal ve davranışsal

olumsuzluklara sebep olduğunu ifade edenlerin oranı %49 olarak belirlenmiştir. Ayrıca çalışma, daha sonra yapılan çalışmalarda işsizliğin en çok eğitilmiş gençleri olumsuz etkilediği bulgusuyla alanyazındaki diğer çalışmalarla da tutarlılık göstermektedir.

Genç işsizliğin üzerinde durulması önem arz eden bir diğer psikolojik faktör de umutsuzluk duygusudur. Çünkü şimdiye kadar değinilen veriler genç işsizliğindeki umutsuzluk faktörünün Covid-19 pandemisi sürecinde daha da arttığını defalarca tekrar etmektedir. Bunun yanında ne eğitimde ne de istihdam da olan gençler de toplum tarafından kabul gören bir işe sahip olmaları durumunda aileleri ve çevreleriyle olan ilişkilerinin oldukça olumlu etkileneceğini düşünmektedirler (Bozkurt, 2021; GYİAD, 2020). Bu noktada genç iş gücü literatüründe sıklıkla rastlanan öğrenilmiş çaresizlik kuramına değinilmelidir.

Öğrenilmiş çaresizlik (Learned Helplessness) ilk defa Seligman (1967) ve arkadaşları tarafından köpekler üzerinde yapılmış psikolojik bir deney sonucu ortaya çıkmıştır. Kavram en basit haliyle, bireyin kriz, şok gibi durumlarda ne kadar çabalarsa çabalasın bu sıkıntılı durumdan kurtulamayacağı, davranışının sorun üzerinde bir etkisinin olmadığına yönelik olumsuz bir ön kabulü ifade etmek için kullanılır (Seligman & Maier, 1967).

İş aramayan gençler, iş piyasasına karşı umutsuz ve çaresiz bir tutumu öğrenmiş görünmektedirler. Bu noktada çaresizlik duygusu sadece iş bulmaya yönelik değil, düşük ücretler, iş ortamında mobbing uygulamaları, haksızlıklar ve liyakatsizlik gibi olumsuz öğretiler etrafında şekillenmektedir (ILO, 2021). Kısaca gençlerin ne kadar çaba sarf etse de istihdam piyasasındaki ideallerine ve mutlu bir iş yaşamına erişemeyeceklerine dair olumsuz bir inanç geliştirdikleri anlamına gelmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik teorisinde, birey kendi iradesinin dışında gelişen olumsuz koşullara karşı direnmesine rağmen sorunu aşamıyorsa sorunu çözmeye yönelik motivasyonu düşmekte olduğu gösterilmiştir (Güler Kümbül, 2005). Burada da gençler istihdama yönelik sıkıntılarla sadece kendi çabalarıyla baş edemeyeceklerini düşünmekte ve iş aramayı bırakmaktadırlar. Bu durumun çalışma yaşamına yönelik motivasyonlarının düşmesiyle ilişkili olduğu düşünülebilir.

BÖLÜM 3

3. TÜRKİYE’DE GÜNÜMÜZDE EVLİLİK DAVRANIŞLARI

Bu bölümde öncelikle Türkiye’de nüfus politikalarının seyri açıklanmakta, devamında ise son yıllarda ortaya atılan bir kavram olarak “beliren yetişkinlik (*emerging adulthood*)” çalışmaları evlilik tercih ve davranışlarına olan etkisi bağlamında tartışılmaktadır. Sonrasında dünyada evliliğe ve aileye yönelik değişimleri doğal, ekonomik ve sosyal değişkenler bağlamında kapsamlı bir şekilde açıklayan İkinci Demografik Dönüşüm Kuramı anlatılacaktır. Bu kuram, bireylerin tarih boyu evlilik davranışlarını etkileyen faktörleri sistematik bir şekilde irdelemesi, aileye dair dönüşümü modernleşmenin günümüzdeki toplumsal etkilerini esas alması sebebiyle önemli görülmüştür.

Devamında kavram olarak evlilik, dünyada ve Türkiye’de evlilik tercihleri ve ilk evlenme yaşını etkileyen diğer faktörler açıklanmaktadır. Evlilik ritüelleri, bir diğer ifadeyle evlenme sürecinde gerçekleştirilen kültürel etkinlikler, ekonomik boyutu çerçevesinde anlatılacak, beraberinde bir aile davranışı olarak çocuk sahibi olmaya yönelik tutum ve davranışların tarihsel süreçteki seyri irdelenecektir. Bu yönüyle bu bölüm bireylerin evlilik davranışlarını uluslararası çalışmalar ve Türkiye’de yaşananlar bağlamında çeşitli yönleriyle irdelemeyi amaçlamaktadır.

3.1. Evlilik Tercihleri ve Nüfus Politikaları

Evlilik tercihlerine yönelik tutum ve davranışların önemli belirleyicilerinden biri devletlerin benimsedikleri nüfus politikalarıdır. Devletler kendi gelişmişlik düzeyleri, ekonomik koşulları ve sahip oldukları değerler bağlamında milli çıkarlarına yönelik nüfus politikaları oluştururlar. Bu politikalar üzerinden vatandaşlarını evlilik ve doğurganlık tercihlerinde bu politikalarla uyumlu davranışlar sergilemeye teşvik etmektedirler.

Türkiye’de Osmanlı Dönemi’nden bu yana çeşitli nüfus politikaları geliştirilmiş, evliliğe ve aileye yönelik çeşitli politikalar benimsenmiştir. 1960’lı yıllardan önce

yaşanan savaşlar ve erkek nüfusunun düşmesi gibi nedenlerle 1960'lı yıllara kadar benimsenen pronatalist nüfus politikaları evliliğin ve doğurganlığın teşvik edilmesi yönündedir. Süreçte kürtaj yasakları uygulanmış, çocuk sayısını artıranlar çeşitli vergilerden muaf tutularak ödüllendirilmiş (TCK, 765 sayılı kanun, 1926; Şose ve Köprüler Kanunu: m.9, 1929), 1936 yılında çocuk sayısı çok olan göçmen ailelere devlet hazinesinden toprak bağışlanmış, 1938 yılına gelindiğinde ise hem erkekler hem de kadınlar için evlenme yaşı düşürülmüştür (Semiz, 2010). Ancak 1960'lara kadar hızla artan nüfus çeşitli sorunları da beraberinde getirmiş ve yeni tartışmalar gündeme gelmeye başlamıştır (Özdemir, 2017).

Nüfusun oldukça hızlı bir şekilde artıyor ancak ekonomik büyümenin aynı hızda gerçekleşmiyor olması, antinatalist (nüfusu dengeleyici) politikaları gündeme getirmiştir (DPT, 1963). Konu Birinci Beş yıllık Kalkınma Planında şu şekilde gündeme getirilmiştir:

“Türkiye’de nüfus büyük bir hızla artmaktadır. İktisadi gelişme hızının mümkün olduğu kadar büyük olması da bir milli politika haline gelmiştir. Bu sebeple nüfus politikamızda bir değişikliğe şiddetle ihtiyaç vardır” (s.67).

1960'larda Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulması ve 1963'te beş yıllık kalkınma planlarıyla birlikte oluşturulmaya başlanan antinatalist nüfus politikaları, 2014 yılı Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar devam etmiştir. Süreç içerisinde doğum kontrol yöntemleri yaygınlaştırılmaya başlanmış (DPT, 1963:73), 1965 yılında yürürlüğe giren Nüfus Planlaması Hakkında Kanun kapsamında gebeliğin anne ve/ya çocuk hayatını tehdit edeceği durumlarda sterilizasyona (kısırlaştırma) izin verilmiştir (m.3-4). 1982 yılında her iki cins için evlenme yaşı 18'e yükseltilmiştir (TMK m.124/1). 1983 yılına gelindiğinde ise 2827 Nüfus Planlaması Yasası'nda gebeliğin 10. haftasına kadar kürtaja yasal olarak hak tanınmıştır (m.5). Ekonomik refahı arttırmak amacıyla nüfus artış hızının düşürülmeye ve aile planlaması alanına yapılan yatırımlar 2014 yılı Onuncu Beş Yıllık Kalkınma planına kadar yasal olarak devam etmiş ancak nüfusun artırılması ve evliliğe özendiren siyasi söylemler bundan daha önce yaygınlaşmaya başlamıştır (Hürriyet, 2008; NTV, 2009). Daha sonra toplam doğurganlık hızının 2012 yılında nüfus yenilenme düzeyi olan 2.1'in altına düştüğü ve doğurganlığın artırılması gerektiğine dair ifadeler Onuncu Kalkınma Planında kendine yer bulmuştur (DPT, 2014: 49). Bu

tarihlerden itibaren Türkiye’de artık pronatalist nüfus politikaları yeniden gündeme gelmeye başlamıştır.

2020 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın gençlere ailenin hem ekonomik hem de dini önemine vurgu yaparak evlenmeyi tavsiye ettiği söylevi, mevcut aile ve nüfus politikalarının yönünü daha iyi anlama açısından önemli görülmektedir (Erdoğan, 2020). Ailenin milli bir değer olarak önemle vurgulandığı söylevinde “*en az 3 çocuk*” ifadesiyle nüfus artışını teşvik ettiği görülmektedir. Söylevinde doğurganlık oranlarının düşmesini bireyselleşmeyle ilişkilendiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, evlilik dışı ilişkilerin hem dini değerlerle hem de kültürel kodlarla uyuşmamasına rağmen medya aracılığı ile meşrulaştırılıp özendirildiğini savunmaktadır.

Erdoğan’ın söylevinde, ilk evlilik yaşının ilerlemesinin nedeni günümüz toplumunda evlenme çağı gençleri arasında aile kurumunun değerini kaybetmesi ile bağdaştırılmıştır. Doğurganlığın düşmesi ise günümüz gençliğinde bireyselliğe yönelik artan eğilim sebep gösterilmektedir. Erdoğan, güçlü ailelere sahip olmanın güçlü ekonomilere sahip olmak için gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Medyayı ise bu süreçte evliliğin ertelenmesine yönelik riskli yayınlar üretiyor olmakla itham etmenin yanında, dinleyenleri bu tür tehlikelere karşı uyarmaktadır. Dini değerlerin önemini kaybediyor olmasını ise evliliği ve doğurganlığı erteleyici en önemli etken olarak görmektedir. Zira evlilik her şeyden önce diğer romantik ilişki tiplerine göre daha muhafazakâr bir ilişki tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada “muhafazakâr” kelimesi mevcut aile birliğini korumaya yönelik yapıcı eylemleri barındıran, söz konusu birliği zayıf etmemeye yönelik aktif bir çabayı ifade etmektedir. Bununla beraber birçok dinin, ailede muhafazakâr bir yapıyı teşvik ettiği bilinmektedir.

2019 yılına bakıldığında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler² Bakanı Selçuk, evliliğin teşvikini ve aile değerlerinin önemini vurguladığı konuşmasında; Bakanlığın gençlere evlenme hususunda ekonomik yardım, danışmanlık hizmeti ve eğitimlerle destek olduğunu ifade etmektedir (Yıldırım, 2019). Bunun yanında doğurganlığı teşvik edici yeni politikalara değinen Selçuk, aileye yönelik araştırmaların da desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir.

² 21.04.2021 tarihinde AÇSH Bakanlığının adı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değişmiş, çalışma bakanlığından ayrılmıştır.

Buna göre yeni siyasi politikalar 2010’lu yıllardan bu yana olduğu gibi nüfusu artırıcı nitelik taşımakta; bu politikalar yukarıda anlaşıldığı gibi ekonomik ve dini gerekçelerle desteklenmektedir. Ancak Erdoğan’ın evliliğe teşvik eden söylemleri Türkiye’de kalıcılaşmış işsizlik ve genç işsizliği sorunu nedeniyle kamuoyunda ve sosyal medyada oldukça tepki çekmiştir (Aver, 2020; WEB_4; WEB_5; WEB_6, 2020; WEB_5, 2020). Söz konusu eleştiriler sosyal medya platformlarında çeşitli konu başlıkları altında gündem haline gelmiştir.³

Pronatalist politikaya yönelik önde gelen eleştirilerin başında ekonomik gerekçeler yer almaktadır. Türkiye’deki işsizlik sorunu, ücretlerin düşüklüğü, gençlerin üniversite eğitimi için aldıkları kredi borçları, evlilik ve yaşam pahalılığı başlıca eleştiriler arasındadır (WEB_4, 2020). İkincil önemli eleştiriler ise güvenceli işlere erişimin zorluğu, kamuda liyakatsizlik sorunu ve kayıtdışı istihdam gibi işe girme süreçlerine yönelik zorluklar olarak sıralanmaktadır (WEB_6, 2020). Evlenme sürecinin gençler için kültürel maddi zorlukları, olumsuz piyasa koşulları ve işsizlik sorunu ile birleştiğinde toplumsal bir gençlik krizine dönüşebileceği anlaşılmaktadır.

3.2. Beliren Yetişkinlik Dönemi

Özellikle 2010’lu yıllardan sonra sürat kazanan toplumsal değişim daha öncesinde eğitime dahil olmuş ancak iş piyasasında gerçekleşen hızlı dönüşüme uyum sağlamakta zorlanan 20-29 yaş arası gençlerin dönemini teşkil etmektedir. 18-29 yaş aralığındaki dönem Arnett (2000) tarafından “beliren yetişkinlik (*emerging adulthood*)” olarak adlandırmaktadır. Ona göre bu dönem, bir kimlik arayışı, istikrarsızlık, kendine odaklanma, arada kalmışlık ve olasılıklar çağı olarak deneyimlenmektedir (Arnett, 2015).

Beliren yetişkinlik teorisi, sanayileşmiş ve eğitimde kalma süresinin uzadığı toplumlarda ergenlik sonrası genç yetişkinlik sürecinin kavramsallaştırılmasına yardımcı olmaktadır (Arnett, 2007). Son 50 yıllık süreçte özellikle gelişmiş ekonomilere sahip yüksek gelirli ülkelerde gençlerin yaşam seyrinde oldukça kapsamlı değişiklikler olmuştur. Eğitim süresinin uzaması, iş piyasasının değişen, karmaşıklaşan ve zorlaşan yapısı ve buna bağlı olarak genç yetişkinlik döneminde yaygınlaşan işsizlik, kadının iş yaşamına tam ve aktif katılımının artması gibi etkenlerle beraber yükselen ilk evlenme

³ Örneğin “#EvdeKalmışlarTerörÖrgütü” ve “#evlilikteyaşatakılanlar” gibi.

yaşı ve evlilik dışı birliktelikler bu değişimin sadece bilinen en yaygın sonuçlarını temsil etmektedir.

Birçok batı toplumunda evlenme yaşının yükselmesi ve nikahsız birlikte yaşamaya karşı artan toplumsal kabul, bireylerde ebeveyn olma yaşının da ilerlemesine ve geleneksel aile yapılarından uzaklaşılmasına sebebiyet vermiştir (Arnett, 2007). Bu noktada geleneksel aile yapısından kastedilen geniş ve ataerkil ailelerden çok, bireylerin en azından 20'li yaşların başında evlilik bağı yoluyla bir çatı altında birleşerek ebeveynliğe adım atmalarına zemin oluşturan aile yapısı olarak düşünülmelidir. Hızlı ve insanlık tarihi için oldukça yeni görünen bu toplumsal değişim süreci, yaşam akışı çalışmalarında “beliren yetişkinlik” kavramına olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Beliren yetişkinlik sürecinde bireyler artık ergenlik dönemindeki biyolojik ve psikolojik değişimlerden mustarip değildir. Ancak genel olarak her toplumda kabul edilen ekonomik ve bireysel bağımsızlık, bir iş, eş ve çocuğa sahip olmak gibi yetişkinliğe dair normları yerine getirmezler veya getiremezler (Arnett, 1998). Şüphesiz bu süreçteki değişkenler kültürden kültüre de oldukça farklılık göstermektedir (Arnett, 1998, 2007, 2015).

Beliren yetişkinlik dönemi hem iş yaşamında hem de aşk ilişkilerinde alternatiflerin değerlendirilmesi açısından oldukça kaygı dolu yılları ifade etmektedir (Côté, 2000). Özellikle kadınların rollerinin, onlar için evliliği daha az arzu edilir hale getirecek şekilde değiştiğini ileri süren Arnett (2005), kapitalizm ile birlikte yaşam seyrinde evlilik dışında alternatifleri çoğalan kadınların tıpkı erkekler gibi sosyal kontrol mekanizmalarından daha önce eşi benzeri görülmemiş şekilde uzaklaştıklarını ifade etmektedir. Amerikalı kadınlar üzerinden yaptığı bu çıkarım muhakkak o coğrafyanın kültürüne has karmaşık dinamiklerin de etkisi altında olduğu unutulmamalıdır.

Türkiye’de beliren yetişkinlik üzerine yapılan araştırmalarda beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin geleceğe yönelik en çok iş, eğitim ve aile odaklı hedefler geliştirdikleri ileri sürülmektedir (Kurt & Uçanok, 2019). Beliren yetişkinlik sürecinin Türkiye’de sadece kentlerde yaşayan eğitim düzeyi yüksek bireylerde kendini gösterdiği, daha da ilginç kıldan kente sonradan göçmüş ancak kentlilerle birlikte yaşayan bireylerde görülmediği bulunmuştur (Çok & Atak, 2015). Çok ve Atak (2015) bu durumu kentli ve eğitilmiş gençlerin diğer batılı akranları gibi bireyselleşmede diğer kır kökenli

akran gruplarından daha başarılı olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Sadece bu bulgulara bakılarak toplumumuzun çoğunluğunun halen geleneksel normlarına bağlı olduğu düşünülebilir. Ancak günümüzde kentsel ve kırsal alanlar arasında etkileşim arttıkça eğitim düzeyi yüksek, kentli ya da kentli bireyselliğini deneyimleyebilme imkânı olan kır kökenli gençler arasında da beliren yetişkinlik sürecinin kendini daha fazla göstermeye başlaması beklenmelidir.

Bu yaş aralığı Arnett (2015) tarafından nimetler ve zenginlikler dönemi olarak da tanımlanmıştır. Çünkü hem genç ve bağımsız olmanın hem de evliliğin sorumluluklarından uzak olmanın, bireyi müthiş bir fırsatlar dünyasına yönlendirdiği düşünülmektedir (Atak ve ark., 2016). Ancak günümüz gencinin, üzerine yıllardır devam eden işsizlik sorunu göz önünde bulundurulduğunda (Cinel & Yolcu, 2021), Türkiye’de yaşayan bir gencin bu dönemi daha çok “imkansızlıklar çağı” olarak deneyimlediği öne sürülebilir.

3.3. İkinci Demografik Geçiş Kuramı ve Aile Dönüşümü

Klasik demografik geçiş kuramı, tüm nüfus yapılarının yüksek ölüm ve doğurganlık oranlarından düşük ölüm ve doğurganlık oranlarına doğru geçiş gösterdiğini ileri süren; başlangıcını sanayi devrimi ve kapitalist ekonomi gibi köklü değişkenlerin tetiklediği, bilinen en yaygın nüfus teorisidir (Lesthaeghe, 2014). İlk olarak Notestein (1945) tarafından formüle edilerek açıklanan teori, günümüze kadar birçok demograf tarafından yeniden yorumlanarak nüfus ve aile çalışmalarının temel yaklaşımlarından biri haline gelmiştir.

İkinci demografik geçiş kuramı ise ilk olarak Lesthaeghe ve Van de Kaa tarafından sistematik hale getirilmiştir (Zaidi & Morgan, 2017). Bu kuram, klasik kuramdan farklı olarak aile yaklaşımında sadece demografik bir dönüşümden değil; geleneksellikten modernliğe ve toplulukçuluktan bireyselliğe doğru varoluşsal, dışavurumcu ve değersel bir dönüşümün yaşandığını ileri sürmektedir. Bir diğer ifadeyle klasik demografik geçiş kuramı, doğurganlık ve ölümlülük hızlarında azalma ve bu süreçlerin sonuçlarını ele alırken, ikinci demografik geçiş kuramı söz konusu sonuçların toplumdaki görünümelerini anlamaya çalışmaktadır (Van de Kaa, 2002).

Inglehart’ın (1990) Değer Dönüşüm Teorisinin de etkisinin olduğu ileri sürülen ikinci demografik geçiş kuramında ailenin, çekirdek aile yapısından tek ebeveynli,

tamamlanmamış ve/ya nikah dışı birliktelik yoluyla çiftlerin çocuk sahibi olmayı sürdürdüğü daha karmaşık aile yapılarına doğru gerçekleşen dönüşümü açıklamaya çalışmaktadır (Lesthaeghe, 2007). Buna göre bu yeni geçiş sürecinde, bireylerin evlilik ve doğurganlık tercihleri ile ilgili karar alma mekanizmalarında mevcut sosyo-ekonomik koşulların etkisi hala oldukça fazladır. Ancak günümüzde Inglehart'ın (1981) ileri sürdüğü gibi “materyalist değerlerden post- materyalist değerlere⁴” doğru geçişin, yani düşünsel bir takım fikir dönüşümlerinin, evlilik ve doğurganlık tercihlerini daha çok etkilediği ileri sürülmektedir (Van de Kaa, 2002; Zaidi & Morgan, 2017). Bu yönüyle ikinci demografik geçiş kuramı, klasik kuramın temellendirmelerini reddetmemektedir. Klasik demografik geçiş aşamalarının tamamlanması sonucunda aile ve doğurganlık tercihlerinde ortaya çıkan değişimlerde, değer yapılarındaki dönüşümü vurgulayan bir takım eklemeler yaparak onun devamı niteliği taşımakta, böylece ondan farklılaşmaktadır.

İlk demografik geçiş sonucunda aile yapılarında bir takım hızlı ve karmaşık değişimler görülmüştür. Boşanmaların ve tek ebeveynli ailelerin artması, her yaş aralığında bekarların artması, evlilikdışı birlikteliklerin ve evlilikdışı ebeveynliğin artması, evli çiftlerin çocuk sahibi olmalarına olanak sağlayan uygun sosyal politikaların yaygınlaşmasına rağmen doğurganlık oranlarının nüfus yenilenme düzeyinin⁵ (2.1) altında kalmaya devam ediyor olması, evlenmenin ve çocuk sahibi olmanın sıklıkla ertelenmesi ve yaşanan cinsel devrim gibi yeni eğilim ve trendlerin açıklanmasına olan gereksinim, ikinci demografik dönüşüm kuramının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır (Lesthaeghe, 2007; 2014; Van de Kaa, 2002). Tüm bu değişimler Klasik Demografik Geçiş Kuramında ekonomik faktörlere odaklanılarak açıklanmaktayken, İkinci Demografik Geçiş Kuramı bu değişimler ile sekülerleşme arasında göz ardı edilemez bir bağ olduğunu ve bunu açıklamada ekonomik faktörlerin yeterli olmadığını ileri sürmektedir (Zaidi & Morgan, 2017).

İkinci demografik dönüşüm kuramının ortaya çıkışını bir diğer tetikleyicisi ise Ariès'in çocukluğun tarihi ile ilgili çalışmalarıdır (Lesthaeghe, 2014; Van de Kaa, 2002).

⁴ Burada materyalist değerlerden kasıt ev, araba, ücret gibi maddi ihtiyaçların öncelik niteliğinde olmasıdır. Post-materyalist değerler ise kendini gerçekleştirme gibi daha çok fikişel edinimleri ifade etmektedir (Inglehart, 1981)

⁵ Diğer adıyla “doğurganlık yenilenme düzeyi”, gelişmiş ülkelerde nüfusun kendini yenilemesi için gerekli olan kadın başına düşen asgari doğum sayısını ifade etmektedir.

Uzun yıllar boyu çocuğun değeri ile ilgili yaptığı çalışmalarda, tarihsel süreçte çocuğun aile ve toplum içindeki değerini pek çok açıdan analiz eden Ariès (1980) çalışmasında, çiftlerin doğurganlık tercihlerindeki düşüşü aşağıda olduğu gibi yorumlamaktadır:

“On sekizinci yüzyılın sonunda başlayan ve 1930'lara kadar devam eden doğum oranındaki düşüş, çocuğa yapılan muazzam bir duygusal ve finansal yatırımla serbest bırakıldı. Doğum oranındaki mevcut düşüşün, tam tersi bir tavırdan kaynaklandığını görüyorum. Çocuğun krallığı günleri sona erdi (child-king are over). 40 yaş altı nesil, bizi en hafif tabirle çocuğun daha küçük bir yer işgal ettiği yeni bir çağa götürüyor.

Her şeyden önce, çiftler bu mutlak doğum kontrol silahlarının faydalarından yararlandı: hap, RİA (spiral) ve sterilizasyon.” (Ariès, 1980)⁶

Ariès'in kendi çocukluk çalışmalarında doğurganlığın düşüşünde artık daha çok kişisel tercihlerin ön planda olduğunu ileri sürdüğü bu ifadeler, Van de Kaa ve Lesthaeghe'nin İkinci Demografik Geçiş Kuramı ile ilgili çalışmalarında cesaretlendirici olmuştur (Van de Kaa, 2002). Buna göre, klasik demografik dönüşüm kuramı kendini tamamladığında, ekonomik refahın ve sağlık sistemlerinin de gelişmesiyle doğurganlığın ve nüfus artış hızının artması gerekmektedir. Ancak artan ekonomik refah ve gelişen sağlık sistemleri ile birlikte doğum ve ölüm oranlarının düşmesi Avrupa ülkelerinde, özgeci ve bireyci bir dönüşüme sebep olmuştur (Van de Kaa, 1987).

Çiftler artık doğurganlığın fırsat maliyeti ve boş zaman (leisure) maliyeti gibi boyutlarına odaklanmakta; kendi yaşam seyirlerinde, bireysel plan, beklentileri ve hayalleri gibi varoluşsal ve dışavurumcu bir yaşam tarzını benimseme eğilimi göstermekte ve ilişkilerinde daha eşitlikçi beklentiler içerisine girmektedirler. Bu yönüyle ailede çocuk hala oldukça değerlidir ancak çiftlerin aralarındaki duygusal bağa verdiği önem geçmişe nazaran çocuğun değerinin önüne geçmeye başlamıştır (Lesthaeghe, 2007; 2014; Van de Kaa, 1987; 2002).

İkinci demografik geçiş sürecini Türkiye örnekleminde değerlendirme hususunda alanyazında ciddi bir boşluk bulunmaktadır. Bunun sebebinin Türkiye'de henüz Avrupa'daki kadar köklü ve yaygın bir değer dönüşümünün gerçekleşmesinin düşük düzeyde seyreden ekonomik refah, devlet yönetiminde dinin etkisinin korunuyor olması

⁶ Metnin orijinali Fransızcadır. Ancak bu çeviri İngilizce metinden yapılmıştır. Çeviriden kaynaklı nüanslar olması mümkündür.

ve Türkiye'nin Avrupa ülkelerine kıyasla çok daha geleneksel bir toplumsal yapıya sahip olması gibi nedenlerden kaynaklandığı öne sürülebilir. Türkiye'nin İstanbul megapolü ve bazı metropol şehirleri için hem klasik hem de ikinci demografik geçişin kendini yer yer gerçekleştirdiği tahmin edilebilir görünmektedir. Özellikle kadının eğitiminin ve feminist hareketlerin yükselmesinin bunu gelecekte daha fazla tetikleyeceği de anlaşılmaktadır. Ancak bu tahmin ve öngörülerini doğrulamak için çok ciddi ve kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Buna karşı Aysan (2015), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2011 Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) üzerinden Türkiye'de İkinci Demografik Dönüşüme dair çıkarımlarda bulunmuştur. Çalışmasında Türkiye'de ikinci demografik dönüşüm kuramının tüm özelliklerini barındıran aile tiplerinin çok sık olmadığı ancak bu özelliklerin yaşam seyirlerinde seküler ve liberal normları benimseyen kadın ve ailelerde kendini daha çok gösterdiğini bulmuştur (Aysan, 2015).

3.4. Kavram Olarak Evlilik

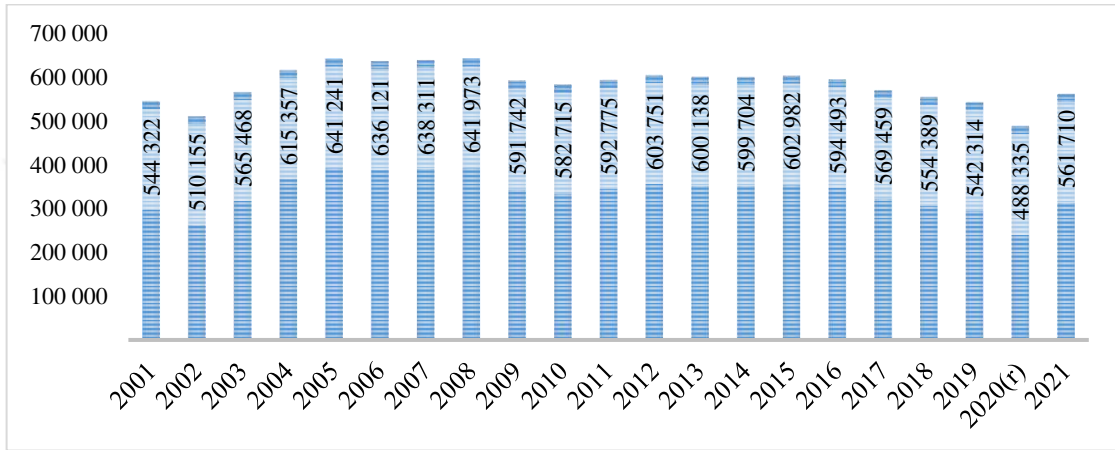
Evliliğin pek çok disiplinde farklı yaklaşımlarla şekillenen tanımlarına rastlamak mümkündür. Bu nedenle kapsamlı tek bir tanımdan bahsetmek oldukça iddialı ve zor olmaktadır. Sıklıkla kadın ve erkeğin yaşam seyirlerini, çiftlerden biri ölene kadar paylaşma niyetiyle gerçekleştirdikleri “hukuki” bir eylem olarak düşünülmekte ve bilinen tüm toplumlarda kendini göstermektedir. Hukuki bir eylem olarak tanımlanması, evlilik bağının eşler arası bir takım hak ve sorumlulukları doğurması sebebiyle olduğu öne sürülebilir. Nitekim evlilik, eşlerin birbirlerinin mülküne, emeğine ve cinselliğine erişim sağlama imkânı tanıyan birtakım haklar dizini olarak da tanımlanmakla birlikte, bu niteliklerin tümünün her evlilikte olduğunu iddia etmek mümkün değildir (Procario-Foley, 2004).

İnsana özgü olduğu bilinen bu eylem, tarih boyu kadın ve erkeğin beraberliğinde dini, hukuki ve toplumsal meşruiyeti tesis eden bir eylem olarak işlevselliğini korumaktadır. Bunun yanında aile üyeleri arası ekonomik birliği entegre eden ve soy bağının devamındaki olası karışıklıkların önüne geçme gibi işlevleri olan oldukça fonksiyonel bir eylem olduğu ileri sürülebilir.

Türkiye'de evlilik, Medeni Kanun'un 124., 134., 136. maddeleri uyarınca yalnızca kadın ve erkek arasında gerçekleştirilebilen bir eylem olarak tanımlanmaktadır.

2169 sayılı Evlendirme Yönetmeliği'nde ise evlenme, “*Bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medenî hukuk sözleşmesi*” olarak tanımlanmaktadır (1985). Bireyler resmi nikah vasıtasıyla evlenerek aile olma hakkını elde etmekte ve birlikteliklerini yasal olarak tescillemektedir.

Şekil 2.2.1.; 2001 ve 2021 yılları arasında Türkiye’de toplam evlenme sayılarında gerçekleşen değişimleri göstermektedir. Buna göre son 5 yıllık süreçte Türkiye’de evlenme sayılarında düşüş görüldüğünü hesaplamıştır.

Şekil 3.1. Türkiye’de evlenme sayıları 2021: Kadın-Erkek TÜİK (2022b).

Türkiye’de 2015 yılında 602 bin 982 olan resmi evlenme sayısı, 2019 yılında 542 bin 314 olarak gerçekleşmiştir. Bu 5 yıllık süreçte toplam evlenme sayısında istikrarlı bir düşüş görüldüğü söylenebilmektedir. 2020 yılına gelindiğinde ise bu rakam 487 bin 270 olarak görülmüştür. 2019 yılına nazaran %10,1 oranında azalan 2020 evlenme sayısındaki düşüşte, Türkiye’de 2020 yılında ortaya çıkan Covid-19 salgının büyük etkisi olduğu yaygın olarak söylenegelmektedir (Habertürk, 2020; TRT Haber, 2021). Öyle ki 2020 yılında düğün ve nikah işlemlerine de çeşitli kısıtlamalar getirilmiştir (Beşiktaş Belediyesi, 2021; Yıldırım, 2020). Bu nedenle evlenme oranındaki 2020 yılına özel, yüksek oranda seyreden düşüşün sebebini küresel salgın koşulları dışarıda bırakarak düşünmek mümkün görünmemektedir.

3.5. Evlilik Tercihleri

Teknolojik gelişmeler vasıtasıyla küreselleşme oldukça hızlanmış ve beraberinde toplumsal dönüşüme ivme kazandırmıştır. Özellikle ekonomik refahın yüksek olduğu ülkelerde ailenin sadece ekonomik bir kurum olma özelliği güç kaybetmiştir. Geçmiş

yıllarda tarım toplumlarında bireyler evlenmeyi, üreyerek çoğalma yoluyla daha çok tarım işçisine sahip olma, ekonomik güçlerini ve sahip oldukları topraklar üzerindeki egemenliklerini koruma ve kalabalık toplumlar haline gelerek yeni yerler fethetme gibi amaçlarla oldukça önemsemiştir (Engels, 2003: 156; Giddens, 2012: 121). Bunun yanında çoğu toplum aileye kutsallık atfetmekte ve bazı dinlerde evlenerek aile kurmak o dine gerçekten mensup olmanın tek yolu olarak görülmektedir (Harman, 2014; Karaoğlu, 2019; Yasdıman, 2001).

Günümüzde meydana gelen toplumsal değişimler toplumun temelini oluşturan ailenin dönüşümünde oldukça etkili olmuştur. Küreselleşmenin etkisiyle hızla yayılabilen bu değişimler; dönüşen emek piyasası, eğitim seviyesinin artması, kadının iş yaşamına dahil olmaya başlamasıyla erkeğe olan ekonomik bağımlılığının azalması, dinlerin geçmişe nazaran etkisinin kaybedilmesi, artan modernleşme eğilimi ve post-materyalist düşünce tarzına olan eğilimin yüksek refah seviyesine sahip ülkelerde ön plana çıkması şeklinde sıralanabilmektedir (Akça & Ela, 2012; Brzozowska, 2021; Karaoğlu, 2019). Tüm bu değişimlerle birlikte evlilik tercihlerinde; her iki cinsiyetin ilk evlenme yaşının ilerlemesi, eşten beklentilerin değişmesi, eş ile tanışma şeklinde yaşanan nispi değişimler, evliliğe karar verme aşamasında evlenecek bireylerin kararının öneminin artması ve boşanma sayılarının artması gibi değişimlerin meydana geldiği söylenebilmektedir (ASPB, 2015; Brzozowska, 2021; Ono, 2003; Retherford, Ogawa & Matsukura, 2004; Zuanna ve ark., 1998).

3.5.1. Dünya’da İlk Evlenme Yaşı

Dünya’da ilk evlenme yaşını OECD en son 2022 yılında güncellediği ve 1990, 2000 ve 2019 yıllarında değişen ilk evlenme yaşı verilerini aile veri tabanında (*family database*) “evlenme ve boşanma oranları” kapsamında hesaplamıştır.

OECD (2022c) verilerinde Türkiye’nin ve diğer bazı ülkelerin 2000 ve 1990 yıllarına ait ilk evlilik yaşı verileri görülmemektedir. Bunun sebebi bu ülkelerin 1990 ve 2000 yıllarına ait ilk evlenme yaşına dair resmi rakamlara ulaşamadığı olmasıdır. TÜİK ilk evlenme yaşına dair ortalamaları 2001 yılından itibaren hesaplamaya başlamıştır. Ancak Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA), 1998 yılına ait ilk evlenme yaşına dair verileri yayımladığı raporda 25-49 yaş arası kadınların ortalama ilk evlenme yaşını

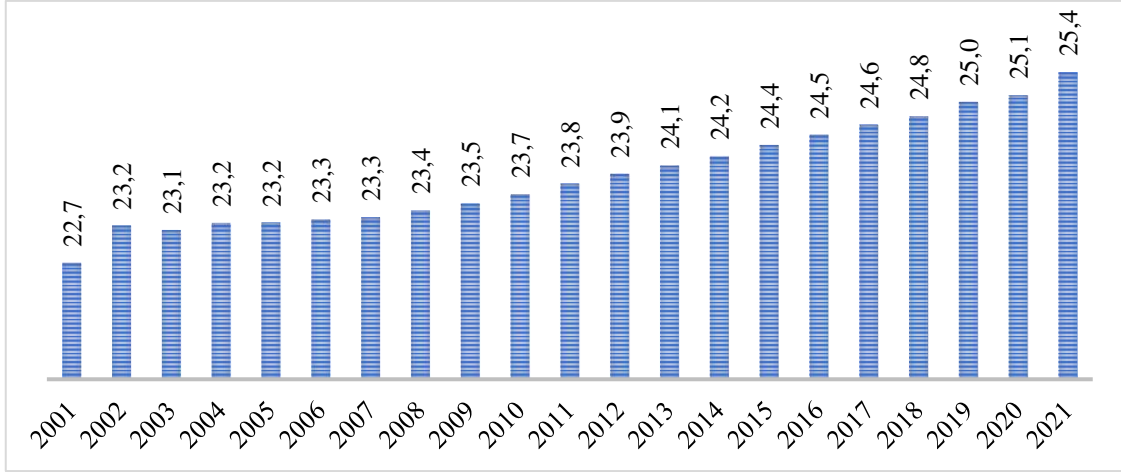
19.5 olarak raporlamaktadır. 2001 yılına gelindiğinde ise TÜİK (2021f) kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşını 22,7 olarak hesaplamıştır.

OECD ülkelerinde hesaplanabilir verilerine ulaşılabilen her ülkede kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 2019 yılına gelindikçe artış göstermektedir. İsveç, İspanya, Danimarka ve İzlanda gibi ülkelerde kadınlar, ilk evlenme yaşının yüksek olması hususunda başı çekmekte, İspanya’da ise son yıllarda kadınlarda ilk evlenme yaşında geçmiş yıllara nazaran ani bir yükselme yaşanmıştır. Bunun yanında 2019 yılında 39 OECD ülkesinden 21’inde kadınlarda ilk evlenme yaşının 30’un üstünde olduğu görülmektedir (OECD, 2022c).

Türkiye, 2019 yılında ortalama 25.1 olan kadınlarda ilk evlenme yaşıyla, tüm OECD ülkeleri arasında en genç evlenme yaşına sahip olan ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle AB üyesi ülkelerde ve tüm OECD ülkelerinde (OECD-35 average) 30.7 olan kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşına bakılarak, Türkiye’nin 2019 yılında da kadınlarda en erken ilk evlenme yaşına sahip olan ülkelerden biri niteliği taşıdığı söylenebilmektedir. Bu yönüyle Türkiye’de sadece kadınların ilk evlenme yaşının ilerlemesine bakılarak ileri düzey bir batılılaşma veya bireyselleşme (otonomi) artışı yaşandığı ve aile kurumunun önemini yitirdiğini söylemek zor görünmektedir. Çünkü Türkiye, bu haliyle ilk evlenme yaşında hala gerçekten bireyselleşmenin ön planda olduğu diğer OECD ülkelerinin oldukça gerisinde konumlanmaktadır.

3.5.2. Türkiye’de İlk Evlenme Yaşı

Türkiye’de ortalama ilk evlenme yaşına dair en güncel veriler TÜİK tarafından “Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2021” raporunda hesaplanmıştır. Ortaya konan “Evlenme sayısı ve cinsiyete göre ortalama ilk evlenme yaşı, 2001-2021” istatistiki veri setine göre, kadınlarda ve erkeklerde referans yılları arasında ortalama ilk evlenme yaşında yükselme görülmektedir. Şekil 2.3.2.1.; Türkiye’de kadınların 2001 – 2021 yılları arasında ortalama ilk evlenme yaşında gerçekleşen değişimlerin seyrini göstermektedir.

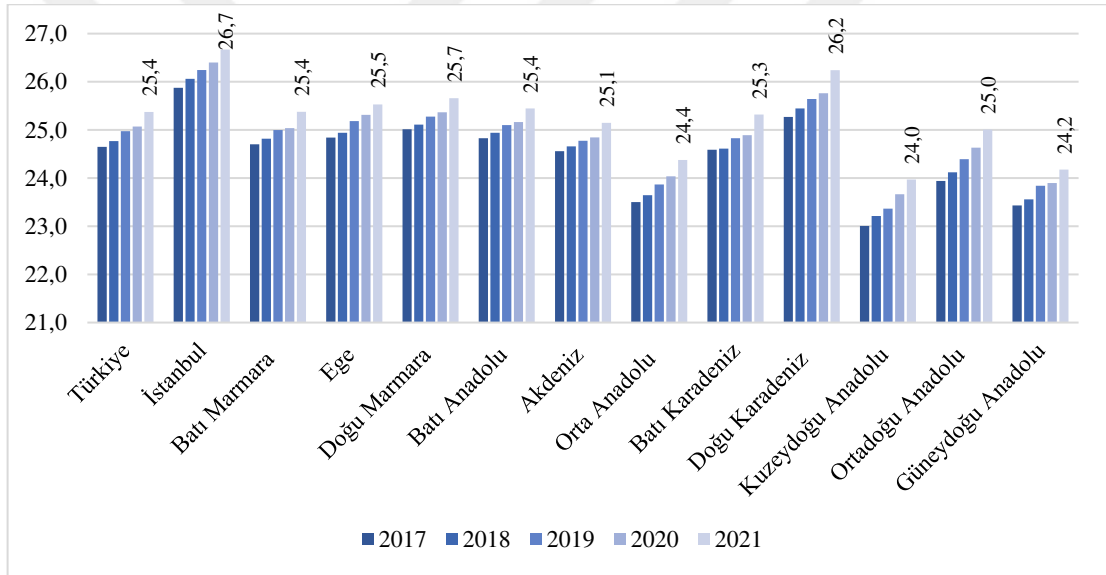
Şekil 3.2. Türkiye’de ortalama ilk evlenme yaşı 2001-2020: Kadın (TÜİK, 2022b).

2001 yılında bir kadın, ortalama 22,7 yaşında ilk evliliğini gerçekleştiriyorken son yirmi yılda bu rakam 25,4 yaşa yükselmiştir. Ayrıca TÜİK gençlik istatistiklerinde, 2020 yılında 15-24 yaş aralığındaki genç erkek nüfusunun %96,1’inin, genç kadın nüfusunun ise %84,1’inin hiç evlenmemiş olduğunu hesaplamıştır (TÜİK, 2022d). Eralp ve Gökmen (2020), bunun en önemli sebepleri olarak, kadınlarda bireyselleşme eğiliminin erkeklere kıyasla daha fazla olması ve eğitim seviyesinin yükselmesiyle evliliği erteleme riskinin erkeklere kıyasla daha yüksek olması olarak bulgulamıştır. Onlara göre, Türkiye eski geleneksel aile yapısını korumaktadır. Çünkü araştırmanın bulguları arasında; erkek katılımcıların çoğunluğu tutumlu ve az çalışma saatleri olan kadınlarla, kadın katılımcıların çoğunluğu ise cömert ve kendisini eşin ailesine karşı koruyabilecek erkeklerle karşılaştıklarında evliliği erteleme eğiliminin oldukça düştüğü yer almaktadır. Ancak uzun yıllara yayılan eğitim süreçleri, iş yaşamının zorlu koşulları ve uzun çalışma saatleri gibi etkenler, batıda gerçekleşen evlilik tercihleri ve aile dönüşümünün Türkiye’de de yaşanmasını kaçınılmaz hale getirmektedir (Eralp & Gökmen, 2020).

3.5.3. Türkiye’de Bölgelere Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı

Türkiye’nin bölgeleri arasında gerek kalkınma, maddi sermaye ve iş imkânı, gerekse o bölgeye ait kültürel kodlar açısından farklılıklar bulunmaktadır. Bu çeşitliliğin insanların evlenme tercihlerinde bölgeler arası çeşitli farklılıklara sebebiyet vermesi kaçınılmazdır. İçinde bulunduğu bölgenin kültürel şartlarından etkilenen bireylerin bu kültürel kodların ve yaşam koşullarının da etkisiyle evlenme ve aileye yönelik kararlar alacağı varsayılmaktadır.

İnsani gelişme endeksine göre en yüksek gelişmişlik düzeyi Doğu Marmara, Ege ve Batı Marmara bölgeleri olarak sıralanabilirken, en düşük göstergeler Güneydoğu, Ortadoğu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri olarak sıralanmaktadır (Ünal, 2008). Ünal, çalışmasında bölgeler arasında; kişi başına düşen gelir, eğitim düzeyi ve ortalama yaşam standartları gibi değişkenler kapsamında karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmıştır. Türkiye’de Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru gidildikçe gelişmişlik düzeyinin azaldığı görülmektedir. Buna göre Türkiye’de mevcut yerleşik yerel ve bölgesel farklılıkların evlilik tercihlerini de etkilemesi oldukça olağan görünmektedir. Şekil 2.5.3.1.; Türkiye’nin bölgelerine göre kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının 2016 ve 2021 yılları aralığındaki, bir diğer ifadeyle son beş yıllık süreçteki değişiminin seyrini göstermektedir.

Şekil 3.3. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına göre ortalama ilk evlenme yaşı – Kadın, 2016-2021 (TÜİK, 2022).

Yapılan araştırmalar Türkiye’de evlilik tercihleri açısından ciddi bölgesel farklılıklar olduğunu ileri sürmektedir (Beşpınar & Beşpınar, 2017). Yukarıdaki şekilde yer alan veriler bu bulguları destekler niteliktedir. Şekil 2.3.2.1.1’e bakıldığında 2016 ve 2021 yılları arasında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı her sene yükseliş göstermektedir.

Kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının en yüksek olduğu yer İstanbul olarak görülmektedir. İstanbul’da 2016 yılında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 25,8’ken 2021 yılına gelindiğinde 26,7 olarak hesaplanmaktadır. İnsani gelişme endeksine göre en

gelişmiş bölgeler arasında Marmara bölgesinde yer alan İstanbul, megapol olma özelliğiyle birlikte ortalama ilk evlenme yaşının en yüksek olarak hesaplandığı yer olarak görülmektedir.

İstanbul'dan sonra kadınlarda bölgesel olarak ortalama ilk evlenme yaşının en yüksek hesaplandığı bölge Doğu Karadeniz Bölgesidir. Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane illerini kapsayan bu bölgede 2016 yılında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 25,1'ken 2021 yılında 26,2 olarak hesaplanmış, böylece Doğu Karadeniz bölgesinde kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının genel olarak Türkiye'de kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşından yüksek olduğu bulunmuştur.

Kadınlarda ilk evlenme yaşının en düşük olduğu bölge ise Erzurum, Erzincan, Bayburt ve Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan illerini kapsayan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi olarak hesaplanmıştır. Bu bölgede 2016 yılında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 23,0'ken 2021 yılında 24,0 olarak görülmektedir. İnsani gelişme endeksinde en az gelişmenin görüldüğü bölgeler arasında yer alan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi, evlenme yaşının en düşük olduğu yer olarak görülmektedir. Buna göre eğitim ve iş imkanlarının daha yüksek olduğu ve gelişme endeksinin parametrelerinde daha yüksek puanlar alan bölgelerde insanlar eğitim, çalışma hayatı gibi imkanlara daha rahat ulaşmakta, bu bölgelerde evlenme tercihlerinde daha hızlı ve kapsamlı bir dönüşüm yaşandığı düşünülebilmektedir.

Kadınların eğitim ve iş imkanlarından daha uzak kaldığı ve geleneksel kodların etkisini daha baskın olarak gösterdiği bölgelerde, ortalama ilk evlenme yaşı düşmektedir. Bu noktada, aslında bu bölgelerde kadınların evliliği ve sağlıklı bir aile yaşamını, eğitim ve çalışma hayatından daha çok önemsedikleri için mi ortalamaya göre erken yaşta evlendikleri; yoksa yaşadıkları coğrafi bölgenin imkansızlıklarından kaynaklanan bir eğilim sonucu bu kararı alma durumunda kaldıkları tartışmaya açık bir konu niteliğini taşımaktadır.

3.5.4. Türkiye'de İlk Evlenme Yaşını Etkileyen Faktörler

Yukarıda da bahsedildiği üzere günümüzde dünyanın pek çok yerinde evlilik yaşı ilerlemektedir. Yapılan çalışmalar evli olan bireylerin evli olmayanlara göre fiziksel, duygusal ve ekonomik olarak daha sağlıklı olduklarını ileri sürmektedir (Goodwin, 2009). Tezcan ve Coşkun (2016), Türkiye'de yaşanan bölgenin, eşle akrabalık bağının, eğitim

seviyesinin, anadilin ve yaşanan yerleşim yeri tipinin ilk evlilik yaşının belirleyicileri olduğunu; Batı şehirlerinde ve kentsel alanlarda yaşayan, anadili Türkçe olan ve en az lise seviyesinde öğrenimi bulunan kadınların ilk evlenme yaşının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca Acar (2022), araştırmasında Türkiye’de kadınların eğitimde kalma süreleri arttıkça ilk evlenme yaşlarının ilerlediğini, bunun yanında kadınlardan cinsiyetler arası eşitliği daha çok destekleyen ve aile içi şiddete daha çok karşı olanların diğer kadınlara göre daha geç evlendiğini bulmuştur.

İlk evlilik yaşının ilerlemesindeki ilk ve en önemli etken eğitim düzeyidir. Eğitim düzeyi arttıkça eğitime ayrılan süre artmaktadır. Bu süreç özellikle iş fırsatlarının yetersiz seyrettiği ülkelerde ilk evlenme yaşının ilerlemesine sebebiyet vermektedir. Kreyenfeld (2005), Almanya’da yaptığı çalışmada yüksek eğitimli kadınların işsiz olmaları ve/ya kendilerini ekonomik olarak güvencesiz hissetmeleri durumunda evlenerek bir aile kurmayı ertelediklerini bulmuştur. Bir diğer ifadeyle eğitim seviyesi yüksek kadınların iş piyasasından beklentileri artmakta ve ücretli işlerde çalışmama durumunun eğitim seviyesi yüksek kadınlarda evliliği erteleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmasına sebep olduğu görülmektedir. Buna göre kadının eğitim seviyesinin yükseldiği ancak piyasada kendine yer bulmakta zorlandığı ekonomilerde işsizlik olgusu evliliği erteleyici bir etken olarak görülmektedir.

Türkiye’de özellikle 1960’lardan sonra eğitime yönelik ciddi politikalar uygulamaya geçirilmeye başlanmıştır. Önceki yıllarda Osmanlı’da başlayan kadının okullaşması tartışması başlarda sadece dini eğitim, dikiş-nakış işleri ve ev ekonomisi gibi toplumsal bakış açısıyla gerçekleştirilen ve aileye yönelik eğitimlerden oluşmaktayken Cumhuriyetin ilanı ve özellikle 1960’lar sonrası dönemde artan eğitim politikaları sayesinde kadının kamusal alanda istihdamına yönelik eğitimlere doğru evrilmeye başlamıştır (Köse, 2016).

Eğitim aynı zamanda kadının istihdam piyasasına ilgisini artırmış, böylelikle eğitim ve istihdama katılım yoluyla ekonomik bağımsızlığın sağlanması geleneksel ataerkil evliliğin popüleritesini düşürmüştür. 2000’lerden sonra dünyanın yarısını oluşturan kadınların ekonomik büyümeye katkısı artık yadsınamamakta, kadının iş gücüne katılımı sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla kaçınılmaz hale geldiği kabulü yaygınlaşmaya başlamıştır (Carmichael, 2011). Gelişmiş ve gelişmekte olan

ülkelerde bu durum, istihdamda kadın yanlısı politikaların geliştirilmesini sağlamıştır. Böylelikle bu politikaların özellikle de facto olarak etkililiğinin arttığı gelişmiş ülkelerde, kadının iş piyasasına katılımı kolaylaşmış ve evlilik, ertelenebilir bir tercih niteliği kazanmıştır.

Ancak evliliğin ertelenmesinde eğitim ve istihdam piyasasındaki gelişmeler yanında daha pek çok unsur etkili olmaktadır. Dini inançlar, değer dönüşümleri ve bireyselleşme bunlar arasında sayılabilmektedir. Dini değerlerin bireylerin davranışları üzerinde etkili olduğu toplumlarda evlilik yaşının daha düşük olduğu bilinmektedir. Türkiye’de ilk evlenme yaşının ilerlemesinde sekülerleşmenin, bireyselleşmenin, rasyonelleşmenin ve kentleşmenin etkili olduğunu ileri sürülmektedir (Dindar, 2020).

İnglehart (1981), evlilik tercihleri gibi daha birçok nüfus dönüşüm aşamasında tüm toplumlarda materyalist değerlerden post-materyalist değerlere olan ve evrensel bir nitelik taşıdığını iddia ettiği bir evrimden söz etmektedir. Ona göre günümüzde yaşlı nesillerden genç nesillere doğru bir değer dönüşümü yaşanmıştır. Kuramında daha yaşlı bireylerin; yaşam seyirlerinde savaşlar, kıtlık, salgın hastalıklar gibi zorlu hayat koşullarıyla baş etmek zorunda kaldıkları için iş, ev, araba gibi doğrudan paraya atıf yapan “maddi”, bir diğer ifadeyle “materyalist” değerlere sahip olduğunu; ancak her geçen gün refah toplumlarının gelişmesiyle birlikte daha genç nesillerin bu zorlu süreçlerden uzak yetişmiş ve böylece kişisel gelişim, hayallerinin peşinden gitme, anı yaşama gibi bireyselleşmeye atıf yapan “post-materyalist” değerler geliştirme fırsatı bulduklarını ileri sürmektedir (Inglehart, 1981).

İnglehart’ın (1981), bireylerin artık toplumsal hedeflerden çok daha içsel değerlere yöneldiğini ifade eden Değer Dönüşüm Kuramı (Theory of Value Transformation), kadının evliliğe bakış açısındaki dönüşümü anlamlandırmak adına önemli bir bakış açısını temsil etmektedir. Evlilik şüphesiz aynı zamanda ekonomik bir birlikteliktir ve geleneksel evlilikte kadınlar evlilik yoluyla materyalist birtakım edinimlere erişebilmektedir. Ancak değişen ekonomik yapı ve sosyal normlar vasıtasıyla kadınlar, eğitim ve istihdam yoluyla ekonomik olarak güçlenmiş, bu nedenle geleneksel evliliğin getirilerinden olan iş, ev, para gibi materyalist değerlere olan gereksinimleri azalmıştır. Bireysel hedeflerin, kişisel gelişimin ve hayallerin öncelik konumuna geldiği post-materyalist değer dönüşümünün evliliği erteleme davranışları arasında bir etkileşim

olduğu yadsınmamaktadır. Ancak Brzowska (2021) çalışmasında, materyalist değerlerden post-materyalist değerlere geçişin evlilik ve doğurganlık gibi davranışlarda dönüşüme sebep olduğuna katılmakla birlikte, bunun sadece yüksek refah seviyesine sahip ülkelerde mümkün olduğunu belirtmektedir. Bir diğer ifadeyle böylesi bir değer dönüşümünün ancak yüksek refah seviyesine sahip ülkelerde geçerli olabileceği, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler için böylesi bir dönüşümden bahsetmenin; bireylerin daha temel ihtiyaçlara öncelik verme zorunluluğu olması nedeniyle zor olduğunu ifade etmektedir (Brzowska, 2021).

3.6. Türkiye’de Evlilik Törenleri ve Harcamalar

Evlilik birçok toplumda çeşitli ayrıntılı ritüellerle gerçekleştirilmektedir. Antropolojik kaynaklar bu ritüelleri “geçiş ritüelleri” olarak değerlendirmektedir (Gennep, 1960:3). Evlilik ritüelleri; çiftlerin bir durumdan başka bir duruma, statüye ve role geçişini temsil eden ve sıklıkla sergilendiği bölgenin kendi kültürel kodları ve dini inançları çerçevesinde şekillenen törenlerdir.

Türkiye’de evlilik sürecinde yapılan törenlere bakıldığında (AÇSHB, 2018; ASPB, 2015), 1957-2016 yılları arasında yapılan törenlerin sayısının arttığı ve gerçekleştirilen uygulamaların ülke genelinde her geçen yıl daha da yaygınlaştığı görülmektedir. Aşağıdaki tablo yıllara göre yapılan törenlerin yaygınlık seyrini göstermektedir.

Tablo 3.1. Türkiye’de evlilik öncesinde yapılan törenlerin yüzde dağılımı, 2016

TÖRENLER	2007-16	1997-06	1987-96	1977-86	1967-76	1957-66	<1957	Toplam
Kız isteme	92,1	91,4	90,5	90,7	88,6	86,2	83,8	90,2
Söz kesme	88,1	87,5	85,6	85,5	81,8	77,1	74,6	84,9
Nişan	83,5	81,0	78,8	79,1	74,9	7,01	66,2	78,6
Kına gecesi	91,1	88,4	86,9	83,9	80,9	74,4	74,5	85,4
Düğün	93,3	90	89,1	86,5	85,3	81	80,8	88,3
Bekarlığa veda partisi	7,1	3,0	1,8	1,8	1,3	0,9	1,7	2,9
Çeyiz serme	56,5	62,3	63,1	60,9	53,4	50,5	48,2	58,6
Ortalama tören sayısı	5,1	5,0	5,0	4,9	4,7	4,4	4,3	4,9

Kaynak: AÇSHB, 2018; ASPB, 2015

Tabloya bakıldığında söz konusu törenlerin zaten oldukça yaygın olmakla birlikte gerçekleştirilme oranlarının her geçen dönem daha da arttığı görülmektedir. Buna göre evlilik sürecine dair törenlerin toplumsal olarak oldukça büyük bir öneme sahip olduğu söylenebilmektedir.

Günümüzde evlilik ekonomik boyutu ile öne çıkan törenler olarak da görülmektedir. Evlilik süreci sıklıkla gösterişli evlilik teklifleri ile başlamakta; söz, nişan, bekarlığa veda partisi, kına gecesi, düğün merasimi, after partiler ve balayı şeklinde devam eden sıralı törenlerle tamamlanmaktadır. Ancak her evliliğin bu törenlerin hepsini barındırdığını ileri sürmek mümkün değildir. Çiftler sıklıkla kendi kültürel yapılarında en yaygın olan ritüelleri kendi bütçelerine göre yerine getirmekte, bunun yanında ritüellerin anlamı ve gerekliliği her çift için farklılık gösterebilmektedir. Bu ritüellere ek olarak evlenecek çiftlerin aileleri arasında gerçekleşen çeyiz alışverişleri, takı törenleri, başlık paraları ve mehir bedelleri gibi daha birçok harcama sıralamak mümkündür. Tüm bu ritüeller ile birlikte yöresel farklılıkların ve inançların geçmişten geleceğe yeniden inşa edilerek kendini koruduğu da unutulmamalıdır.

Her ne kadar evlenen çiftlerin sosyo-ekonomik durumları ve psikolojik süreçleri gerçekleştirilen törenler üzerinde oldukça etkili olsa da yapılan araştırmalar evlilik törenlerinin, çiftlerin sosyal prestijlerini diğer insanlara gösterebilecekleri bir uygulama alanı olarak algılandığını destekler niteliktedir (Aliçavuşoğlu & Boyraz, 2021).

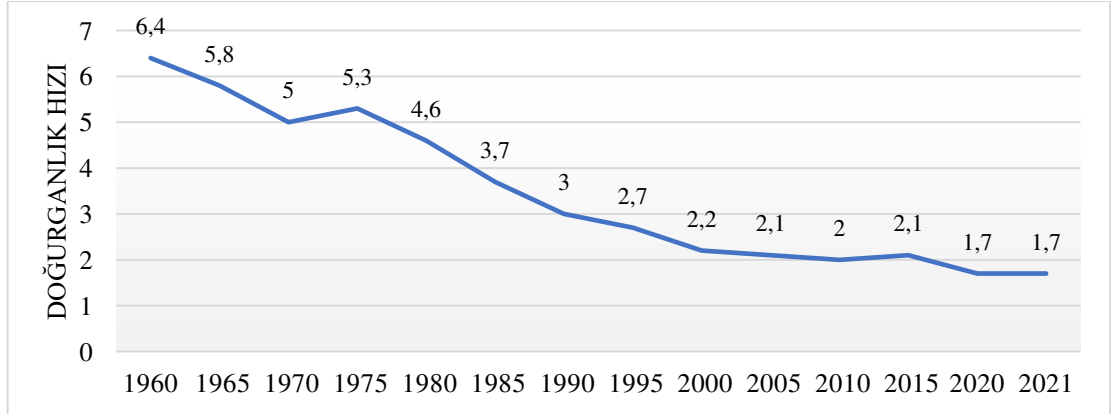
Türkiye’de 2015 yılında yapılan bir evliliğin ortalama maliyeti 50 bin lira olarak söylenegelirken (Haberler.com, 2015), 2021 yılında 150 bin lira olarak anlatılmaktadır (Düğün Masrafları, 2021). Türkiye’de evli olmayan bireylerin evlilik ritüelleri ve harcamalarına yönelik düşüncelerinin incelendiği bir çalışmada, katılımcıların evlilik masraflarının 100 bin lirayı geçtiğini düşündükleri bulunmuştur (Aliçavuşoğlu & Boyraz, 2021). Sadece birkaç yıl içinde ciddi düzeyde artan evlilik masraflarının ve gerek aileler gerek toplum tarafından bunları yerine getirmekle yükümlü tutulan yeni evlenecek çiftleri ekonomik olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumun istihdam piyasasına katılıp düzenli bir gelir elde ederek günlük yaşamını güvence altına alamayan bekar gençlerin evliliği ertelemesine yol açacağı öngörülebilir bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.7. Çocuk Sahibi Olma Tercihleri

Doğum, aile yapısı ve evlilik tercihleri nüfusu etkileyen önemli faktörlerdendir. Nüfus yapısı ise işgücü ve iş piyasası üzerinde en etkili değişkenlerden biri olma niteliği taşımaktadır (Akça & Ela, 2012). Bir ekonomide genç nüfus yoğunluğu olduğunda, iş piyasasını gençlerin rahatlıkla katılım sağlayabileceği şekilde düzenlemenin yanı sıra, gençlerin iş piyasasına kolaylıkla katılım sağlayabilecekleri ve entegre olabilecekleri bir eğitim ağı oluşturmak da oldukça önemlidir. Çünkü genç bireyler aldıkları eğitim ile iş piyasası arasındaki entegrasyon sürecinde meydana gelebilecek dezavantajlardan doğrudan etkilenmektedir. Bu nedenle eğitim ve iş piyasası entegrasyonunun yaşam seyrinde evlilik ve doğurganlık tercihlerinde genç kadınların gelecek beklentilerini de etkilemesi kaçınılmazdır.

3.7.1. Türkiye’de Çocuk Sahibi Olma Tercihlerinin Seyri

Doğurganlık hızı; bir kadının yaşam seyrinde mümkün olan yaş aralığında, sahip olabileceği ortalama çocuk sayısını ifade etmektedir (TÜİK, 2022b). Şekil 3.7.1.1; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’nün (OECD, 2022b) yayınladığı, Türkiye’de kadınların doğurganlık hızı oranlarının 1960 ve 2020 yılları arasındaki değişim seyrini göstermektedir.

Şekil 3.4. Türkiye’de doğurganlık oranları (1960-2021) (OECD, 2022b).

Türkiye’de doğurganlık hızının 1960 ve 2021 yılları arası, toplamda 61 yıllık seyrinin şekillendiği grafikte, doğurganlık oranlarında sıklıkla düşüş gerçekleştiği görülmektedir. Göstergeler 1960 yılında bir kadının yaşam boyu ortalama 6,4 çocuk doğurduğunu, ancak bu rakamın 2021 yılında 1,70 olarak hesaplandığını göstermektedir. Türkiye’de 2012 yılından itibaren doğurganlık oranları, ölüm ve göç olayları haricinde

düşünüldüğünde, alanyazında nüfusun yenilenmesi için gerekli görülen 2,1 oranında doğurganlık hızının altında kalmaktadır (2,08). Bir diğer ifadeyle, 2012 yılından itibaren gerçekleşen düşük doğum oranları Türkiye’de nüfusun yaşlanmaya başladığı anlamına gelmektedir.

Doğurganlığın düşüşüne yönelik yapılan çalışmalarda, başta yüksek refah devletleri olmak üzere dünyanın birçok yerinde görülen kadın başına düşen doğum oranının düşüş göstermesi durumuna “doğurganlık geçişi (fertility transition)” adı verilmektedir (Bongaarts & Watkins, 1996; Caldwell, 1997; Cleland & Wilson, 1987; Mason, 1997; Yavuz, 2005).

3.7.2. Çiftleri Daha Az Çocuk Sahibi Olmaya İten Faktörler

Doğurganlık geçişine yönelik tartışmalar temelde üç başlık altında irdelenebilmektedir. Birincisi, ebeveynlerin çocuk sahibi olma kararlarında rasyonel davrandıklarını varsayarak şekillenen ekonomik yaklaşım; ikincisi, aile olgusunda yaşanan zihinsel dönüşüm, bireyselleşme ve evliliğin demode bir kurum olarak geleneksel toplumlardaki değerini kaybettiğini ileri süren kültürel yaklaşım; ve tüm toplumların yüksek ölüm ve doğurganlık oranlarından düşük ölüm ve doğurganlık oranlarına doğru bir seyir izlediğini ileri süren -kendisinden yukarıda da bahsettiğim- demografik dönüşüm kuramı olarak sıralanmaktadır (Aysan, 2015). Esasen doğurganlığın düşüşünde ekonomik, sosyo-kültürel ve biyolojik faktörlerin etkisi bütüncül bir yapıyı teşkil etmektedir.

2000’ler sonrası Türkiye’de daralan ekonomi, yoksullaşma ve artan işsizlik olgusu ile birlikte kadınların istihdama katılması için geliştirilen politikaların de facto olarak karşılık bulması, yani bu husustaki sosyal politikaların sadece kanunda değil gerçek yaşamda da karşılığını bulması tartışmalarını gündeme getirmiştir. Zira Türkiye’de de artık ekonomik gelişmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için kadın iş gücünün üretime aktif katılımının zorunluluk haline geldiği kanaati ön plana çıkmıştır (Karabıyık, 2015). Bunun yanında halihazırda yapılmış uluslararası çalışmalarda da kadının iş gücüne katılımının ekonomik büyüme için oldukça önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir (Duflo, 2012; Evans & Kelley, 2008).

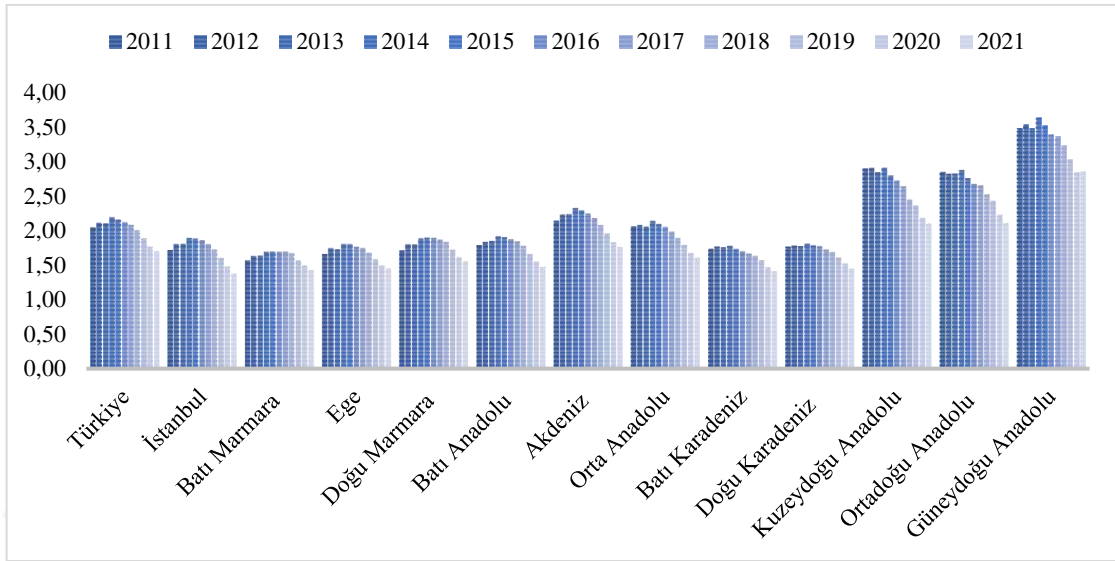
Kadının eğitim süresinin uzaması ve iş piyasasında çeşitli beceriler edinmesi ile birlikte gelir elde etmesi sonucunda, hane içi gelir sağlayıcının erkek olduğu varsayımı

zayıflamaya başlamıştır. Bu durum gerek iş piyasasında gerekse aile içinde cinsiyet eşitsizliği sorgulamalarını artırmış ve uzun yıllar boyunca süren kadının yalnızca anne olma adına eğitim alması gerektiği varsayımı geçerliliğini kaybetmeye başlamıştır (İğdeli, 2019). Buna bağlı olarak dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de kadının iş gücüne katılma oranları arttıkça doğurganlık oranlarında azalma görülmektedir (Barro & Becker, 1989; Becker, 1992; Deliktaş, Usta, Bozkurt, & Helvacı, 2008; Selim & Üçdoğruk, 2016; Özgür, 2004).

Baş (1997); eğitim, kalkınma ve gelir gibi ekonomik etkenlerin doğurganlık üzerindeki etkisini Mersin ili örneği üzerinden ölçtüğü çalışmada, kadının eğitimindeki bir yıllık artışın doğum sayısında %5.95 oranında bir azalışa sebep olmaktadır; erkeğin eğitim yılında bir yıllık artışın doğum sayısında %4.05 oranında bir azalışa sebep olduğunu bulmuştur. Buna göre kadının eğitim düzeyinin artması doğurganlık oranlarını erkeğin eğitim düzeyinin artmasından daha çok etkilemektedir.

Kadının iş gücüne katılımı ile birlikte düşen doğurganlık oranları literatürde sıklıkla fırsat maliyeti (*opportunity cost*) kavramı çerçevesinde tartışılmaktadır. Ekonomistlerin maliyet kavramını değerlendirdiği şekliyle fırsat maliyeti kavramı; bir davranışın ekonomik maliyetinin yerine elde edilebilecek diğer ekonomik gelirlere verilen addır (Palmer & Raftery, 1999). Bir diğer ifadeyle, kadının doğum yaparak iş piyasasından uzaklaşması onun iş piyasasından elde edeceği gelirden vazgeçmesi anlamına geldiği için ücretli bir işte çalışmak, doğurganlığın fırsat maliyetini teşkil etmektedir. Ebeveynlerin doğurganlık tercihi hususunda rasyonel olduğunu ileri süren ekonomik bakış açısına göre; kadınların iş piyasasında ücretli işlerde çalışma oranlarının artmasıyla doğurganlık oranları arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. (Akça & Ela, 2012; Aysan, 2015; Becker & Barro, 1988; Becker, 1992; Newson, Postmes, Lea, & Webley, 2005).

Wanamaker (2012), ABD’de yaptığı çalışmada, sanayileşmenin artmasıyla doğurganlığın düşüş gösterdiği, iç göçler sonucu göçmen ailelerin geniş ailelerinden uzaklaşması ile birlikte çocuk bakımı ve eğitimin maliyetinin arttığı ve geniş aile yapılarının çekirdek ailelere evrildiği yönünde bulgulara ulaşmıştır. Bulgular dünyanın pek çok yeriyle olduğu gibi Türkiye ile de oldukça benzer nitelik taşımaktadır. Şekil 3.7.2.1.; Türkiye’de doğurganlığın bölgesel istatistiki dağılımını göstermektedir.

Şekil 3.6. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına göre toplam doğurganlık hızı (2015-2020) (TÜİK, 2022).

Türkiye’de sanayileşmeyle birlikte yaşanan kırdan kente göç süreci doğurganlık hızında düşüşe sebebiyet vermiştir. Toplumsal olarak ekonomik gelişmelerin ve kentleşmenin arttığı bölgelerde doğurganlık oranları düşüş göstermektedir. Kentsel alanlarda ve metropollerde doğurganlık hızının düşmesi, kadının tarım dışı sektörlerde ve ücretsiz aile işçisi statüsünde çalışmıyor olması ile açıklanmaktadır (Özgür, 2004). Buna göre Türkiye’de sanayileşmenin arttığı kıyı bölgelerde doğurganlık oranının düşük olması beklenir bir durumken; geçim kaynaklarında tarım ve hayvancılığın ön planda olduğu Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde doğurganlık oranların diğer bölgelere göre daha yüksek oranlarda seyretmesi olağan bir tablodur (Akça & Ela, 2012).

Tarım ve hayvancılığın yaygın olduğu kırdan, çocuğun ücretsiz iş gücü potansiyeli taşınması ve gıda, barınma gibi temel ihtiyaçların çok daha ucuz karşılanması sebebiyle çocuk sahibi olmanın ekonomik olarak getirisi yüksektir. Ancak kentlerde barınma ve gıda giderleri kıra göre daha maliyetlidir ve çocukların ekonomik değeri oldukça kısıtlıdır (Gürsel, Uysal-Kolaşın, & Güner, 2010). Bu nedenle kentlerde sayıca fazla çocuk sahibi olmak yüksek gelir düzeyine sahip olan ebeveynler dışında kalanlar için rasyonel bir karar olarak kabul görmemektedir.

Sanayileşme ile birlikte gelişen teknoloji, iktisadi kalkınma ve sağlık sistemlerine yapılan yatırımların artmasıyla birlikte bebek ölüm oranları düşüş göstermiştir (Tüylüoğlu & Tekin, 2009). Bu durum geçmişte bebek ölüm riski sonucu sıklıkla doğum yapması beklenen kadının, daha az doğumla sağ ve sağlıklı çocuklar dünyaya getirmesini sağlamıştır. Böylece geçmişte kadının yeterli düzeyde çocuğa sahip olmak amacıyla sürekli doğum yapmasını gerektiren sebepler, bebek ölüm riskinin azalması ile etkisini yitirmeye başlamıştır (Aysan, 2015).

Ekonomik büyümenin yanında çiftlerin daha az çocuk sahibi olmalarına sebep olan bir diğer etken de ekonomik belirsizlik ve işsizlik olgusudur (Becker, 1992: 186-199). Ekonomik şoklar, krizler, savaşlar ve Covid-19 pandemisi gibi ekonomiyi ciddi düzeyde sarsan küresel salgın koşulları, bireyler üzerinde geleceğe yönelik ekonomik güvensizlik riski oluşturmaktadır. Çünkü çocuk sahibi olmanın sadece mevcut ekonomik yeterliliklerle ilgili olmadığı, gelecekte de hanehalkı ekonomisinin güvencesine ve çocuğa sunulmak istenen imkanlarla çocuğu ekonomik olarak destekleyebilme ile ilişkili olduğu ileri sürülmektedir (İğdeli, 2019).

Ekonomide talep unsurlarında gerçekleşen beklenmedik değişiklikler sonucu fiyatlarda belirsizlik meydana gelmektedir. Yapılan çalışmalar fiyat belirsizliğinin olduğu durumlarda hanehalkının üretim ve tüketim kararlarının da bu belirsizlikten etkilendiğini belirtmektedir (Akalin & Dilek, 2007). Aynı şekilde bireylerin üretim ve tüketim kararlarını etkileyen bir diğer unsur da gelir belirsizliğidir. Gelir belirsizliği en basit ifadeyle, gelecekte elde edilecek gelir düzeyinin bilinmemesinden kaynaklanan belirsizlik türüdür. Buna göre işsizlik sürecinde olan veya mevcut işinde gelecek güvencesi olmayan ve geleceğe yönelik risk alma potansiyeli düşük olan ebeveynler, çocuk sahibi olmayı erteleme eğilimi göstermektedir (Ranjan, 1999: 28). İğdeli (2019), Türkiye’de 1990 ve 2017 yılları arasında işsizlik oranları, doğurganlık oranları, kadınların istihdama katılma oranları, ekonomik belirsizlik yanında kişi başına düşen gelirdeki değişim oranlarını kullanarak yaptığı çalışmada; ekonomik belirsizlik ve işsizlik oranlarının doğurganlığın üzerinde negatif etkisinin olduğunu bulmuştur.

İşsizlik, genç işsizliği ve değişken istihdam koşulları gibi ekonomik ve toplumsal sorunlar, çocuk sahibi olmanın ertelenmesine sebep olmaktadır (Adresa ve Menendez, 2011: 37-38). Adsera (2004), Güney Avrupa bölgesinde işsizlik sorununun ve istihdama

yönelik istikrarsız politikaların özellikle genç kadınları olumsuz etkilediğini; genç kadınların iş piyasasında tecrübe edinerek gelirlerini artırmak ve işsizlik riskini azaltmak amacıyla doğurganlığı ya ertelediklerini ya da tamamen terk ettiklerini belirtmektedir.

Doğurganlık oranlarının düşmesindeki bir diğer etken de sosyal devlet anlayışı ile birlikte sosyal güvenlik sistemlerinin gelişmesidir (Boldrin & Jones, 2002). Emeklilik ücretleri ve sağlık sistemlerinin de etkisiyle yaşlı bakım hizmetlerinin yaygınlaşması, çocuğun gelecekte ebeveyne bakım verici olacağı varsayımını, bir diğer ifadeyle yaşlılık garantisi konumunu ikame etmektedir. Buna göre, sosyal güvenlik sistemlerinin etkili olduğu ülkelerde ebeveynlerin yaşlılık sürecinde çocuğa bağımlı olma ihtimalleri azalmakta, bu durum çocuk sahibi olmanın geleceğe yönelik bir zorunluluk olmaktan çıkmasına sebep olmaktadır (Boldrin, De Nardi, & Jones, 2015). Ayrıca böylesi bir durumda ebeveynler doğurganlık kararlarında niceliksel değil niteliksel hedeflere de yöneleceklerdir. Bu durum, doğurganlık tercihlerindeki sosyal etkenler arasında sayılmaktadır.

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de şimdiye kadar anlatılan ekonomik dönüşümün bir takım sosyo-kültürel değişimlere de sebebiyet vermesi kaçınılmazdır.

Türkiye’de ve geleneksel birçok kültürde doğumun gerçekleşmesi için çiftler arasında evlilik bağının kurulmuş olması beklenmektedir. Araştırmalar kadının evlenme yaşının düşük olduğu toplumlarda doğurganlık oranlarının çok daha yüksek olduğunu belirtmektedir (Başkaya & Özkılıç, 2017; HÜNEE, 2014; Nahar, Zahangir, & Shafiqul Islam, 2013). Evlenme yaşı yükseldikçe doğum sayısı azalmakta, buna bağlı olarak evlenme yaşının yükseldiği ülkelerde doğurganlık oranı düşüş göstermektedir. Türkiye’de de ilk evlenme yaşı ve doğurganlık hızı arasında tıpkı bu şekilde negatif bir korelasyon görülmektedir (TÜİK, 2021f; 2021h; 2022).

Doğurganlığı etkileyen bir diğer faktör ise teknolojinin ve sağlık sistemlerinin gelişmesiyle birlikte kontraseptif (gebeliği önleyici haplar vb.) kullanımının artması ve gebeliği önleyici önlemlere dair bilginin ulaşılabilirliğinin artması olarak sıralanabilmektedir. Çocuğun ekonomik ve zaman değerinin artması durumunda ebeveynler gebelik riskini azaltmak amacıyla kontraseptif ürünlere başvurmaktadır. Günümüzde değişen toplumsal yapı sebebiyle, gerek kentleşen bölgelerde çocuğun

maliyetinin artıyor olması, gerekse uzun çalışma saatleri ile birlikte çocuk bakımına ayrılan zamanın fırsat maliyetinin artmış olması nedeniyle doğum kontrol yöntemleri yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca Uçar v.d. (2014), kadının ve eşin eğitim düzeyinin artmasıyla modern doğum kontrol yöntemlerinin kullanımı arasında doğrusal bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında gebeliğe müdahale edici yöntemler de kısıtlı olarak desteklenmektedir. Türkiye’de kadınlar yasal olarak gebeliğin onuncu haftasına kadar gebeliği sonlandırabilmektedirler (2827 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, 1983).

Doğurganlığı etkileyen bir diğer faktör de devletin antinatalist ve pronatalist nüfus politikaları aracılığıyla nüfus ve ekonomik büyümenin dengelenmesini ve nüfusun denetlenmesini sağlayan politikalar benimsemesidir (Özdemir, 2017). Türkiye 1960’lı yıllara kadar doğurganlığı arttırıcı pronatalist politikalar benimsemiştir. Bu süreç çeşitli doğum ödülleriyle pekiştirilmiş ve gebeliği önleyici ve sonlandırıcı yöntemler oldukça kısıtlanmıştır. Ancak süreç nüfusun kontrolsüz bir şekilde artmasına ve yasadışı kürtaj işlemlerinin artması nedeniyle birçok annenin sağlıksız kürtaj uygulamaları sonucu hayatını kaybetmesine sebep olmuştur (HÜNEE, 2014). Ayrıca, kısa sürede nüfusun hızla artması, ekonomik büyümenin hala yavaş seyrediyor olması nedeniyle eleştirilmeye başlanmıştır (DPT, Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl), 1963). Bu nedenle 2010’lara kadar doğurganlığı dengeleyici antinatalist yöntemler süreğenlik kazanmıştır (Özdemir, 2017). Ancak 2010’lu yıllardan sonra kalkınma planları aracılığı ile pronatalist politikalar yeniden gündeme gelmiş ve “*en az 3 çocuk*” söylemi yaygınlık kazanmaya başlamıştır (CSGB, 2019; Evrensel, 2021; Milliyet, 2021, 20 Şubat; NTV, 2009)

Doğurganlığın düşmesinde belki de aralarında tartışmaya en çok sebep olan yaklaşım bireycilik ve ailecilik tartışmalarıdır. Doğurganlık günümüzde sıklıkla bireysel bir tercihtir. Bir diğer ifadeyle günümüzde özellikle batı ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede doğurganlık kararı çiftlerin kişisel kararlarıyla sınırlı olmakla birlikte, aile büyükleri kararın dışında tutulabilmektedir. Hem kadın hem de erkek eş için eğitim ve gelir düzeyinin artması kök aileye olan bağımlılığı azaltmış, aile içinde alınan doğum gibi hayati kararları daha fazla sadece kadın ve eşin inisiyatifine kalmasına olanak sağlamıştır. Evli çiftlerin bireyselliklerine ve boş zamanlarına verdikleri değer arttıkça doğurganlık tercihlerinde düşüş görüleceği, sayıca az ama nitelikli çocuk yetiştirme eğilimin artacağı düşünülmektedir. Yapılan çalışmalar Türkiye’de de Becker’ın (1992) belirttiği gibi çocuk

sahibi olmada miktardan çok kaliteye önem veren ve aile içinde bireyselliğin ön planda tutulduğu bir değer dönüşümünün etkilerinin görülmeye başlandığını belirtmektedir (Önder Erol, 2018).

BÖLÜM 4

4. ARAŞTIRMA YÖNTEM VE METODOLOJİSİ

Bu bölümde öncelikle araştırmanın yöntemine binaen karma araştırma yönteminin tanımı, kökeni, araştırmacılar tarafından tercih edilme sebepleri, avantajları, dezavantajları ve güçlükleri ve sınırlılıkları anlatılmaktadır. Devamında ise bu araştırmada izlenen yöntem ve kullanılan araçlar, araştırma sürecinde izlenen adımlar raporlanmaktadır.

4.1. Karma Yöntemler Araştırması

Karma yöntemler araştırması, en basit ifadeyle bir veya birden fazla nitel ve nicel veri setinin, kendine has yöntemlerle sıralı veya aynı anda toplanarak; veri tipine uygun analiz yöntemleriyle analiz edildikten sonra erişilen verilerin entegrasyonu sonucu yine sıralı veya aynı anda sunulmasını ifade etmektedir. Creswell (2017: 4) karma yöntem araştırmasını, “*Felsefî varsayımları ve kuramsal çerçeveleri içeren farklı araştırma desenlerinin kullanılmasını, nitel ve nicel verilerin toplanmasını ve bu iki veri türünün bütünleştirilmesini kapsayan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu araştırma yaklaşımının temel varsayımına göre, nitel ve nicel yaklaşımlardan yalnızca bir tanesini kullanılmasındansa birlikte kullanılması araştırma problemi ile ilgili daha kapsamlı bir anlayışın oluşturulmasına imkân sağlamış olur*” şeklinde tanımlamıştır. Buna göre karma yöntem araştırmaları (Creswell, 2017: 217);

- Araştırma sürecinde hem nicel hem de nitel türden verilerin toplanmasını,
- Verilerin birleştirilmesi sürecine her iki veri sonuçlarının da dahil edilmesini,
- Verilerin aynı anda veya peşi sıra toplanabilmesini,
- Verilere eşit veya eşit olmayan önem verilmesini, sıralanabilmesini ve vurgu yapılabilmesini,
- Ve tüm bu aşamaların felsefesi açısından da bilgilendirilmesini içermektedir.

Karma yöntem metotları, sıklıkla her iki veri setine de (nicel ve nitel) ulaşma imkânı olunan araştırmalarda, araştırma sorularına ve/ya hipotezlere daha derin cevaplar bulmak isteyen araştırmacılar tarafından tercih edilmektedir. Bu anlamda karma yöntem metodunun amacı bir görüşü kanıtlamak, desteklemek veya onaylamak yerine, araştırmanın sorunsalını daha iyi anlamlandırmaktır. Böylece araştırmacı olayla ilgili daha kapsamlı bir anlayış geliştirmiş olmaktadır. Araştırma temelde 6 sorudan oluşmaktadır. Tablo 4.1.1. araştırma sorularını göstermektedir.

Tablo 4.1. Araştırma temel ve alt soruları.

ARAŞTIRMA SORULARI	
Üniversite mezunu NENİ ve bekar kadınların;	
1.	Evlilik hakkındaki görüşleri nedir?
2.	İlk evlilik yaşı ve doğurganlığa dair politik söylemleri nasıl algılıyorlar?
3.	Evlilik törenleri nasıl algılanıyor, evlilik kararlarındaki etkisi nedir?
4.	Evlilik sürecinde eşten ve evlilik birlikteliği sürecinden beklentileri nelerdir?
5.	Mevcut ekonomi ve iş piyasasına yönelik algılarının evlilik kararlarındaki etkisi nedir?
6.	Covid-19 pandemi sürecinin çalışma ve evlilik kararlarında etkisi olmuş mudur, olmuşsa bu nasıl bir etkidir?

Karma yöntemler araştırması ilk kullanımından bu yana çeşitli kavramlarla ifade edilmiştir. Toraman (2021), karma yöntemlerle ilgili kavramları tartıştığı çalışmasında, kavramın tanımını içerik olarak en iyi yansıtan Türkçe ifadenin “Karma Yöntemler Araştırması” olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle bu araştırmada da karma yöntemler araştırması (*mixed methods research*) kavramsallaştırması kullanılacaktır. Alanyazındaki diğer kavramlar ise Türkçe-İngilizce karşılıkları ve kullanıldıkları örnek kaynaklar ile birlikte Tablo 4.1.2: Karma Yöntemler Araştırması Yerine Kullanılan Kavramlar Tablosunda gösterilmektedir.

Tablo 4.2. Karma Yöntemler Araştırması Yerine Kullanılan Kavramlar

TÜRKÇE KAVRAM	İNGİLİZCE KAVRAM	KULLANILAN KAYNAKLAR
Karma Yöntemler	Mixed Methods	Ivankova ve Creswell, 2009; Kelle, 2014; Johnstone, 2004
Karma Yöntem Araştırmaları	Mixed Method Researchers	Pinto-Llorente, Sánchez-Gómez, ve Pedro Costa, 2020, Ekim; Zohrabi, 2013
Karma Yöntem Yaklaşımları	Mixed Methods Approaches	Creswell, 2017; Plano Clark, Huddleston-Casas, Churchill, O'Neil Green, ve Garrett, 2008
Karma Metodoloji	Mixed Methodology	Johnstone, 2004; Tashakkori & Creswell, 2008
Çoklu Yöntemler*	Multimethodology	Campbell ve Fiske, 1959
Üçgenleme	Triangulation	Jick, 1979; Webb, Campbell, Schwartz ve Sechrest, 1966 Denzin, 2007; Morse, 1991; Oppermann, 2000

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

* Bu kavram, 1980'lerden önce karma araştırma yöntemlerini yeni bir metot olarak kullanmak amacıyla değil sadece yapılan araştırmaların bulgularını teyit etme amacıyla nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanılmasıyla yapılan araştırmalarda kullanılmıştır (Aydın-Çakır & Türkeş-Kılıç, 2021). Plano Clark (2005) ise yaptığı araştırmada “çoklu yöntem” kavramını karma yöntemler araştırmasının eş anlamlısı olarak kullandığını belirtmektedir.

1980'lerden günümüze kadar hızlanarak geliştirilen karma yöntem araştırmaları hakkında çalışmalar yapılmış ve bu yöntem kullanılarak birçok lisansüstü tez hazırlanmıştır (Toraman, Cox, Clark, & Dariotis, 2020).

4.2. Karma Yöntemler Araştırmasının Avantajları ve Dezavantajları

Karma yöntem, nitel ve nicel verilerin bir arada kullanılması ile gerçekleştirilen bir araştırma yöntemidir. Bu sebeple araştırmacılar tarafından başlangıçta; her iki yöntemin de eksik yanları olduğu ön kabulüne binaen, bu eksikleri azaltmak adına nitel ve nicel yöntemi aynı sorunsal üzerinde birbirlerini tamamlayıcı nitelikte kullanıma uygun gördükleri için kullanmaya başlanmıştır (Creswell, 2017: 14). Bu anlamda karma yöntemler araştırması, nicel ve/ya nitel analizlerin zayıf yönlerini güçlendirmesi bakımından daha avantajlı bir araştırma yöntemidir.

Karma yöntemler araştırmaları her iki tekniğin bir arada kullanılması sebebiyle araştırma sorularını açıklamakta daha doygun sonuçlar veren bir yöntem olarak görülmektedir. Araştırmacının araştırma sorularına cevap ararken çoklu yaklaşımlar kullanmasına olanak sağlayan bu yöntem, araştırmacının kısıtlılıklarını gidermekte araştırmacıya yardımcı olmaktadır (Baki & Gökçek, 2012).

Karma yöntemler araştırması, nicel verilerin toplanması sonucunda elde edilen sayısal verilerin, nitel çalışma sonucu daha açıklayıcı ve çok yönlü cevaplarla derinlik

kazanmasına, resim, söylem ve/ya örnek olaylarla zenginleştirilmesine olanak sağlamaktadır (Creswell, 2019: 16).

Tüm bunlara karşın karma yöntemler araştırmasının gerçekleştirmek hem nitel hem de nicel veri analizi yapılması gerektiğinden uzun zaman alır ve daha masraflıdır. Araştırmacının her iki yöntemin detayları hakkında bilgi sahibi olması gerektiği için oldukça zorlayıcı bir yöntem olarak bilinmektedir (Baki & Gökçek, 2012). Bunun yanında nitel ve nicel verilerin nasıl birleştirileceğine dair birçok karmaşa bulunmakta ve bu hususta farklı farklı yöntemler izlendiği için şimdiye kadar yapılan tüm karma araştırma yöntemleri aynı yaklaşımı ifade etmemektedir (Creswell, 2019: 20; Toraman, Cox, Clark, & Dariotis, 2020; Toraman, 2021). Creswell (2019:20), karma yöntemler araştırmasında geçerlik ve güvenilirlik için çok daha titiz davranılması gerektiğini belirtmektedir.

4.3. Karma Yöntemler Araştırması Kullanmanın Gerekçesi

Ailenin kutsallaştırıldığı ve bir ilişki tipi olarak evliliğin yaygın olduğu Türkiye gibi ülkelerde evlilik ile ilgili çalışmalar yapmak özellikle sosyal bilimler açısından oldukça elzem bir konudur. Karma yöntemler araştırması, araştırma sorusuna yönelik kısıtlı tek bir yöntemle toplanan verilerle yapılan yorumların aksine; sayıları kelimeler, olaylar ve/ya farklı yaklaşımlarla destekleyerek derinlik kazandırması ve daha kapsamlı verilere erişerek tamamlayıcı bir nitelik taşıması nedeniyle tercih edilmektedir. Bu doğrultuda ne eğitimde ne de istihdamda olan genç yetişkin kadınların evlilik hakkındaki görüşlerinin incelenmesi, bir diğer ifadeyle keşfedilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle bu araştırma, felsefesi bakımından uygulamalı, amacı bakımından keşfedici bir araştırma niteliği taşımaktadır.

Karma yöntemler araştırmasının gerekçelerini Greene, Caracelli ve Graham (1989) beş amaç çevresinde toplamışlardır. Bunlardan ilki, bu çalışmada da benimsenen “*tamamlayıcılık (complementarity)*” tipi gerekçedir. Tamamlayıcılık gerekçesi araştırma sorununa yönelik nitel ve nicel verilerin birbirine tamamlayıcı olarak kullanılmasını ifade etmektedir. Böylece bir çalışmadan elde edilen veriler diğer yöntemle detaylandırılması ile daha kapsamlı bir yoruma olanak sağlanmış olmaktadır. Bu şekilde her iki analizin de güçlü yönleri ön plana çıkartılarak yöntemlere eşit düzeyde vurgu yapılması sağlanmaktadır (Toroman, 2021).

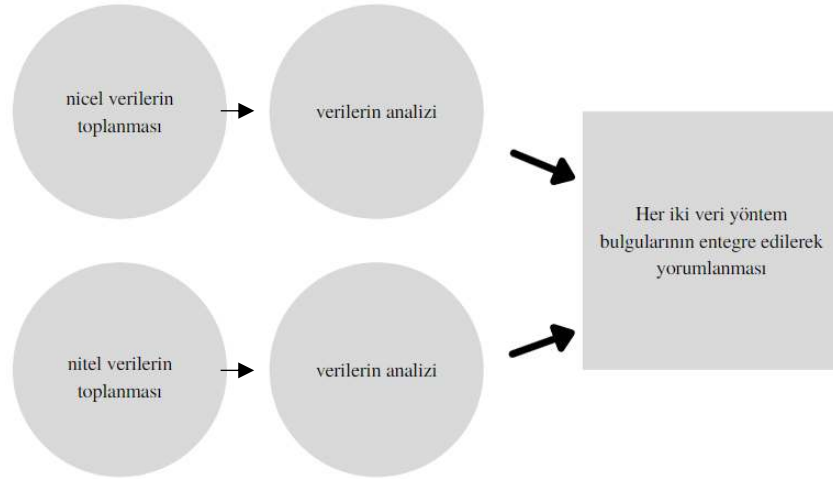
İkinci karma yöntemler araştırması gerekçesi karma yöntemler araştırmasında en sık kullanılan “*üçgenleme (triangulation)*” tipi araştırmalardır. Üçgenleme, birden fazla araştırma bulgularının bir araya getirilip karşılaştırılarak yorumlanmasıdır (Başkale, 2016). Toroman (2021) bu kavramın Türkçe alanyazını için uygun olmadığını belirtmekte ve bunu yerine “veri çeşitlemesi” kavramını önermektedir.

Greene ve diğerleri (1989), diğer gerekçeleri şu şekilde tanımlamıştır; *geliştirme (development)* gerekçesinde, nitel ve/ya nicel yöntemlerden biri diğerinin bulgularını geliştirmek amacı taşımakta, böylece sıralı özellik göstermektedir. *Başlatma (initiation)*, yeni bakış açılarının ve yorumların teşviki amacıyla; nitel ve nicel bulguların karşılaştırılması, tutarlılık ve tutarsızlıkların açıklanmasıyla yeni bir perspektif geliştirilmesini ifade etmektedir. *Genişletme (expansion)* ise, birden çok bileşeni farklı yöntemlerle analiz edip araştırmaya dahil ederek daha geniş bir araştırma yapma amacıyla yapılan çalışmaları ifade etmektedir.

4.4. Araştırmanın Deseni

Literatüre bakıldığında karma yöntemler araştırmasının günümüze dek birçok farklı desenle gerçekleştirildiği görülmektedir. Leech ve Onwuegbuzie (2007) karma yöntemler araştırma desenlerini inceledikleri araştırmalarında, karma yöntemler araştırmasına dair tam bir tasarım bolluğu olduğunu ileri sürmektedirler.

Öncelikle Toroman (2021), bir karma yöntemler araştırmasında nicel ve nitel verilerin ne amaçla ve hangi sırayla toplandığını açık bir şekilde belirtilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Buna binaen bu araştırma nicel ve nitel verilerin eş zamanlı toplanması ile elde edilmiş olup bu noktada tüm analizlerin sonuçlarının birleştirilerek bütüncül bir anlayışla yorumlanması amaçlanmaktadır. Şekil 4.4.1., araştırmanın temel deseninin şematik gösterimini temsil etmektedir.

Şekil 4.1. Eş Zamanlı Karma Yöntemler Araştırmasının Temel Deseni (Toraman, 2021).

Eş zamanlı karma yöntemlerin yaklaşımı sıklıkla nicel verilerle birlikte araştırma sorularına daha derin cevaplar aramaya yarayan nitel verilerin de toplanmasıdır (Creswell, 2017: 219). Bu noktada bu araştırmada da araştırma sorularının nicel ve nitel verilerin birbirini tamamlayıcı nitelikte daha derin anlamları keşfedici olması beklenmektedir.

4.5. Araştırmada Nicel ve Nitel Kesitlerin Metodu

Araştırmanın ilk aşamasında nicel verilerin toplanması amacıyla çevrimiçi anket uygulaması yapılarak kesitsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama yöntemi, betimsel çalışmaları temsil etmekle birlikte bireylerin herhangi bir konu üzerinde duygu, düşünce ve görüşlerini çoğunlukla geniş kitlelerden elde etme amacı taşımaktadır. Kesitsel araştırmaların hedefi, taranan olgunun zaman içindeki değişiminden ziyade, herhangi bir andaki durumunu tanımlamaktır (Kılıçlı, 2020). Bu bağlamda araştırma sorularının araştırmanın uygulanması sürecindeki resmini keşfetmek amaçlanmaktadır.

Araştırma evrenini, 20-29 yaş aralığında ne eğitimde ne de istihdamda olan bekar, genç yetişkin kadınlar (üniversite mezunu, mevcut durumda öğrenci olmayan, işsiz, 20-29 yaş aralığında, evli olmayan kadınlar) oluşturmaktadır. Anket formu çevrimiçi ortamda, üniversite mezunu gençlerin sıklıkla iş aramak ve sınavlara hazırlanmak amacıyla bir araya geldiği sosyal medya gruplarında, referans aralığındaki akran gruplarında ve akademik çalışmaları yayarak desteklemek amacıyla bir araya gelmiş sosyal medya platformlarında paylaşılarak toplanmıştır. Bu yöntem, bireylerle yüz yüze

olunmaması ve anket formuna erişimin anketlerin dağıtıldığı çevrimiçi platformlara kayıtlı 100 binden fazla insan için eşit kolaylıkta olması sebebiyle tercih edilmiştir.

Anket bağlantıları paylaşıldıktan bir hafta sonra 390'dan fazla katılımcıya ulaşılmış, devamında analiz sürecine kadar nitel araştırmaya katılıp anketi doldurmayanların da katılımıyla toplamda 397 anket verisine ulaşılmıştır. Ancak veri toplama süreci tamamlandığında örnekleme uymadığı halde anketi doldurduğu tespit edilen 58 kişinin anket verileri imha edilerek analiz kapsamının dışında bırakılmıştır. Böylece nihayetinde 339 anket verisi SPSS 26.0 ve MS Excel programı aracılığıyla analize tabi tutulmuştur.

Araştırmanın nitel kesitine gelindiğinde; nitel araştırmalar öncelikle bir veriyi genellemeyi hedeflemeksizin onun ne anlama geldiğini derinlemesine analiz etme amacıyla yapılan çalışmalardır (Baltacı, 2019). Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması deseni uygulanmıştır. Bu araştırma deseni araştırılan konuda “ne?”, “niçin?”, “nasıl?” sorularına cevap aramaktadır. Bu nedenle araştırma sürecinde çalışmada güvenilir bilgi toplama amacına uygun görülmüştür.

Durum çalışması tek bir konunun ya da olayın detaylı olarak incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Bogdan & Biklen, 1998). Bu bağlamda 20-29 yaş aralığında ne eğitimde ne de istihdamda olan bekar, genç yetişkin kadınların (üniversite mezunu, mevcut durumda öğrenci olmayan, işsiz, 20-29 yaş aralığında, evli olmayan kadınlar) evliliğe bakışı, evlilik kararlarını etkileyen etmenlerin yapısını araştırmayı hedefleyen bu araştırma durum çalışması olarak tasarlanmıştır.

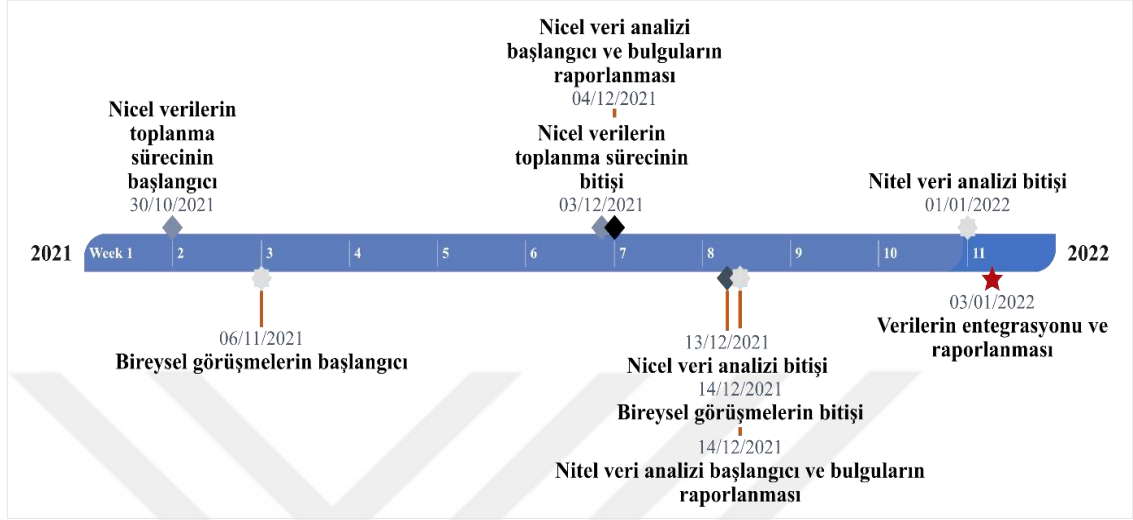
Katılımcılara ulaşma süreci nicel veri toplama süreciyle eş zamanlı yürütülmüştür. Anketlerin çevrimiçi yayılması sürecinde katılımcılara çalışmanın devamı niteliğinde araştırmanın nitel sürecine katılıp katılmama durumlarına yönelik gönüllü olabileceklerinin teklif edildiği ek bir soru yönlendirilmiştir. Çalışmanın nitel görüşmeler kısmına gönüllü olmaları durumunda çevrimiçi anketin sonuna ekledikleri mail adresi aracılığı ile katılımcılara ulaşılmıştır. Bu yöntem çalışmada coğrafi sınırlılıkların kaldırılması amacına uygun görüldüğü için tercih edilmiştir. Hazırlanan yarı yapılandırılmış bireysel görüşme formundaki sorular çevrimiçi ortamda (Zoom ve Google Meet uygulamaları aracılığıyla) yüz yüze şekilde katılımcılara yöneltilerek derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde nicel anketler vasıtasıyla 37

mail adresi toplanmış ve araştırmanın nitel kesitine gönüllü olacağını belirten her bir kişiye mail aracılığıyla detaylı bilgi verilmiştir. Böylece nicel araştırma vasıtasıyla 12 kişi ile gönüllü olarak nitel görüşme yapılabilmektedir. Bu yöntem amaçlı örneklem yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013: 140). Sonrasında yine amaçlı/olasılıksız örnekleme yöntemiyle örneklemimiz olan ne eğitimde ne istihdamda, genç yetişkin (20-29 yaş arası), üniversite mezunu, bekâr, kadınlara kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılmaya devam edilerek 4 kişinin daha araştırmanın nitel kesitine gönüllü katılmalarına olanak sağlanmıştır. Yine bu süreçte mümkün olduğunca Türkiye'nin farklı bölgelerindeki katılımcılara ulaşmak hedeflenmiştir.

Nitel veri toplama sürecinde 16 katılımcıyla bireysel görüşme yapılarak araştırmanın doygunluğa ulaştığı düşünülmüştür. Katılımcıların 8'i 20-24 yaş aralığında, diğer 8'i ise 25-29 yaş aralığındadır. Veriler katılımcıların rızası ve onayı kapsamında alınan görüşme ve ses kayıtlarıyla kayıt altına alınmış ve betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Kayıt altına alınan veriler internet ortamında (google dökümanlar/sesli yazma komutu) yazı diline dökülerek transkripsiyon edilmiştir. Yazıya dökülmüş görüşme verileri düzenlenmiş, anlamlı veri birimleri saptanmış ve veriler MAXQDA 2022 ile kodlanmaya başlanmıştır. Devamında araştırma sorularına paralel olarak taslak temalar oluşturulmuş ve kodlar bu temalar altında yeniden düzenlenmiştir. Sonrasında kodlar arası ilişkiler saptanmış ve ortak temalar altında yeniden bir arayaleştirilmiştir. Nihayetinde kodlar ve temalar araştırma soruları altında revize edilerek Ek.1'deki kod ve tema kitapçığı oluşturulmuştur. Tüm bu sürecin sonunda elde edilen veriler ulusal ve uluslararası çalışmalar ekseninde değerlendirilecektir.

4.6. Nicel ve Nitel Araştırmaların Zamanlayıcısı/Sıralılık

Tez araştırması için nitel ve nicel veri toplama süreci aynı anda yürütülmüştür. Bu yönüyle eş zamanlı karma yöntemler deseninin zamanlama yöntemine uyulmuştur.

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü üzere araştırma, Google Formlar üzerinden hazırlanmış olan anket formunun araştırmanın örnekleme en uygun katılımcıların erişebileceği ön görülen çeşitli sosyal medya platformlarında paylaşılmasıyla başlamıştır. Sonrasında anket formunun sonuna eklenen araştırmanın nitel kesitine gönüllü katılım sağlanmasının teklif edildiği soruya mail adresini bırakan katılımcılara ulaşılmaya başlanmasıyla bireysel görüşmelere başlanmıştır. Böylece anket bağlantısı sosyal medya üzerinden yayılmaya devam ederken gönüllü katılımcılarla bireysel görüşmeler yapılmaya devam edilmiştir. Ancak anket formu nitel görüşmelerin sonlanmasından daha önce yeterince veriye ulaşıldığı düşüncesiyle erişime kapatılmıştır. Sonrasında veri toplamaya sadece daha önce randevusu oluşturulmuş mülakat katılımcıları ile devam edilmiştir.

Verilerin toplanması ve analizlerinin yapılarak bulguların yazılması tabloda da görüldüğü üzere toplamda 11 haftalık bir sürece tekabül etmektedir. Bu süreçte hem nicel hem de nitel veriler için SPSS 26.0 ve MAXQDA 2022 programları aracılığıyla yoğun bir analiz süreci deneyimlenmiş ve nihayetinde bulgular Excel programından da yararlanılarak karma yöntemler araştırması yöntemine uygun olarak raporlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular kısmında kapalı uçlu sorulara daha açık cevaplar alınması nedeniyle nicel kesite; araştırma sorularına daha derinlemesine cevap sağlaması nedeniyle de nitel kesite eşit önem atfedilmektedir.

4.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma başlangıçta çevrimiçi anket yoluyla veri toplanması sebebiyle çeşitli avantajların yanında belli dezavantajlara da sahiptir (Wright, 2005). Çevrimiçi anketler internet aracılığıyla paylaşılan mecralarda katılımcıların kimliğinin belirsiz olduğu veri toplama yöntemlerindendir. Bu noktada araştırmacının anket bağlantısına kimlerin eriştiği, katılımcıların örneklem kriterlerine gerçekten uyup uymadıkları ve/ya anket sorularını cevaplama esnasında soruları anlayarak okuyup okumadıkları gibi kritik değişkenlerin takibi mümkün olamamaktadır. Bu hususta araştırmacının mümkün olduğunca örneklem kriterlerine uygun olarak kalabalıklaştığı mecralara yoğunlaşıp anket bağlantısını dağıttıktan sonra, katılımcının dürüst ve güvenilir veri sağladığına güvenmekten başka seçeneği olmamaktadır.

Araştırmanın nitel kesitindeki bulgular her ne kadar nicel kesit bulgularını derinleştirmesi beklentisi taşısa da her bireyin biricik olması sebebiyle belli bir duruma karşı aynı tepkileri vermeleri her zaman mümkün değildir. Gerek kültürel arka planları gerekse dini öğretilere bağlılıkları fikişel farklılıkların çeşitliliğini artırmaktadır. Buna göre bu çalışmanın genellenebilirlik iddiası taşımadığı önemle belirtilmektedir.

BÖLÜM 5

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bulgular araştırma sorularının sınıflandırılmasıyla aşamalı olarak gösterilmektedir. Bulgularda başlangıçta nicel ve nitel araştırma kesitlerinin katılımcılarının demografik bilgilerine yer verilmektedir. Devamında mevcut araştırma sorularına binaen Evliliğe Bakış ve Evlilik ile İlgili Görüşler, Evlilik Törenlerine Yönelik Görüşler, Eşten ve Evlilik Sürecinden Beklentiler, Mevcut Ekonomi ve İş Piyasasına Yönelik Görüşler ve Covid-19 Pandemisinin Etkileri olmak üzere toplamda 5 kategoriden elde edilen bulgulardan oluşmaktadır. Her bir kategori başta araştırmanın nicel kesitindeki bulguları göstermekteyken daha açıklayıcı ve derinleştirici olması amacıyla aynı kategorinin nitel araştırma bulguları ile devam etmekte, böylece verilerin entegrasyonu tamamlayıcılık (*complementarity*) fonksiyonu ile sağlanmaktadır. Bu yönüyle bu çalışma karma yöntemler araştırmasında 1+1=3 bakış açısını⁷ (Fetters, 2018) benimsemektedir.

Nicel kesitin bulguları SPSS 26.0 programı üzerinde frekans ve yüzde şeklinde hesaplanmış haliyle gösterilmektedir. Bazı bağımlı değişkenlerde ise 20-24 yaş grubu ve 25-29 yaş grubu arasında anlamlı bir fark olup olmadığını anlamak için gruplarda verilerin normal dağıldığı görüldükten sonra bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır.

Nitel kesitin bulguları ise araştırma öncesi belli temalar altında hazırlanmış alt sorulara verilen cevaplara göre MAXQDA 2022 programı aracılığıyla atanan yoğunluklu kodlar çerçevesinde sunulmaktadır. Bireysel görüşmeler esnasında katılımcılardan elde edilen demografik bilgi formunun hemen ardından “Evliliğe bakış”, “Evlilik törenlerine bakış”, “Aşka bakış”, “Geleneksel evliliğe bakış”, “Erkeklik rollerine bakış”, “Evlilik yaşı ve doğurganlığa dair politik söylemlere bakış”, “Çalışmaya bakış” ve “Pandeminin

⁷ Fetters (2018) göre bu bakış açısı, bir nicel ve bir nitel araştırmanın entegre edilmesi sonucunda daha büyük bir bütünü temsil etmektedir. Bu bakış açısının en önemli ayırt edici özelliği entegrasyon vurgusudur (Toraman, 2021).

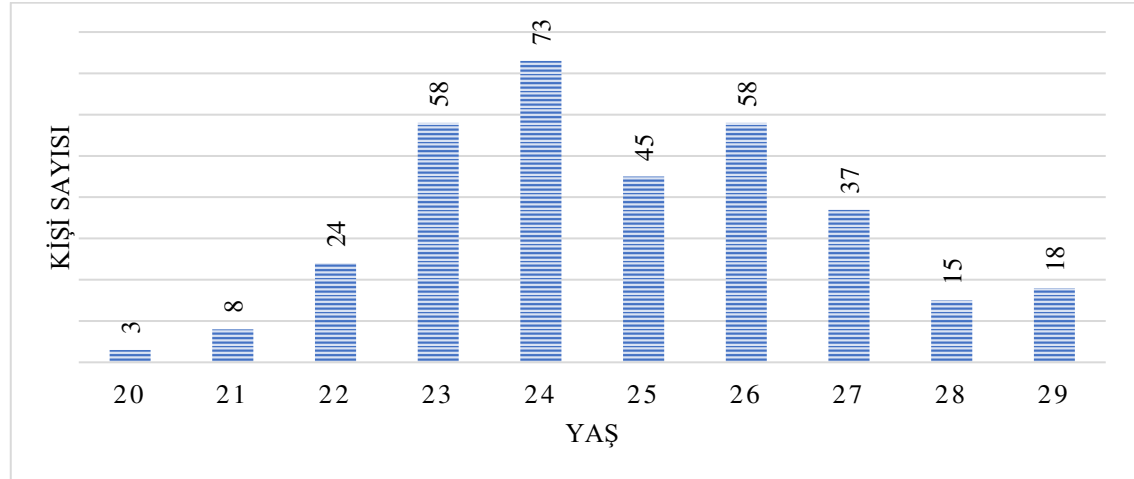
etkileri” olmak üzere toplamda 8 tema altında 20 soru yönlendirilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplara başlangıçta Strauss ve Corbin’in (1990) belirttiği kodlama yöntemlerinden olan *açık kodlama* yöntemiyle genel bir çerçeve içinde kodlar atanmıştır. Sonrasında mevcut kodların 20-24 yaş ve 25-29 yaş aralığındaki katılımcılar arasındaki farkına bakılmıştır. Nitel görüşmelerin analizinde atanan kodlar ve kodların yaş gruplarındaki frekansları EK.1 Kod Sistemi’nde sunulmuştur. Bu kısımda verilere atanan kodlar ve temalar referans alınarak bulgular betimlenmiş, açıklanmış, yorumlanmış ve gerekli görülen yerlerde örnek sunmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Tablo 5.1. Araştırma örneklem profili

ÖRNEKLEM PROFİLİ
Üniversite mezunu (ön lisans, lisans ve/ya lisansüstü)
Mevcut durumda öğrenci olmayan
İşsiz (düzenli gelir getiren bir işte çalışmayan)
Bekar (mevcut durumda resmi ve/ya dini herhangi bir nikah yükümlülüğü olmayan)
20-29 yaş aralığında

5.1. Katılımcıların Genel Profili

Tüm katılımcıların (n=339) yaş ortalaması 24,83 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 5.1. Tüm Katılımcıların Yaş Dağılımı

Türkiye’de 2021 yılında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 25,4’tür. Bu nedenle araştırmanın devamında çalışma grubu 20-24 yaş ve 25-29 yaş şeklinde ikiye ayrılmış ve bulgular bu sınıflamaya uygun şekilde sunulmuştur. Katılımcıların yarısı (%49) 20-24 yaş aralığında, diğer yarısı da (%51) 25-29 yaş aralığındadır.

Tüm demografik bilgi verileri nicel veri setindeki katılımcı kaynaklarından sağlandığı için bu kısımda hem nicel hem de nitel araştırmaya katılım sağlayanların demografik bilgileri bir arada verilmektedir.

Tablo 5.2. Katılımcıların Genel Demografik Bilgileri (Nicel-Nitel Kesit Katılımcıları Bir Arada)

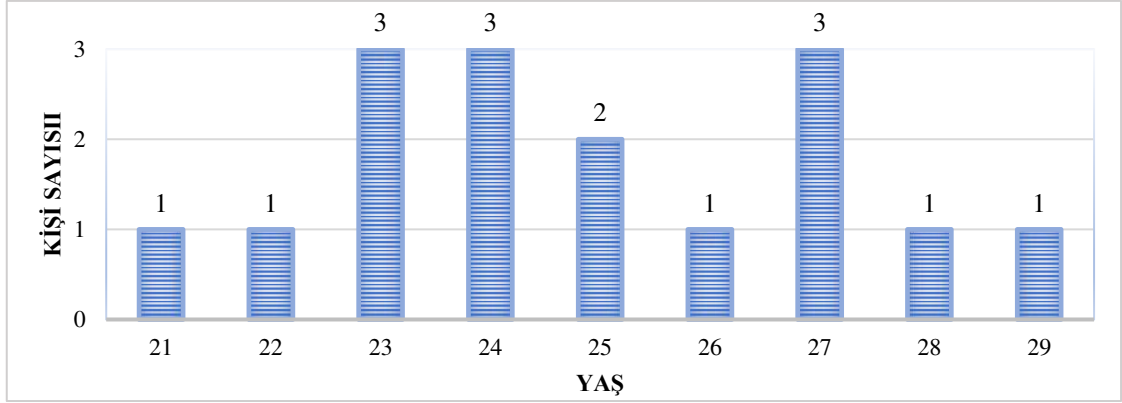
		20-24 YAŞ		25-29 YAŞ		Tüm katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Eğitim düzeyi	Ön lisans	19	11,4	7	4	26	7,7
	Lisans	137	82,5	109	63	246	72,6
	Yüksek lisans	9	5,4	54	31,2	63	18,6
	Doktora	1	0,6	3	1,7	4	1,2
	Toplam	166	100	173	100	339	100
Mevcut durumda romantik bir ilişki (flört, sözlülük, nişanlılık vb.)	Evet	72	43,4	57	32,9	129	38,1
	Hayır	94	56,6	116	67,1	210	61,9
	Toplam	166	100	173	100	339	100
Geçmişte evlilik durumu	Var	1	0,6	2	1,2	3	0,9
	Yok	165	99,4	171	98,8	336	99,1
	Toplam	166	100	173	100	339	100
Dindarlık açısından kendini tarif etme durumu*	Dini inancı olmayan biriyim.	7	4,2	5	2,9	12	3,5
	Dinin gereklerine pek inanmayan biriyim.	9	5,4	14	8,1	23	6,8
	İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biriyim.	74	44,6	72	41,6	146	43,1
	Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biriyim.	76	45,8	78	45,1	154	45,4
	Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biriyim.	0	0	4	2,3	4	1,2
	Toplam	166	100	173	100	339	100
Mevcut durumda borç durumu (kredi vb.)?	Evet	93	56	117	67,6	210	61,9
	Hayır	73	44	56	31,4	129	38,1
	Toplam	166	100	173	100	339	100

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

*Bu soru formu KONDA “Hayat Tarzları Araştırması 2018” raporu soru formundan alınmıştır.

Araştırmanın nicel kesitinde yer alan katılımcıların 12 tanesinin gönüllü olarak nitel araştırmaya katılmaya karar vermesiyle elde edilen veriler, daha sonra amaçlı örnekleme yöntemiyle 4 kişinin daha gönüllü katılımıyla desteklenmiştir. Bu bağlamda nitel verilerin elde edildiği örneklem grubu nicel verilerin elde edildiği örneklem grubuyla birebir aynı nitelikleri taşımaktadır. Katılımcıların demografik bilgileri aşağıdaki gibidir.

Bireysel görüşme katılımcılarının (n=16) yaş ortalaması 24,87 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların 8’i 20-24 yaş, 8’i 25-29 yaş aralığındadır.

Şekil 5.3. Nitel Kesit Katılımcılarının Yaş Dağılımı

Nitel kesitin katılımcıları anket formuna katılan katılımcılar arasından gönüllü olarak bireysel görüşmelere de katılmayı talep eden katılımcılardan oluşmaktadır. Bu nedenle nitel kesitteki katılımcılar aslında anket katılımcıları arasından seçilen daha küçük bir örneklem grubunu temsil etmektedir. Aşağıda bireysel görüşmelere katılmayı talep eden katılımcıların demografik bilgileri yer almaktadır.

Tablo 5.4. Nitel Kesit Katılımcılarının Genel Profili

		20-24 Yaş	25-29 Yaş	Tüm katılımcılar (N)
Eğitim düzeyi	Ön lisans	1	-	1
	Lisans	7	4	11
	Yüksek lisans	-	4	4
Son 5 sene içinde romantik bir ilişki deneyiminiz oldu mu?	Yok	-	2	2
	Flört	8	6	14
Halen devam eden romantik bir ilişkiniz var mı?	Yok	3	3	6
	Flört	5	5	10
Dindarlık açısından kendini tarif etme durumu*	İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biriyim.	4	3	7
	Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biriyim.	4	3	7
	Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biriyim.	-	2	2
Mevcut durumda borç durumu (kredi vb.)?	Evet	4	6	10
	Hayır	4	2	6

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

*Bu soru formu KONDA “Hayat Tarzları Araştırması 2018” raporu soru formundan alınmıştır.

5.2. Evliliğe Bakış ve Evlilik ile İlgili Görüşler

Bu kısımda evlenmeye ilgili görüşler başlangıçta anket sorularında yer alan kapalı uçlu sorulara verilen cevaplardan oluşmaktadır. Devamında ise araştırmanın nitel kesitinde yer alan “evliliğe bakış”, “aşka bakış” ve “evlilik yaşı ve doğurganlığa dair politik söylemlere bakış” bölümlerine atanmış açık kodlar çerçevesinde raporlanmıştır.

5.2.1. Evlenme ile İlgili Görüşler

Bu kısımda katılımcılara evlenmeye bakış açılarını ölçmeyi amaçlayan 14 farklı değişken sunulmuş, sunulan değişkenler 5’li likert tipi ölçek ile derecelendirilmiştir. Devamında ise evlilik için en uygun görülen yaş ve evlenme kararı tercihlerine yönelik çoktan seçmeli iki soru yöneltilerek cevaplanması beklenmiştir. Evliliğe dair görüşleri içeren veriler aşağıdaki gibidir.

Tablo 5.5. NENİ Genç Yetişkin Kadınların Evlilik ile İlgili Görüşleri

		Tamamen katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katlıyorum	Tamamen katlıyorum	Toplam
1- Gelecekte evlenmeyi istiyorum.							
20-24 yaş	N	3	6	25	54	78	166
		1,8%	3,6%	15,1%	32,5%	47,0%	100,0%
25-29 yaş	N	10	10	36	38	79	173
		5,8%	5,8%	20,8%	22%	45,7%	100,0%
Toplam	N	13	16	61	92	157	339
		3,8%	4,7%	18%	27,1%	46,3%	100,0%
2- Gelecekte bir gün evlenmeyi düşünürüm.							
20-24 yaş	N	3	7	19	57	80	166
		1,8%	4,2%	11,4%	34,3%	48,2%	100%
25-29 yaş	N	10	10	19	55	79	173
		5,8%	5,8%	11%	31,8%	45,7%	100%
Toplam	N	13	17	38	112	159	339
		3,8%	5%	11,2%	33%	46,9%	100%
3- Çalışmak güzeldir ancak her genç kızın önceliği evlenip çocuk sahibi olmaktır.							
20-24 yaş	N	129	19	7	9	2	166
		77,7%	11,4%	4,2%	5,4%	1,2%	100%
25-29 yaş	N	137	12	10	13	1	173
		79,2%	6,9%	5,8%	7,5%	0,6%	100%
Toplam	N	266	31	17	22	3	339
		78,5%	9,1%	5%	6,5%	0,9%	100%
4- Evliliğin dini bir gereklilik olduğunu düşündüğüm için evlenmek isterim.							
20-24 yaş	N	86	25	18	29	8	166
		51,8%	15,1%	10,8%	17,5%	4,8%	100%
25-29 yaş	N	91	24	15	30	13	173
		52,6%	13,9%	8,7%	17,3%	7,5%	100%
Toplam	N	177	49	33	59	21	339
		52,2%	14,5%	9,7%	17,4%	6,2%	100%

Tablo 5.5.(Devam) NENİ Genç Yetişkin Kadınların Evlilik ile İlgili Görüşleri

5- Evliliğin modası geçmiş bir kurum olduğunu düşünüyorum.							
20-24 yaş	N	96	34	16	15	5	166
		57,8%	20,5%	9,6%	9,0%	3,0%	100,0%
25-29 yaş	N	108	16	25	17	7	173
		62,4%	9,2%	14,5%	9,8%	4,0%	100,0%
Toplam	N	204	50	41	32	12	339
		60,2%	14,7%	12,1%	9,4%	3,5%	100,0%
6- Çiftler evlenmeden de birlikte yaşayabilirler.							
20-24 yaş	N	74	18	23	30	21	166
		44,6%	10,8%	13,9%	18,1%	12,7%	100,0%
25-29 yaş	N	67	14	24	27	41	173
		38,7%	8,1%	13,9%	15,6%	23,7%	100,0%
Toplam	N	141	32	47	57	62	339
		41,6%	9,4%	13,9%	16,8%	18,3%	100,0%
7- Çok iyi bir işim olsa da evliliği uzun süre düşünmem.							
20-24 yaş	N	47	40	31	26	22	166
		28,3%	24,1%	18,7%	15,7%	13,3%	100,0%
25-29 yaş	N	51	36	32	28	26	173
		29,5%	20,8%	18,5%	16,2%	15,0%	100,0%
Toplam	N	98	76	63	54	48	339
		28,9%	22,4%	18,6%	15,9%	14,2%	100,0%
8- Evlenmem için her şeyden önce duygusal yakınlığı önemserim.							
20-24 yaş	N	4	3	14	32	113	166
		2,4%	1,8%	8,4%	19,3%	68,1%	100,0%
25-29 yaş	N	2	4	12	35	120	173
		1,2%	2,3%	6,9%	20,2%	69,4%	100,0%
Toplam	N	6	7	26	67	233	339
		1,8%	2,1%	7,7%	19,8%	68,7%	100,0%
9- Duygusal yakınlık sağlandığında işsiz olsam da evlenirim.							
20-24 yaş	N	37	31	48	26	24	166
		22,3%	18,7%	28,9%	15,7%	14,5%	100,0%
25-29 yaş	N	42	26	43	34	28	173
		24,3%	15,0%	24,9%	19,7%	16,2%	100,0%
Toplam	N	79	57	91	60	52	339
		23,3%	16,8%	26,8%	17,7%	15,3%	100,0%
10- Evlilik için yeterince olgun hissettiğimde işsiz olsam da evlenirim.							
20-24 yaş	N	37	27	38	31	33	166
		22,3%	16,3%	22,9%	18,7%	19,9%	100,0%
25-29 yaş	N	34	31	37	35	36	173
		19,7%	17,9%	21,4%	20,2%	20,8%	100,0%
Toplam	N	71	58	75	66	69	339
		20,9%	17,1%	22,1%	19,5%	20,4%	100,0%
11- Çalışmak her koşulda evlenmekten önce gelir.							
20-24 yaş	N	13	18	31	45	59	166
		7,8%	10,8%	18,7%	27,1%	35,5%	100,0%
25-29 yaş	N	14	17	28	37	77	173
		8,1%	9,8%	16,2%	21,4%	44,5%	100,0%
Toplam	N	27	35	59	82	136	339
		8,0%	10,3%	17,4%	24,2%	40,1%	100,0%

Tablo 5.5.(Devam) NENİ Genç Yetişkin Kadınların Evlilik ile İlgili Görüşleri

12- İşsiz olmak evlenmeye dair umudumu düşürüyor.							
20-24 yaş	N	28	12	27	41	58	166
		16,9%	7,2%	16,3%	24,7%	34,9%	100,0%
25-29 yaş	N	22	19	20	41	71	173
		12,7%	11,0%	11,6%	23,7%	41,0%	100,0%
Toplam	N	50	31	47	82	129	339
		14,7%	9,1%	13,9%	24,2%	38,1%	100,0%
13- İşsiz olduğum için evlenmeyi geciktiriyorum.							
20-24 yaş	N	36	17	26	27	60	166
		21,7%	10,2%	15,7%	16,3%	36,1%	100,0%
25-29 yaş	N	35	22	16	33	67	173
		20,2%	12,7%	9,2%	19,1%	38,7%	100,0%
Toplam	N	71	39	42	60	127	339
		20,9%	11,5%	12,4%	17,7%	37,5%	100,0%
14- Yakın zamanda bir iş bulmam dahilinde hemen evlenmeyi düşünürüm.							
20-24 yaş	N	68	22	27	28	21	166
		41,0%	13,3%	16,3%	16,9%	12,7%	100,0%
25-29 yaş	N	57	29	36	27	24	173
		32,9%	16,8%	20,8%	15,6%	13,9%	100,0%
Toplam	N	125	51	63	55	45	339
		36,9%	15,0%	18,6%	16,2%	13,3%	100,0%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların yarısı (%46,9) gelecekte evlenme düşüncesine tamamen katılırken yaklaşık üçte biri de (%33) katıldıklarını beyan etmişlerdir. Bu durumda katılımcıların yaklaşık onda sekizinin evlenme fikrine olumlu baktıklarını söyleyebiliriz. Bunun yanında katılımcıların yalnızca onda birinin (%12,9) evliliğin modası geçmiş bir kurum olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Katılımcıların beşte üçünün ise (%64,3) çalışmanın her koşulda evlenme fikrinden önce geldiğini düşündüğü, yarısından fazlasının ise (%55,2) işsiz olduğu için evlenmeyi geciktirdiği görülmüştür.

Tablo 5.6. Evlilik İçin Uygun Görülen Yaş Aralığı

		20-24 yaş		25-29 yaş		Tüm katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Sizce evlilik için en uygun yaş aralığı nedir?	20 ve öncesi en uygundur.	-	-	-	-	-	-
	20-25 yaş aralığı en uygundur.	35	21,1	10	5,8	45	13,3
	25-30 yaş aralığı en uygundur.	115	69,3	132	76,3	247	72,9
	31 yaş ve üstü en uygundur.	16	9,6	31	17,9	47	13,9
	Toplam	166	100,0	173	100,0	339	100,0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloya göre tüm katılımcıların yaklaşık onda yedisinin (%72,9) evlilik için 25-30 yaş aralığını idealize ettiği söylenebilir. Bunun yanında 20 yaş öncesi hiçbir katılımcı tarafından evlilik için uygun görülmemiştir.

Tablo 5.7. Evlilik Kararı Tercihleri

		20-24 yaş		25-29 yaş		Tüm katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Evlenme kararınızı nasıl alırsınız?	Kendi kararım ve ailemin onayı ile	147	88,6	140	80,9	287	84,7
	Kendi kararım yeterli ailemin onayına gerek yok	16	9,6	24	13,9	40	11,8
	Ailemin kararı ve benim onayım ile	3	1,8	9	5,2	12	3,5
	Ailemin kararı yeterli benim onayına gerek yok	-	-	-	-	-	-
	Toplam	166	100,0	173	100,0	339	100,0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında idealize edilen evlilik kararı alma sürecinin; kendi kararları ve ailelerinin onaylarının alındığı evlilik tercihi olduğu görülmekte, 20-24 yaş aralığındaki katılımcılar arasında bu tercihin 25-29 yaş aralığındakilere kıyasla daha çok ön plana çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5.8. Evlenilecek Eşle Tanışmada En Uygun Gördükleri Ortam

		20-24 yaş		25-29 yaş		Tüm katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Sizce evlenilecek eşle tanışılan ortamlardan hangisi en uygundur?	Aile ve akraba çevresi	19	11,4	7	4,0	26	7,7
	Komşu ve mahalle çevresi	2	1,2	3	1,7	5	1,5
	Okul/dershane/kurs çevresi	29	17,5	28	16,2	57	16,8
	İş çevresi	46	27,7	42	24,3	88	26,0
	Arkadaş çevresi	58	34,9	80	46,2	138	40,7
	İnternet ve sosyal medya aracılığıyla	1	0,6	2	1,2	3	0,9
	Diğer	11	6,6	11	6,4	22	6,5
	Toplam	166	100,0	173	100,0	339	100,0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

25-29 yaş aralığındaki katılımcılar arasında eşle tanışma ortamı olarak “arkadaş çevresi” tercihinin 20-24 yaş grubuna göre daha çok öne çıktığı görülmüştür.

Tablo 5.9. Sosyal Medya Aracılığıyla Flört Tipi İlişki Kurma Deneyimleri

		20-24 yaş		25-29 yaş		Tüm katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Bugüne kadar sosyal medyayı flört ilişkisi kurma amacıyla hiç kullandınız mı?	Evet	64	38,6	59	34,1	123	36,3
	Hayır	102	61,4	114	65,9	216	63,7
	Toplam	166	100,0	173	100,0	339	100,0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların yaklaşık üçte ikisi daha önce sosyal medyayı hiç flört ilişkisi kurma amacıyla kullanmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 5.10. Evlilik Öncesi İdeal Görülen Görüşme Süresi

		20-24 yaş		25-29 yaş		Tüm katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Sizce evlilik öncesi ideal görüşme süresi ne kadar olmalı?	6 aydan az	10	6,0	11	6,4	21	6,2
	1 yıldan az	24	14,5	37	21,4	61	18,0
	1-2 yıl arası	72	43,4	76	43,9	148	43,7
	2-4 yıl arası	45	27,1	38	22,0	83	24,5
	5 yıl ve daha fazla	15	9,0	11	6,4	26	7,7
	Toplam	166	100,0	173	100,0	339	100,0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar evlilik öncesi görüşme süresinde “1-2 yıl” aralığını en uygun süre olarak görmektedir. Bunu %23,5 oranıyla “2-4 yıl” aralığı takip etmektedir.

Araştırmanın nitel bulgularına gelindiğinde evliliğe bakış kategorisi altında başlangıçta; evliliğin toplumsal karşılığının katılımcının zihninde nasıl tahayyül edildiğini açığa çıkarmak amacıyla katılımcıya günümüzde içinde yaşadığımız toplumda evliliğin ne anlama geldiğini düşündüğü sorulmuştur. Katılımcılar en çok Türkiye’nin toplumsal yapısında önde gelen dini öğretiler çerçevesinde evliliğin dini bir gereklilik olarak görüldüğünü düşünmekte; beraberinde toplumda evlenmeye yönelik ciddi bir baskı olduğunu, adeta zorunluluk olarak görüldüğünü, yaşam seyrinin olmazsa olmaz bir aşaması olarak kabul edildiğini ve cinselliğin toplumsal meşrulaştırılması için bir araç olarak kabul gördüğünü belirtmişlerdir.

Evliliğe bakış kategorisi altında ikinci olarak katılımcıya “Sizce sizin yaş grubunuzdaki diğer genç erkekler ve kadınlar evliliğe nasıl bakıyor?” sorusu yönlendirilmiştir. Katılımcılar ağırlıklı olarak akran grubu yakınlarının evliliğe sıcak baktıklarını ve yaşlılarının bir kısmının çoktan evlenmiş olduğunu ifade etmektedir. Ancak bunu ifade ederken sıklıkla diğer gençlerin evliliği önemsemediği, evlilik dışı birliktelik pratiklerine daha yatkın olduklarını yani romantik bir ilişki tipi olarak evliliğin kendileri ve çevreleri dışında diğer gençler için modasının geçtiğini düşündüklerini ifade etmektedirler. Tüm bu görüşlerin ise özellikle 20-24 yaş grubundaki katılımcılarda daha ağırlıklı olduğu görülmüştür.

“Benim arkadaş grubum da çevrem de çoğu evliliğe sıcak bakıyorlar. Hatta çoğu evlendi diyebilirim. Ama çevreme göre bence daha çok evlenmeyen evliliğe soğuk bakan insanlar var bence. Benim gözlemlediğim kadarıyla. Türkiye genelinde bu yaygın olarak düşünüyorum.” (K9, 24 yaşında, lisans mezunu)

Katılımcılar bu durumu gençlerin eğitim süresinin uzaması ve kariyer planlamalarına verilen önceliğin artması, maddi yetersizlikler ve bireysel beklentilerin artması gibi faktörlerle ilişkilendirmekte; çevrelerinde gördükleri olumsuz aile tabloları sebebiyle eş seçimi hususunda potansiyel eşi daha iyi tanıyarak evlilik bağı kurmayı tercih ettikleri için evlilik öncesi görüşme süreçlerinin uzadığını belirtmektedirler.

Evliliğe bakış kategorisi altında üçüncü olarak katılımcıya kendisinin evlilik birlikteliğine nasıl baktığı sorusu yönlendirilmiştir. Bu noktada evlilik kararı ile ilişkili katılımcıların önemsedikleri en çok vurgulanan hususun ekonomik bağımsızlıkları olduğu görülmüştür. Katılımcılar arasında -özellikle 20-24 yaş aralığındaki katılımcılarda- 25 yaş öncesinin evlilik için oldukça erken bir dönem olduğu vurgulanmakta, kendilerinin evliliğe olumlu baktıklarını ancak düzenli gelir getiren bir işte çalışmaya başlamadan önce bunu yapmak istemediklerini belirtmektedirler. Bu durum evlilik tercihlerinde 25 yaş sonrasının idealize edilmesinde açıklayıcı nitelik kazanmaktadır. Çünkü Türkiye’de lisans düzeyi eğitim sıklıkla 22 ila 23 yaşlara kadar devam etmektedir. Lisans eğitimi devam eden bir kadın öğrencinin ise güvenceli ve düzenli gelir getiren bir işte çalışarak ekonomik bağımsızlığını elde etmesi oldukça istisnai bir durumdur.

“Ya benim için herhangi bir yaş değil de mesleğimi elime aldıktan sonra evliliğe olumlu bakarım. Karşıdaki kişinin de elinde bir mesleği olması gerektiğini düşünüyorum çünkü sonrasında daha zor olabiliyor bazı şeyler. Evliliği ben, hani bir dayatma olduğu için değil de gerçekten aile kurmak için bir bağ, bir söz olarak görüyorum. Tabii ki dini açıdan gerekli olduğunu da düşünüyorum inançlı biri olduğum için de. Ben olumsuz bir şekilde bakmıyorum evliliğe. Sonuçta hani bir ilişki içinde olan iki insan ilişki yaşıyorsa meslekleri de elindeyse bence evlenmeliler yani bir aile şeyine ulaşmak için.” (K12, 23 yaşında, lisans mezunu)

Bununla birlikte evliliği erteleyici unsurlardan biri de gelecekte planlanan eğitim faaliyetleri olarak düşünülebilmektedir. Bu noktada bireyin yaşam seyrindeki karar alma süreçlerinde bireysel beklentilerini ve fikişel dönüşümlerini anlamak mümkün görünmektedir. K10 bu durumu “kendini gerçekleştirme” vurgusuyla anlatmaktadır:

“Benim için, ben şu an lisans eğitimimi bitirdim. Ben de yüksek lisans yapmayı düşünüyorum. O yüzden eğitime devam etmek istediğim için, kariyerimi daha iyi bir noktaya taşıyabilmek için, belli bir yaşa kadar hala düşünmüyorum. Benim için en iyisi yani en ihtimali olan yaş 24-25 yaş. En azı yani, onun üzerine çıkılabilir. Hani azaltacağımı düşünmüyorum çünkü bence her bireyin önce kendini gerçekleştirmesi gerekiyor... Ben o yüzden hayatımda biri olmasına rağmen önce eğitimimi ve kariyerimi ön plana koyuyorum. Ve onunla istediğim bir noktaya geldikten sonra evliliği düşünüyorum. Bu şekilde benim için.” (K10, 22 yaşında, lisans mezunu)

Bu hususta bir diğer sıklıkla vurgulanan unsur ise *doğru kişi* algısıdır. Görüşme yapılan kadınlar sıklıkla evlenilecek eşin doğru kişi olması beklentisine vurgu yapmaktadır. Doğru kişi kavramının ise sıklıkla “uyum”, “güven” ve “muhabbet” kavramları çerçevesinde açıklandığı görülmüştür. Katılımcılar potansiyel eşin “doğru kişi” beklentilerini karşılamaını evlilik tercihlerinde önemli bir kriter olarak öne çıkarmaktadır.

“Doğru kişi, her şeyi konuşabileceğim, görüşebileceğim biri olsun kafasında olan bir insanım” (K1, 23 yaşında, lisans mezunu)

“Doğru kişiyi bulduktan sonra ve iki taraf da buna ekonomik olarak karşılayabilecek bir işe sahip olduktan sonra doğru zaman gelmiştir diye düşünürüm. Benim için öyle.” (K5, 28 yaşında, lisans mezunu)

Evlilik törenleri ve geleneksel adetleri ön plana çıkartan katılımcılarda ise zorlu kültürel ve ekonomik şartlar sebebiyle evliliğe karşı olumsuz görüşlerin ön plana çıktığı görülmektedir.

“...Benim kardeşim şu an evlenme aşamasında, şu an yoğun bir süreç geçiriyoruz ve ilk defa bu kadar yakından bir şeylere şahit oluyorum. İşte ailelerin istedikleri, istemedikleri, yapacakları, yapmayacakları şeyler. O kadar zorlu bir süreç ki. Şahsen ben son zamanlarda çok uzaklaşmış durumdayım bu konulardan...Hiçbirimizin ailesi öyle dededen zengin aileler değil, benim ailem öyle değil en azından. Şimdi ben evlenemeye kalksam bunun maddi masrafları çok fazla. İşte ev kurma, düğün. Düğünü bir kenara bıraksak bile bir evi sıfırdan kurma çok ciddi masraflar gerektiren şeyler.” (K2, 25 yaşında, yüksek lisans mezunu)

Yapılan görüşmelerde katılımcılar nikahsız birlikteliklerin onlara göre uygun olmadığını ancak bu tür bir birlikteliği onaylamasalar dahi karşı çıkmayacaklarını, bu tür birlikteliklere de saygı duyulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanında özellikle 20-24 yaş grubunda romantik birlikteliklerde fıkırsel yoldaşlığı, bir diğer ifadeyle dostluğu ve eşitliği ön planda tutan söylemlerde bulunan katılımcılar yoğunluktadır. Esasen katılımcıların büyük çoğunluğu gelecekteki potansiyel eşleri ile duygusal yakınlığı, eşitliği, etkili iletişim kurabilme ve sağlam dostluk bağları inşa edebilme gibi düşünsel yakınlıkları ön plana çıkarmakla birlikte romantik ilişkilerde ahlaka dayalı birliktelikleri de oldukça önemsemekte, evlilik dışı romantik ilişkileri pratiğe dökmekten kaçındıklarını ifade etmektedirler. Ancak dini bir inanca sahip olsa da seküler normlara yönelmiş ve evlilik yoluyla kurulan bağların beraberinde getirdiği sorumluluğa karşı çekingen tutumların da ön plana çıktığı görüşlere rastlanmaktadır. Nitekim Üçüncü Katılımcının (K3) ifadeleri söz konusu ikiliğe örnek teşkil edecek niteliktedir.

“Evlilik benim için çok uzakta bir yerde, tabi bunun işsiz olmamla da ilgisi var ama ben evliliği bir sorumluluk yumağı olarak görüyorum. Gereksiz bir sorumluluk olduğunu düşünüyorum. Aslında evlenmeden de birlikte yaşayabilirsiniz aslında buna illa evlilik demeniz gerekmiyor. Bir bağ, gönül bağı diyebilirsiniz, birliktelik bağı diyebilirsiniz. Bunları yapabilirsiniz ama işte evlilik çatısı altında olunca tabi biraz daha fazla sorumluluk yükleniyor gibi geliyor bana. Sen bunu yapmak zorundasın ve toplumun kadına biçtiği roller de devreye giriyor. Anne rolünde olmak zorundasın, eş rolünde

olmak zorundasın, herkesle iyi geçinmek durumundasın ama bence hiçbir insan bunu yapmak zorunda değil. Yemek yapmak zorundasın mesela – değil yani kimse bunu yapmak zorunda. O yüzden gereksiz bir sorumluluk yığını olduğunu düşünüyorum ben evliliğin.” (K3, 27 yaşında, yüksek lisans mezunu)

Evliliğe bakış kategorisi altında dördüncü olarak katılımcıya hangi ekonomik ve sosyal koşullar altında evlenmeyi düşüneceği sorulmuştur. Analizlerden elde edilen kodlar sonucu katılımcıların evlenme kararlarında sıklıkla iki tema çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. Bunlardan başlıcası ve daha yoğun olarak tekrar eden “bireysel ekonomik güvence” olgusudur. Yükseköğretim mezunu genç kadınlar uzun yıllar neticesinde edindikleri yetileri ve fikişsel emeklerin karşılığında piyasada maddi gelir edinmeyi beklemektedir. Buna karşın mevcut zorlu piyasa koşullarına karşı duyulan güvensizlik ve geçim kaygısı şeklinde tanımlanabilecek kaygılar da iletilmiştir. Neticesinde bireysel ekonomik güvence evlilik tipi bir ilişkiyi tercih etmeleri için önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Zira katılımcılar arasında evliliğin ekonomik sorumluluğun erkeğe yüklenmesi gerektiğine dair geleneksel inanca bağlılığın azaldığı anlaşılmaktadır. Bu durum On beşinci Katılımcının (K15) ifadelerine de yansımaktadır;

“Şöyle, ben bilgisayar öğretmenliği mezunuyum. Tabii ki de ilk başta atanmayı istiyorum. Sonuçta 16 sene bir okul geçmişim var. Bu zamana kadar maddi manevi zorlanarak geldik bir şekilde. Maddi manevi yıprandık. Tabii ki de emeklerimin karşılığını almak istiyorum. Ne kadar zor ya da kolay olursa olsun fark etmez. Öncelikle kendi ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum. Bence artık karşımdaki insanlar da bunu düşünüyor. Hani bir evde iki kişinin çalışması daha uygun diye düşünüyorlar.” (K15, 24 yaşında, lisans mezunu)

Bu hususta öne çıkan ikinci tema ise “güvenceli bir iş sahibi olma” beklentisidir. Burada katılımcıların kariyer hedeflerine öncelik verdikleri, ekonomik özgürlüğün elde edilmesiyle yaşamlarındaki belirsizliklerin azaldığı bir dönemde evliliği düşünebileceklerini ifade ettikleri görülmüştür. Yaşamlarındaki belirsizliklerin fazlalığı ve bunun duygusal yükünün kendilerini evlilik kararı almak için oldukça kısıtladığı görülmüştür. Söz konusu belirsizliği gastronomi mezunu olan K1 şu sözlerle ifade etmiştir;

“Sağlam bir iş bulsam, hani yolumu çizsem en azından desem ki ben artık akademisyenim o yönde ilerliyorum, tamam ya da işte mutfakta ilerleyeceğim desem ve sağlam bir iş bulsam yolumu ona göre çizsem tamam diyeceğim artık bir sonraki evreye geçebilirim işte evlilik falan düşünebilirim ama şu an daha o ikilemde kalmış durumdayım, ‘ne yöne gideceğim ne yapacağım?’.” (K1, 23 yaşında, lisans mezunu)

Katılımcıları evliliğe teşvik eden bir diğer faktör de duygusal yakınlık, sevgi-saygı, karşılıklı destek olgularıdır. Katılımcıların potansiyel eş adaylarının onlara vadettiği romantik ilişkinin niteliğinin evlenme kararlarında önemli bir etken olduğunu; sevgi, saygı, kişisel olgunluk ve duygusal yakınlık olgularının kararlarında oldukça etkili olacağını ifade etseler de kendi kişisel gelir kaynakları olmadan evliliğe adım atmak istemedikleri görülmüştür. Bir diğer ifadeyle nitel görüşmeler sonucunda ikinci demografik dönüşüm kuramında da ifade edildiği gibi evlilikte maddesel beklentilerin yanında fikişsel beklentilerin sesinin de özellikle 20-24 yaş grubunda oldukça yükseldiği görülmektedir. Ancak böylesi bir fikişsel dönüşümün arka planını oluşturan ekonomik şartlar sağlanmadan gerçekleşmesinin de mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

“Dediğim gibi ekonomik olarak kendimi hazır hissetmediğim sürece evliliği hiç düşünemiyorum. Yani aklımın ucundan bile geçmiyor. Bu, çalışmayı bir gereksinim olarak görmemden de kaynaklanıyor. Belli bir refah seviyesine gelmeden evlilik düşünemiyorum. Duygusal bağın ve olgunluğun önemli olduğu gibi neredeyse %80 diyebilirim ekonominin etkisinin daha fazla olduğunu düşünüyorum. Hani duygusallıktır, olgunluktur bir yana, ekonominin çok daha etkili olduğunu düşünüyorum. Çünkü çevremizdeki boşanmalara baktığımızda bunların birçoğu ekonomiden kaynaklanan şeyler. Bu yüzden ekonomi olmazsa olmaz bile diyebilirim yani. Eşitlikçi bir yapı adil bir yapı hep istediğin bir şey olduğu için bir kadın olarak bu konuda sadece erkeği yüklenmek istemediğim için de yani ben kendim para kazanmadan evlilik düşünemiyorum. Destek olmak açısından, sadece erkekten böyle bir şey beklemekten ziyade kendim de elimi taşın altına koymayı, sorumluluk sahibi olmayı istiyorum. Bu nedenle evliliği vesaire düşünemiyorum. Yani evlilikle ekonomi birazcık doğru orantılı gibi bir şey oluyor yani.” (K14, 24 yaşında, lisans mezunu)

Ayrıca katılımcılar evlilik kararlarında hem kendilerinin hem de diğer akranlarının duygusal yakınlığı ön koşul olarak kabul ettikleri görülmektedir.

Katılımcılara gençlerin aşk deneyimleri ve kendilerinin aşkı evlilik için ön koşul olarak görüp görmedikleri sorulduğunda; aşk yerine duygusal yakınlığı, sağlıklı iletişim kurabilmeyi, fikirsel bir yoldaşlığı kısaca dostluk bağlarını önemsedikleri görülmüştür. Bu yönüyle bu çalışmanın örneklemini oluşturan NENİ ve bekar genç kadınlar aşk duygusunu evlilik tercihinde güvensiz bir referans olarak görmekte, ancak evlilik birliğinde dostça bir beraberliği tahayyül ettikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu beklenti K1'in ifadelerinde de kendini öne çıkarmaktadır;

“Bizimki çok aykırı olur muhtemelen ya. Olabildiğince gezen eğlenen, hadi şunu da yapalım hadi bunu da yapalım diyen. Böyle sabahlara kadar sohbet eden, konuşan. Birbirlerinden bir şey saklamaktan ziyade, her şeyi birbirlerine olduğu gibi ifade eden bir çift oluruz...”

K1 bunun yanında daha öncesinde uzun süreli romantik bir ilişkisinin kendisinin akademik olarak ilerlemesinin partnerini rahatsız etmesi nedeniyle sona erdiğini de eklemekte, evliliğindeki en büyük beklentisinin “karşılıklı saygı” olduğunun altını çizerek vurgulamaktadır. Bu yönüyle yüksek eğitilmiş kadınların eğitim seviyelerini yükseltmek istemeleri ve kariyer hedeflerinden taviz vermek istemiyor oluşları geleneksel normlara daha bağlı olan erkeklerle kurulan romantik ilişkilerde çatışmalara yol açtığı görülmüştür. Kadınların bu türden engellenmelere karşı tolerasyonunun düşmesi günümüzde evlilik yaşının ilerlemesinin nedenleri arasında sayılabilir.

5.2.3. İlk Evlilik Yaşı ve Doğurganlığa Dair Politik Söylemlere Bakış Kategorisindeki Bulgular

Araştırmanın nitel kesitinde katılımcıların ayrıca ilk evlenme yaşına ve doğurganlığa dair politik söylemleri nasıl algıladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kısımda katılımcıların nüfus politikaları bağlamında ilk evlenme yaşı ve doğurganlığa yönelik geliştirilen söylemler hakkındaki görüşlerini anlamaya çalışan 2 adet soru bulunmaktadır. Yapılan analiz sonucu katılımcıların başlangıçta; devletin bireylerin çocuk sahibi olma davranışlarına yönelik söylemlerini onaylamadıkları, bu durumun bireysel hak ve özgürlüklere haksız bir müdahale olduğunu düşündükleri anlaşılmıştır. Bunun yanında evlilik süreçlerindeki ekonomik masraflar gerekçe gösterilerek kök aileden bağımsız yeni bir ev kurmanın, günümüzde yaygın olarak gördükleri evlilik ritüellerinin ekonomik olarak oldukça zorlu olduğunu beyan etmektedirler. Bu noktada işsizlik, gelir yetersizliği ve gelecek kaygısı ilk evlilik yaşını erteleyici bir faktör olarak

belirtilmekte, uzayan eğitim süreci ise bunu doğallaştırıcı bir etken olarak görülmektedir. Ayrıca yapılan karşılaştırmalar sonucunda bu etkenlerin en çok 25-29 yaş aralığındaki grupta kendini öne çıkardığı görülmüştür. Söz konusu engelleri 13. katılımcı şu sözlerle ifade etmektedir:

“Siyasilerin bunu söyleme hakkının açıkçası olmadığını düşünüyorum. Özellikle günümüze baktığımızda hani söyleyen kişiyi de -en az 3 çocuk falan- bildiğimiz için... Çünkü Türkiye’de işsizlik oranı belli. Okuduktan sonra işe başlama yaşı belli. Zaten 25’inden önce bir meslek sahibi olamıyoruz ki biz... E 25 yaşından önce de doğru düzgün bir iş sahibi olamadığımız için zaten evliliği düşünemiyoruz. Hiç kimse yani. Baktığınız zaman bütün erkekler 30 yaşından sonrasında ya da 30’una yakın bir şeyleri düşünebiliyor... Ama evliliğe sıcak bakılmamasını ben eleştirmem açıkçası. Yani şartlarımız belli. Bunu bir siyasi söylüyorsa ülkesinin şartlarına bakmalı.” (K13, 21 yaşında, ön lisans mezunu)

Gençlerin çocuk sahibi olma davranışlarında ise beklentilerinin sıklıkla çocuk sayısından ziyade çocuğa sağlayacakları imkanlar, piyasa koşulları ve ona katabilecekleri yetiler çerçevesinde düşünülmektedir. Bir diğer ifadeyle katılımcılar çocuğun niteliğini niceliğinden çok daha fazla önemsemektedir. Çocuğun ekonomik ve boş zaman maliyetine vurgu yapan katılımcılar Türkiye’nin çok çocuk sahibi olmak için yeterli refah imkânlarını sağlamadığı, çalışma saatlerinin oldukça uzun ve ücretlerin düşük olması gibi etkenlerden şikâyet edildiği görülmektedir.

“Yani ben 3 çocuğa bakamam ki, şey, bakıp büyütmekten bahsetmiyorum burada. Hani maddi açıdan yükünden bahsediyorum. Ben 3 çocuğun maddi yükünü kaldıramam. Bugün bir bebek bezinin parası, bebek mamasının parası, ne bilim yarın büyüse bunun anaokuludur, kreşidir, ilkokuldur, ortaokuldur, lisesidir, yani ıvırdır zıvırdır... Ben kendim bu yaşında kendi bütçemi ayarlayıp da kendi giderlerimi denkleştirmekte zorlanıyorum. Çalışan arkadaşlarım da çok zorlanıyor tek başına yaşamaktan. Hadi evlendin, hadi çocuğun oldu; ya 1 ya da hadi olsun 2 eğer gerçekten iyi bir gelirin varsa o da yani. Ama 3, 4, 5... bunlar bakmayıp sokağa atmıyoruz ki yani atmıyoruz da.” (K2, 25 yaşında, yüksek lisans mezunu)

“Bunun sorumluluğunu alıp da güzel evlatlar yetiştirilebilecekse yani, sırf siyasiler bunu istiyor diye olmaz. Sorumluluğu alınamayıp başıboş bırakılacak çocuklar

olmasını doğru bulmuyorum. Çocuğun nitelikli olarak yetiştirilmesi sayısından daha önemli. Yetiştirilebilecekse yapilsın yani.” (K11, 27 yaşında, lisans mezunu)

“Herhangi bir insanın birilerinin çocuk sayısına karışabilmesi de açıkçası bana saygılı bir hareket gibi gelmiyor. Herkesin hayatı yaşam tarzı çok farklıdır. Bu hele ki siyasi boyutta konuşulabilecek bir şey değil yani bu kadar net bir şekilde ifade edilebilmesi belki bana doğru gelmiyor. Bunun daha farklı söylem tarzları olabilir belli nedenlere dayandırılabilir. Daha farklı açıklanabilir. Ama herkes 3 çocuk yapmalı demek çok ağır bir söylem bence. Benzer söylemler de çok ağır. Herhangi bir insanın çocuk yapması ile ilgili konuşmak da bana ağır geliyor. Bana saygısızlık olarak geliyor bir nebze. Toplumun geleceği için nüfus politikaları çok gerekli tamam ama bu şekilde ifade edilmesi... Ayarının tutturulması zor bir konu galiba.” (K5, 28 yaşında, lisans mezunu)

5.3. Evlilik Törenlerine Yönelik Görüşler

Araştırmanın nicel kesitinde katılımcılara evlilik törenlerine bakışlarını ölçmeyi amaçlayan 9 farklı değişken sunulmuş, sunulan değişkenler 5’li likert tipi ölçek ile derecelendirilmiştir. Devamında ise evlenmeleri durumunda tercih edecekleri nikah türlerine verilen cevaplar yer almaktadır.

Tablo 5.11. Evlilik Törenlerine Dair Görüşler

		Tamamen katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	Toplam
1- Evlilik sürecinde önce kız isteme, söz kesme gibi törenler yapılmalıdır.							
20-24 yaş	N	13	17	18	57	61	166
		7,8%	10,2%	10,8%	34,3%	36,7%	100%
25-29 yaş	N	23	12	17	56	65	173
		13,3%	6,9%	9,8%	32,4%	37,6%	100%
Toplam	N	36	29	35	113	126	339
		10,6%	8,6%	10,3%	33,3%	37,2%	100%
2- Nişan töreni yapılmalıdır.							
20-24 yaş	N	21	36	29	51	29	166
		12,7%	21,7%	17,5%	30,7%	17,5%	100%
25-29 yaş	N	47	25	31	38	32	173
		27,2%	14,5%	17,9%	22,0%	18,5%	100%
Toplam	N	68	61	60	89	61	339
		20,1%	18,0%	17,7%	26,3%	18,0%	100%

Tablo 5.11.(Devam) Evlilik Törenlerine Dair Görüşler

3- Kına gecesi yapılmalıdır.						
20-24 yaş	N	26	22	24	47	166
		15,7%	13,3%	14,5%	28,3%	100%
25-29 yaş	N	39	25	22	42	173
		22,5%	14,5%	12,7%	24,3%	100%
Toplam	N	65	47	46	89	339
		19,2%	13,9%	13,6%	26,3%	100%
4- Bekarlığa veda partisi yapılmalıdır.						
20-24 yaş	N	45	29	31	40	166
		27,1%	17,5%	18,7%	24,1%	100%
25-29 yaş	N	59	34	27	31	173
		34,1%	19,7%	15,6%	17,9%	100%
Toplam	N	104	63	58	71	339
		30,7%	18,6%	17,1%	20,9%	100%
5- Düğün töreni yapılmalıdır.						
20-24 yaş	N	16	18	30	52	166
		9,6%	10,8%	18,1%	31,3%	100%
25-29 yaş	N	27	27	22	48	173
		15,6%	15,6%	12,7%	27,7%	100%
Toplam	N	43	45	52	100	339
		12,7%	13,3%	15,3%	29,5%	100%
6- Harcamaların tamamını kız tarafı karşılamalıdır.						
20-24 yaş	N	138	16	7	5	166
		83,1%	9,6%	4,2%	3,0%	100%
25-29 yaş	N	141	15	12	5	173
		81,5%	8,7%	6,9%	2,9%	100%
Toplam	N	279	31	19	10	339
		82,3%	9,1%	5,6%	2,9%	100%
7- Harcamaların tamamını erkek tarafı karşılamalıdır.						
20-24 yaş	N	133	17	5	8	166
		80,1%	10,2%	3,0%	4,8%	100%
25-29 yaş	N	135	14	14	8	173
		78,0%	8,1%	8,1%	4,6%	100%
Toplam	N	268	31	19	16	339
		79,1%	9,1%	5,6%	4,7%	100%
8- Harcamaların tamamı ailelerin de ortaklığında karşılanmalıdır.						
20-24 yaş	N	8	15	16	44	166
		4,8%	9,0%	9,6%	26,5%	100%
25-29 yaş	N	20	11	27	57	173
		11,6%	6,4%	15,6%	32,9%	100%
Toplam	N	28	26	43	101	339
		8,3%	7,7%	12,7%	29,8%	100%
9- Harcamaların tamamını sadece evlenen çift karşılamalıdır.						
20-24 yaş	N	57	32	28	32	166
		34,3%	19,3%	16,9%	19,3%	100%
25-29 yaş	N	41	29	37	37	173
		23,7%	16,8%	21,4%	21,4%	100%
Toplam	N	98	61	65	69	339
		28,9%	18,0%	19,2%	20,4%	100%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların onda yedisi (%70,99) kız isteme, söz kesme gibi törenlerin; yaklaşık yarısı nişan töreninin (%44,3) ve kına gecesinin (%53,4); yaklaşık beşte üçü ise (%58,7) düğün töreninin evlilik sürecinde yapılması gereken merasimlerden olduğunu düşündüğü belirtmektedirler. Bununla beraber katılımcıların onda yedisinin (%71,4) evlilik sürecindeki harcamaların tamamına ailelerin de katkı sağlamasını beklediğini söyleyebiliriz.

Tablo 5.12. Tercih Edilen Nikah Türleri

		20-24 yaş		25-29 yaş		Tüm katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Evlenirken ne tür nikah tercih edersiniz?	Resmi nikah yeterli	28	16,9	37	21,4	65	19,2
	Dini nikah yeterli	0	0	1	0,6	1	0,3
	Her ikisi de olmalı	138	83,1	135	78,0	273	80,5
	Toplam	166	100,0	173	100,0	339	100,0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu çalışmada katılımcıların sadece dini nikahı evlilik için yeterli görmediklerini, yaklaşık beşte birinin (%19,2) sadece resmi nikahı yeterli bulduğunu, geri kalanları ise (%80,5) hem resmi hem de dini nikahı uygun gördüklerini beyan etmişlerdir.

Araştırmanın nitel bulgularına gelindiğinde; bu kısımda başlangıçta katılımcılara evlilik törenlerinin toplumda nasıl algılandığı, devamında akran gruplarının evlilik törenlerine bakışını nasıl algıladıkları, son olarak da katılımcıların kendilerinin evlilik törenleri hakkında ne düşündüklerini anlamaya yönelik toplamda 3 soru yönlendirilmiştir. Analiz sonucunda atanan kodlar nihayetinde katılımcılar nazarında söz, nişan, kına gecesi ve düğün benzeri evlilik ritüellerinin toplum nazarında geleneksel öneminin oldukça yüksek olarak algılandığı bulunmuştur. Katılımcılar bunun geleneksel toplumda özellikle aile büyükleri tarafından oldukça önemsendiğini ileri sürmektedir. Katılımcılar tarafından sosyal normların toplumsal baskısını üzerinde daha çok hisseden aile büyüklerinin söz konusu ritüellerin uygulanması hususunda gençlere karşı daha ısrarcı olduğu düşünülmektedir.

“Bence alışkanlık. Çoğu kişi için ben bir anlam ifade ettiğini düşünmüyorum. Yani gösteriş, alışkanlık, “el alem ne der, aman biz bunları yapmazsak şimdi bizim hakkımızda neler konuşulur, bunları yapmak zorundayız” gibi düşünüyorlar. Halbuki yapmasak

hiçbir şey değişmeyecek. Çünkü bir gereklilik değil bence. Ama çoğu aile -özellikle aile büyükleri diretiyor bence gençlere sorsanız belki yapmak istemezler ya da aile büyüklerine oranla gençlerin daha küçük bir kısmı bu ritüelleri gerçekleştirmek isterler. Ama kız istemeymiş, bohça yapmaymış, nişanlanmaymış, salon tutmaymış vs. Bunlar bence aile büyükleri istediği için yapılıyor. “El alem ne der, şanımlar yürüsün, aman bir kere evleniyoruz” mantığıyla yapılan şeyler.” (K2, 25 yaşında, yüksek lisans mezunu)

Özellikle 20-24 yaş grubunda yer alan katılımcılar; akran grupları gençlerin söz konusu ritüelleri yerine getireceklerini ifade etmekle birlikte gelecekte bir gün evlenmeleri durumunda söz, nişan, kına gecesı gibi daha yaygın olarak kabul görmüş ritüelleri kendilerinin de gerçekleştirmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında kalabalık törenlerden çok “aile arası” olarak niteledikleri daha küçük gruplarla deneyimlenen organizasyonlar tahayyül etmektedirler. Süreci, tüketim kültürünün bir parçası olarak konumlandıran katılımcıların evlilik törenlerini oldukça maliyetli bulmanın yanında tüm bu geleneksel törenleri yerine getirme hususunda da istekli oldukları görülmektedir.

“Ben her ne kadar hani ne gerek var kafasında olsam da abartıya kaçmamak şartıyla yani, kuzenim gibi 10-15 milyarlık bir söz yapmaktan ziyade, hani benim annem-babam, onun annesi babası, birer tane de yüzük kafasında, tamam. Böyle bir söz nişan durumu yaparım. Onun dışında düğün kesinlikle yaparım. O kadar takı takıyorum, o takıları geri toplamam lazım şu an direkt o kafada düşünüyorum. Bide bizim oralarda tavuk alma denilen bazı adetler var. Onları mutlaka yaparım. Eğlenceli oluyor. Maksat eğlenmek zaten.” (K1, 23 yaşında, lisans mezunu)

Bu yönüyle bu çalışmada katılımcıların evlenme sürecindeki geleneksel ritüelleri şekil olarak yerine getirme hususunda istekli oldukları ancak sürecin tüketim kültürünün ve piyasa ekonomisinin devamlılığını sağlayan araçlar haline dönüşmüş olmasından rahatsız oldukları görülmektedir. Bu yönüyle şekil olarak eski ancak içerik olarak yeni bir arayışın içinde oldukları anlaşılmıştır.

5.4. Eşten ve Evlilik Sürecinden Beklentiler

İlk olarak nicel kısımda gelecekteki eşte eğitim, gelir, dindarlık, mezhep, etnik köken benzerliği, hemşerilik, eşin çalışma koşulları gibi değişkenler üzerindeki görüşler değerlendirilmektedir.

Tablo 5.13. Eşten Beklentiler

		Tamamen katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	Toplam
1- Gelecekteki eşimin eğitim düzeyi mutlaka benim eğitim düzeyime denk olmalıdır.							
20-24 yaş	N	11	21	17	50	67	166
		6,6%	12,7%	10,2%	30,1%	40,4%	100%
25-29 yaş	N	8	10	13	73	69	173
		4,6%	5,8%	7,5%	42,2%	39,9%	100%
Toplam	N	19	31	30	123	136	339
		5,6%	9,1%	8,8%	36,3%	40,1%	100%
2- Gelecekteki eşimin eğitim düzeyi mutlaka benim eğitim düzeyimden yüksek olmalıdır.							
20-24 yaş	N	41	44	28	36	17	166
		24,7%	26,5%	16,9%	21,7%	10,2%	100%
25-29 yaş	N	40	38	25	50	20	173
		23,1%	22,0%	14,5%	28,9%	11,6%	100%
Toplam	N	81	82	53	86	37	339
		23,9%	24,2%	15,6%	25,4%	10,9%	100%
3- Gelecekteki eşimin gelir düzeyi mutlaka benim gelir düzeyime denk olmalıdır.							
20-24 yaş	N	28	40	26	47	25	166
		16,9%	24,1%	15,7%	28,3%	15,1%	100%
25-29 yaş	N	31	25	28	54	35	173
		17,9%	14,5%	16,2%	31,2%	20,2%	100%
Toplam	N	59	65	54	101	60	339
		17,4%	19,2%	15,9%	29,8%	17,7%	100%
4- Gelecekteki eşimin gelir düzeyi mutlaka benim gelir düzeyimden yüksek olmalıdır.							
20-24 yaş	N	40	37	27	32	30	166
		24,1%	22,3%	16,3%	19,3%	18,1%	100%
25-29 yaş	N	41	34	32	42	24	173
		23,7%	19,7%	18,5%	24,3%	13,9%	100%
Toplam	N	81	71	59	74	54	339
		23,9%	20,9%	17,4%	21,8%	15,9%	100%
5- Evlilik için görüştüğüm kişiyle dindarlık düzeyimizin benzer olması önemlidir.							
20-24 yaş	N	8	11	12	49	86	166
		4,8%	6,6%	7,2%	29,5%	51,8%	100%
25-29 yaş	N	14	12	15	52	80	173
		8,1%	6,9%	8,7%	30,1%	46,2%	100%
Toplam	N	22	23	27	101	166	339
		6,5%	6,8%	8,0%	29,8%	49,0%	100%
6- Evlilik için görüştüğüm kişiyle aynı mezhepten olmamız benim için önemlidir.							
20-24 yaş	N	26	19	21	41	59	166
		15,7%	11,4%	12,7%	24,7%	35,5%	100%
25-29 yaş	N	41	17	27	32	56	173
		23,7%	9,8%	15,6%	18,5%	32,4%	100%
Toplam	N	67	36	48	73	115	339
		19,8%	10,6%	14,2%	21,5%	33,9%	100%
7- Evleneceğim kişiyle aynı memlekettten olmamız (hemşeri) benim için önemlidir.							
20-24 yaş	N	89	32	18	22	5	166
		53,6%	19,3%	10,8%	13,3%	3,0%	100%
25-29 yaş	N	110	24	20	12	7	173
		63,6%	13,9%	11,6%	6,9%	4,0%	100%
Toplam	N	199	56	38	34	12	339
		58,7%	16,5%	11,2%	10,0%	3,5%	100%

Tablo 5.13.(Devam) Eşten Beklentiler

8- Evleneceğim kişiyle aynı etnik kökenden olmamız benim için önemlidir.							
20-24 yaş	N	58	26	29	32	21	166
		34,9%	15,7%	17,5%	19,3%	12,7%	100%
25-29 yaş	N	72	13	27	26	35	173
		41,6%	7,5%	15,6%	15,0%	20,2%	100%
Toplam	N	130	39	56	58	56	339
		38,3%	11,5%	16,5%	17,1%	16,5%	100%
9- Evleneceğim kişinin özel sektörde çalışıyor olması kararımı olumlu etkiler.							
20-24 yaş	N	68	32	52	10	4	166
		41,0%	19,3%	31,3%	6,0%	2,4%	100%
25-29 yaş	N	77	40	37	16	3	173
		44,5%	23,1%	21,4%	9,2%	1,7%	100%
Toplam	N	145	72	89	26	7	339
		42,8%	21,2%	26,3%	7,7%	2,1%	100%
10- Evleneceğim kişinin kamu sektöründe çalışıyor olması kararımı olumlu etkiler.							
20-24 yaş	N	44	18	35	43	26	166
		26,5%	10,8%	21,1%	25,9%	15,7%	100%
25-29 yaş	N	68	21	29	35	20	173
		39,3%	12,1%	16,8%	20,2%	11,6%	100%
Toplam	N	112	39	64	78	46	339
		33,0%	11,5%	18,9%	23,0%	13,6%	100%
11- Evleneceğim kişinin kendi işini kurmuş olması kararımı olumlu etkiler.							
20-24 yaş	N	39	23	33	42	29	166
		23,5%	13,9%	19,9%	25,3%	17,5%	100%
25-29 yaş	N	60	22	32	38	21	173
		34,7%	12,7%	18,5%	22,0%	12,1%	100%
Toplam	N	99	45	65	80	50	339
		29,2%	13,3%	19,2%	23,6%	14,7%	100%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların yaklaşık beşte dördünün (%76,4) eşinin eğitim düzeyinin kendi eğitim düzeyine denk olmasını, yaklaşık üçte birinin (%36,3) ise eşinin eğitim düzeyinin kendi eğitim düzeyinden daha yüksek olması gerektiğini onayladığı görülmektedir. Yaklaşık yarısı (%47,5) gelir düzeylerinin de denk olması gerektiğini düşünürken yaklaşık beşte ikisi (%37,7) eşin gelir düzeyinin daha yüksek olması gerektiği fikrine katıldıklarını beyan etmişlerdir. Katılımcıların yaklaşık beşte dördü (%78,8) dindarlık düzeylerinin benzerliğinin önemli olduğunu düşünmekteyken, yarısından fazlası da (%55,4) evlilik için görüştükleri kişiyle mezhep benzerliğinin önemli olduğunu düşünmektedir.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında katılımcıların eş seçiminde eğitimi düzeyi benzerliği, dindarlık düzeyi benzerliği ve mezhep benzerliği gibi hususları, hemşerilik ve etnik köken benzerliğinden daha önemli buldukları anlaşılmıştır. Katılımcıların evlenecekleri kişinin kamu sektöründe çalışıyor veya kendi işini kurmuş olmasını ise özel sektörde çalışıyor olmasına tercih ettikleri anlaşılmıştır.

Tablo 5.14. Gelecekte Düşünülen Çocuk Sayısı

		20-24 yaş		25-29 yaş		Tüm katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Gelecekte kaç çocuk sahibi olmayı düşünüyorsunuz?	Hiç	20	12	24	13,9	44	13,0
	1	27	16,3	37	21,4	64	18,9
	2	93	56,0	80	46,2	173	51,0
	3	22	13,3	29	16,8	51	15,0
	4 ve fazlası	4	2,4	3	1,7	7	2,1
	Toplam	166	100,0	173	100,0	339	100,0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların çoğunluğu (%51) gelecekte iki çocuk sahibi olmayı düşündüğünü belirtmektedir. Seçeneklerin 1'den (hiç) 5'e kadar (4 ve fazlası) olarak kodlandığı verilerin ortalaması 2,74 olarak hesaplanmıştır. Bu noktada katılımcıların tamamının ortalama 1 ila 2 çocuk sahibi olmak istedikleri bulunmuştur. Katılımcıların küçük aile büyüklüğü tercihleri aynı zamanda çekirdek aile formasyonunu ideal edinmeleri ile ilişkili olabileceğini de söyleyebiliriz.

5.4.1. Geleneksel Evliliğe ve Erkeklik Rolüne Bakış Kategorisindeki Bulgular

Bu kategoride katılımcıların geleneksel evlilik algıları ve kendi evlilik beklentilerinin sahip oldukları geleneksel evlilik algısıyla arasındaki bağı anlamlandırmaya çalışan 2 soru bulunmaktadır. Yapılan görüşmeler nihayetinde katılımcıların geleneksel evlilik olgusundan sıklıkla görücü usulü olarak niteledikleri eşlerin birbirlerini görmeden/tanımadan gerçekleştirdikleri, aile içi sorumluluk paylaşımında erkeğin sıklıkla kamusal, kadının ise ev içi özel alanlarda aktif olarak görev aldığı, ebeveynlerin çocuklarının evliliğinde baskın olarak söz hakkı sahibi olduğu evlilik tipini anladıkları görülmüştür. Bu noktada genel olarak toplumda ve çevrelerinde geleneksel evliliklerin azaldığını ifade etmekte olan katılımcılar, kendilerinin de böylesi bir aile yaşantısını istemediklerini belirtmişlerdir. Ancak yapılan görüşmeler esnasında katılımcıların geleneksel normları tamamen reddetmedikleri de görülmüştür. Katılımcıların aile içi rol paylaşımını, eşleriyle duygusal ve fıkırsel yakınlığı ve evlilik öncesi tanıma sürecini vurgulayarak bu normları esnetmeyi planladıkları anlaşılmaktadır.

Devamında katılımcılara geleneksel erkeklik olgusunun onlara ne düşündürdüğü ve evlilik birlikteliği içinde ne tür beklentilerinin olduğunu açığa çıkarmaya çalışan 2 adet

soru daha yöneltmiştir. Örneklem grubu kadınlar geleneksel erkeğin oldukça otoriter ve baskın bir rolü temsil ettiğini, bunun da toplumun erkekliği yücelten eril kültüründen kaynaklandığını düşünmektedirler. Katılımcılar sıklıkla oldukça olumsuz bir bağlamda değerlendirdikleri geleneksel erkeklik olgusunu erkeğin para kazanma, ailede koruyucu olma, son karar mercii, babalığın otoriter ve aile içinde anneye uyumdan başka yükümlülüğü olmayan erkeklik rolü olarak düşünmektedir.

“Geleneksellik de şöyle bir şey var, Türk erkeklerinde özellikle; bir rol biçilmiş “Erkek güçlüdür, erkek ağlamaz, erkek her şeyde bir ciddi durmalıdır, kadına sözünü geçirmelidir yoksa erkek değildir” gibi söylemlere kadar gidiyor. “Masaya yumruğunu vurmali” gibi kalıplaşmış bir söz dahi var. Her konuda karar mercii kendisinin olması, her konuda en doğrusunu kendisinin bildiğini düşünüyor. Bu şekilde büyütülen çocuklar da yine evliliğinde de o şekilde oluyor.” (K10, 22 yaşında, lisans mezunu)

Ancak yapılan görüşmeler esnasında katılımcı kadınların her ne kadar eşitlikçi ve demokratik bir aile ortamını vurgulasalar da evlilik birliği içinde tamamen geleneklerden bağımsız bir aile düşlemedikleri de görülmektedir. Ev içi rol paylaşımlarında ısrarcı oldukları görülen katılımcıların bu koşulu sadece çalışmaya katılma durumlarında istedikleri anlaşılmaktadır. Dini normlar olarak niteledikleri ataerkil kültür kurallarının ise düşüncelerinde karmaşıklığa neden olduğu görülmüştür.

“Aslında ikilemdeyim kafam karışık bu konuda. Biraz dinimize de kayıyorum aslında. Dinin gerekliliklerinden birinin mesela erkeğin sözünün geçmesi bir aile ortamında. Geçmez mi başka şey ya da kadının ona itaat etmesi hani bu biraz gelenekçiliğe kayıyor. Ya da onun bir göreviymiş gibi oluyor ama. İkilemdeyim dediğim gibi hani şey de olabilirdi ailede eşitlik demokrasi de olabilir. Ama bir yandan da dini gereklilikleri düşündükçe kafam karışıyor yani. Emin değilim.” (K4, 23 yaşında, lisans mezunu)

Bunun yanında katılımcılar gelecekteki eşleriyle sohbet edebilmeyi, ortak karar alabilmeyi, duygusal paylaşımı, fikirsel yoldaşlığı ve uyumu kısaca dostluğu bekledikleri görülmektedir. Evlilikte rollerin daha esnek ve dostluğa dayanan ilişkiler çerçevesinde tahayyül edildiği görülmüştür. Bu durumu K1 kendi yaşam öyküsünden örnekle şu şekilde açıklamıştır;

“Olabildiğince gezen eğlenen, hadi şunu da yapalım hadi bunu da yapalım diyen. Böyle sabahlara kadar sohbet eden, konuşan... Birbirlerinden bir şey saklamaktan ziyade, her şeyi birbirlerine olduğu gibi ifade eden bir çift oluruz. Vurgulamak istediğim en önemli şey saygı. Ben kısmet olursa akademik anlamda ilerlemeyi düşünüyorum. İşte yüksek lisans yapayım, doktora yapayım falan filan. Eşim nasıl olur bilmiyorum ama... Bu beş yıl içerisinde ciddi bir ilişkim vardı. Onun bitmesinin sebebi benim akademide ilerlememi istememesiydi. Benim ilişkimde şöyle olur; evliliğimde karşı taraf ne iş yapar bilmiyorum ama onun aldığı her başarı beni çok mutlu ederken aynı şekilde ben de istediğim başarıyı istediğim şekilde elde edebilirim. Bu da onu çok mutlu etmesi gerekir diye düşünüyorum. Hani ikimiz de çalışırız. İkimiz de beraber mutfığa gireriz. İkimiz de beraber temizlik yaparız. Birimiz sağ else birimiz sol el, hayatı kombine bir şekilde devam ettiririz. Ama aa bu senin işin bu benim işim böyle bir şey değil.” (K1, 23 yaşında, lisans mezunu)

5.5. Mevcut Ekonomi ve İş Piyasasına Yönelik Görüşler

Bu kısımda katılımcıların iş arama durumu, iş aramayanların iş aramama sebepleri ve mevcut ekonomik duruma dair algılara yönelik sorular yer almaktadır.

Tablo 5.15. İş Arama Oranları ve Aramama Sebepleri

		20-24 yaş		25-29 yaş		Tüm katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Mevcut durumda iş arıyor musunuz?	Evet	126	75,9	132	76,3	258	76,3
	Hayır	40	24,1	41	23,7	81	23,9
	Toplam	166	100,0	173	100,0	339	100,0
Cevabınız "hayır" ise size en uygun olan bir veya daha fazla seçeneği işaretleyiniz.							
Torpilim olmadan iş bulamayacağımı düşünüyorum.		15	17,0	18	23,6	33	20,1
Eğitimime uygun iş bulamıyorum.		15	17,0	12	15,7	27	16,4
İş piyasasına güvenim kalmadı.		12	13,6	10	13,1	22	13,4
İş bulmak için umudum kalmadı.		10	11,3	12	15,7	22	13,4
Kendime boş zaman ayırarak dinlenmek istediğim için iş aramıyorum.		8	9,0	6	7,8	14	8,5
Çalışmak istemiyorum.		4	4,5	3	3,9	7	4,2
Eğitimimin çalışma piyasası için yeterli olduğunu düşünmüyorum.		3	3,4	1	1,3	4	2,4
Diğer		21	23,8	14	18,4	35	21,3
Toplam		88	100*	76	100*	164	100*

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

*Virgülden sonraki rakamların yalnızca ilk hanesi gösterilmektedir. Toplam veride yuvarlama yapıldığı için hesaplandığında küsuratta eksik çıkabilir.

Tablo 5.16. Mevcut Ekonomi ve İş Piyasasına Yönelik Görüşler

		Tamamen katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	Toplam
1- Yaşam standartlarımın yakın zamanda daha iyi olacağına inanıyorum.							
20-24 yaş	N	21	9	32	52	52	166
		12,7%	5,4%	19,3%	31,3%	31,3%	100 %
25-29 yaş	N	29	16	31	58	39	173
		16,8%	9,2%	17,9%	33,5%	22,5%	100%
Toplam	N	50	25	63	110	91	339
		14,7%	7,4%	18,6%	32,4%	26,8%	100%
2- Türkiye’de yaşam standartlarımın yakın zamanda daha iyi olacağına inanıyorum.							
20-24 yaş	N	67	24	38	23	14	166
		40,4%	14,5%	22,9%	13,9%	8,4%	100%
25-29 yaş	N	83	22	34	24	10	173
		48,0%	12,7%	19,7%	13,9%	5,8%	100%
Toplam	N	150	46	72	47	24	339
		44,2%	13,6%	21,2%	13,9%	7,1%	100%
3- Aldığım üniversite diploması sayesinde gelecekte iş sahibi olacağıma inanıyorum.							
20-24 yaş	N	20	13	37	60	36	166
		12,0%	7,8%	22,3%	36,1%	21,7%	100%
25-29 yaş	N	39	19	39	51	25	173
		22,5%	11,0%	22,5%	29,5%	14,5%	100%
Toplam	N	59	32	76	111	61	339
		17,4%	9,4%	22,4%	32,7%	18,0%	100%
4- Türkiye’de iş bulmak için diplomanın yanında mutlaka ek kurs/egitimler de alınmalıdır.							
20-24 yaş	N	12	10	18	52	74	166
		7,2%	6,0%	10,8%	31,3%	44,6%	100%
25-29 yaş	N	15	5	18	49	86	173
		8,7%	2,9%	10,4%	28,3%	49,7%	100%
Toplam	N	27	15	36	101	160	339
		8,0%	4,4%	10,6%	29,8%	47,2%	100%
5- Aldığım eğitimin iş piyasasına uygun olduğunu düşünüyorum.							
20-24 yaş	N	15	18	37	40	56	166
		9,0%	10,8%	22,3%	24,1%	33,7%	100%
25-29 yaş	N	28	11	32	47	55	173
		16,2%	6,4%	18,5%	27,2%	31,8%	100%
Toplam	N	43	29	69	87	111	339
		12,7%	8,6%	20,4%	25,7%	32,7%	100%
6- Piyasada iş bulma süreçlerinin liyakate uygun olduğunu düşünüyorum.							
20-24 yaş	N	88	24	33	16	5	166
		53,0%	14,5%	19,9%	9,6%	3,0%	100%
25-29 yaş	N	111	24	19	11	8	173
		64,2%	13,9%	11,0%	6,4%	4,6%	100%
Toplam	N	199	48	52	27	13	339
		58,7%	14,2%	15,3%	8,0%	3,8%	100%
7- Piyasada iş arama sürecinin benim için güvenli olduğunu düşünüyorum.							
20-24 yaş	N	56	31	53	21	5	166
		33,7%	18,7%	31,9%	12,7%	3,0%	100%
25-29 yaş	N	75	31	43	17	7	173
		43,4%	17,9%	24,9%	9,8%	4,0%	100%
Toplam	N	131	62	96	38	12	339
		38,6%	18,3%	28,3%	11,2%	3,5%	100%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında katılımcıların yaklaşık beşte üçünün (%59,2) kendi yaşam standartlarının yakın zamanda daha iyi olacağına inandığı ancak Türkiye’de yaşam standartlarının iyi olacağını beyan eden katılımcılara bakıldığında bu oranın yaklaşık beşte bire (%21,0) düştüğü görülmektedir.

Katılımcıların yarısı (%50,7) aldıkları diploma sayesinde gelecekte iş sahibi olacaklarını düşünürken yaklaşık beşte dördü (%77,0) Türkiye’de iş sahibi olmak için mutlaka ek kurs ve eğitimler alınması gerektiğini düşündüğünü beyan etmiştir. Bunun yanında katılımcıların yaklaşık beşte üçü (%58,4) aldığı eğitimin iş piyasasına uygun olduğunu düşündüğünü belirtmektedir. Ancak katılımcıların yaklaşık onda yedisi (%72,9) piyasada iş bulma süreçlerinin liyakate uygun olmadığını düşündüğünü beyan etmektedir.

Araştırmanın devamında nitel bulgularda bu kısım çalışmaya bakış kategorisi altında bir araya getirilmiştir. Bu kısımda katılımcıların düzenli gelir getiren bir işte çalışmaya yükledikleri anlam, bunun için şimdiye kadar neler yaptıkları ve ileride neler yapmayı düşündüklerini anlamaya çalışan sorular yöneltilmiştir. Son olarak ise işsizlik sürecinin evlilik kararlarına etkisinin katılımcı tarafından açıklanmasını bekleyen toplamda 3 soru yöneltilmiştir. Bu üç soruya verilen cevaplar kendi içinde açık olarak kodlanmış bunların yanında bu üç soru içinde katılımcıların istihdam piyasasındaki olumsuzluklardan sıklıkla yakındıkları fark edilerek buna yönelik ayrı bir kod kategorisi oluşturma gereksinimi duyulmuştur.

NENİ, üniversite mezunu, bekar genç kadınlardan oluşan katılımcılara aldıkları eğitim göz önünde bulundurularak çalışmanın onlar için ne anlama geldiği sorulduğunda yaşam seyirlerindeki pek çok tercih için olmazsa olmaz bir ön koşul olarak algıladıkları görülmektedir. Gerek duygusal ve psikolojik esenlik gerek ise kişisel gelişimlerini sürdürerek ve üretime katkı sağlayabilecekleri bir faaliyet olarak gördükleri iş yaşamını aynı zamanda özel alandan uzaklaşma ve sosyalleşme adına bir gereksinim olarak görmektedirler.

“O zaman kendinizi daha özgür hissediyorsunuz yani ben her şeyi yapabilirim. Yani bu psikolojik açıdan çok önemli bence. Ailenizde size destek çıkmıyorsa bu sizin hayatınızın en önemli durumu gibi bir şey oluyor. Çünkü maalesef kapitalist bir düzende yaşadığımız için para olmazsa hayatımızı sürdüremiyoruz. Hem manevi boyutu da çok

yüksek manevi açıdan da psikolojik açıdan da insanı gerçekten çok yukarı çeken bir durum.” (K3, 27 yaşında, yüksek lisans mezunu)

Ayrıca bir diğer önemli husus; söz konusu gençlerin çalışmayı, eğitimlerini destekleyen ebeveynlerine karşı hissettikleri bir yükümlülük olarak algıladıkları görülmüştür. Bu duygusal borcu dokuzuncu katılımcı şu sözlerle ifade etmektedir:

“Kesinlikle çalışılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü biz okuyamadık siz okuyun diyen bir neslin çocuklarıyız biz. Okutulduk ve buna göre yetiştirildik, ben evde kalmaya katlanamıyorum açıkçası...” (K9, 24 yaşında, lisans mezunu)

Nihayetinde de ön plana çıkan görüş ise çalışmanın ekonomik bağımsızlık, güvence ve refahı artırmanın tek yolu olduğu kanaatidir.

Devamında katılımcıların iş piyasasına katılım sağlayabilmek için üniversiteye ek eğitimler almayı gerekli gördüğü, bunun için kendi kariyerlerinde destekleyici olacak çeşitli eğitimleri aldıkları ve daha fazlasını da alma niyetinde oldukları görülmüştür. Bunun yanında güvenceli bir iş için kamu personeli olabilme adına KPSS çalışmaya devam eden katılımcılar da oldukça fazladır. Bu tercihlerin altında yatan nedenlerin ise özel sektörün temelde yeni mezunlar için; daha belirgin olarak ise kadın çalışanlar için oldukça zorlu olduğu kanaati ve şimdiye kadar alınan eğitimin piyasa koşulları için yetersiz/uyumsuz olduğu düşüncesi olduğu saptanmıştır.

“Yani ben mezun olduktan sonra yüksek lisansa başladım. Tamamlayamadım bazı sorunlar yaşadığım için. Öncelikle piyasada lisans mezunu olmanın yeterli olmaması sebebiyle yüksek lisansa başlamıştım. Daha üstte kalabilmek için en azından kendimi geliştirebilmek için. Kendi alanımı ilerletemediğimi gördüğümde farklı alanlarda birçok eğitim aldım almaya devam ediyorum. Alanımda yaşadığım yerde işveren neredeyse herkesle görüşmüşümdür. Sonra baktım ki bu alan olmuyor farklı bir alanda neler yapabileceğim hakkında destek alıp o insanlarla görüştüm farklı alanlarda eğitimler aldım. Hala bunu devam ettiriyorum.” (K5, 28 yaşında, lisans mezunu)

Katılımcıların iş piyasasına yönelik algıladıkları en önemli sorunun ise alınan eğitim ve iş piyasası arasındaki uyumsuzluklar olduğu saptanmıştır.

“Tabii benim iş başvurularım devam ediyor ve eğitim almaya da devam ediyorum diyetisyenim bu arada. Dil eğitimi alıyorum, yabancı kurslar alıyorum, sertifikasyon

programlarına katılıyorum ve kendimi geliştirmeye çalışıyorum. Eğer ki yine de hala iş bulamazsam artık klinik açarım diye düşünüyorum. Ama klinik de açmak istemiyorum. Yani bu noktada bakın bulduğunuz işlerde size uygun değil.” (K3, 27 yaşında, yüksek lisans mezunu)

Yapılan görüşmeler esnasında iş piyasasına yönelik öne çıkan bir diğer olumsuzluk liyakatsizlik sorunu olarak kodlanmıştır. Bu noktada katılımcıların kendi iş bulma süreçlerinde deneyimledikleri geleneksel akrabalık ilişkilerine dayalı nepotizm ve ahabplık bağlarına dayalı kronizm gibi kayırmacılık çeşitlerin ön plana çıktığı anlaşılmıştır. Söz konusu kamu sorunlarının piyasaya henüz giriş yapmakta zorlanan genç katılımcıları olumsuz etkilediği görülmektedir. Üniversite mezunu genç kadınlar iş aramaya yönelik girişimlerinde en çok karşılaştıkları problemlerin gün geçtikçe görünürlüğü artan liyakatsizlik sorunu olduğunu ifade etmişlerdir.

“Çok da severek okudum gerçekten, mesleğimi çok seviyorum ama atanamıyorum. Hadi dedim ki akademisyen olayım, hani gerçekten çok iyi bir alan, çok mutlu olacağım bir alan. Hani belki uygulamadan daha mutlu olacağım bir alan. Onun için YDS çalışıyorum, YÖK Dil çalışıyorum. ALES çalışıyorum, bir yandan tezimi yazmaya çalışıyorum. Ama yok kadro bulamıyorum şimdi her yerde torpil. Her yerde işte ne yazık ki liyakatsiz alımlar.” (K2, 25 yaşında, yüksek lisans mezunu)

“Ben hiçbir şekilde torpilin olmadığı bir yerde iş bulamadım. Yani her yere bir kartvizit ile girebilmem gerekti veya giremedim de zaten. Hani ne kadar nitelikli ne kadar başarılı bir öğrenci olduğumdan çok kimin akrabası olduğum daha çok önemli oldu her zaman.” (K7, 25 yaşında, yüksek lisans mezunu)

Bu kategoride son olarak katılımcılara işsizlik süreçlerinin evlilik kararlarına etkisinin nasıl olduğu sorulmuştur. Bu hususta tüm kategorinin tamamında en çok tekrar eden kod işsizliğin kendi evlilikleri için olumsuz bir etken olduğu kodudur. Bu hususta özellikle 25-29 yaş grubunda umutsuzluğun çok daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu her ne kadar kısıtlı örnekleme gerçekleştirilen nitel bir çalışmanın bulgusu olduğu için genellenebilirlik iddiası taşımasa da literatürdeki diğer çalışmalarla da oldukça benzer bir bulgu olduğu söylenebilmektedir. Söz konusu durumla ilgili katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir.

“...Çünkü ben bir işim olmazsa evlilik için adım atamam, atmam. Çünkü hani o güveni bulamam kendimde.” (K2, 25 yaşında, yüksek lisans mezunu).

“...Belki de şöyle, bir işim olsaydı oradan birisi ile tanıştırdım ve evliliğe mantıklı bakardım. Nasıl olsa her şey tamam bir ailem eksik kaldı gibi fikirlere belki gelebilirdim ama kendimi o fikirlere sokamıyorum çünkü sunacak bir dönem yok mesela...” (K3, 27 yaşında, yüksek lisans mezunu)

“Olumsuz etkisi oldu kesinlikle çünkü daha önce aileleri tanıştırma gibi bir sürecim olmuştu ama benim iş bulma sürecim bizim için engeldi. O bekleme sürecinde anlaşılmadı. Yani olumsuz. Şu an mesela hemen bir işim olsa evleneceğim.” (K4, 23 yaşında, lisans mezunu)

“Benim için direkt olarak olumsuz bir etkisi oldu diyebilirim.” (K5, 28 yaşında, lisans mezunu)

“Olumsuz etkiliyor tabi ki olumsuz etkiliyor. Yani bu planı daha da ileriye atmama neden oluyor.” (K7, 25 yaşında, yüksek lisans mezunu)

“Evet kesinlikle bir etkisi var, olumsuz bir etkisi var. Çünkü daha kendimi belli bir noktaya taşımadan evlenmeyi kesinlikle düşünmüyorum.” (K10, 22 yaşında, lisans mezunu)

“İşsiz olduğum için şu an evlenmek istemiyorum gibi direkt net bir kararım var zaten ortada. Yani işsizlik kötü bir şey. Bir de şu devirde, hani her şeyin para olduğu bir devirde, ailenin eline bakmak gerçekten kötü.” (K12, 23 yaşında, lisans mezunu)

“Dediğim gibi ekonomik olarak kendimi hazır hissetmediğim sürece evliliği hiç düşünemiyorum. Yani aklımın ucundan bile geçmiyor. Bu çalışmayı bir gereksinim olarak görmemden de kaynaklanıyor. Belli bir refah seviyesine gelmeden evlilik düşünemiyorum.” (K14, 24 yaşında, lisans mezunu)

“...Ben mesela şu an bir işim olsa en azından şeyi düşünürdüm, hani eşyalarımı alayım. Şimdi şöyle bir şey de var; ailenizden para isteyip mi bir nişan yapmak istersiniz yoksa kendi paranızla istediğiniz gibi mi bir nişan yapmak istersiniz. Ben tabii ki kendi paramla kendi gücümle hani kimseye hiçbir şekilde ağız göz bükmeden kendim yapmak isterim yani. O yüzden etkiliyor tabii ki şu an beni durduruyor. Çalışmadığım için.” (K15, 24 yaşında, lisans mezunu)

5.6. Covid-19 Pandemisinin Etkileri

Katılımcıların tümünden son olarak Covid-19 pandemi sürecinde iş bulmaya ve evlenmeye dair umutlarına sürekli sıralı ölçek vasıtasıyla 10 üzerinden bir puan vermeleri istenmiştir.

Tablo 5.17. Pandemi ile birlikte iş bulmaya dair umudunuza 10 üzerinden kaç verirsiniz?

	Çok Umutsuzum									Çok umutluyum	Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
N	69	45	58	53	43	37	18	12	1	3	339
Yüzde	20,4	13,3	17,1	15,6	12,7	10,9	5,3	3,5	0,3	0,9	100

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Anket verilerinde Covid-19 pandemisi ile birlikte iş bulmaya dair umutlarına 10 üzerinden bir puan vermeleri istenen katılımcıların %66,4'ünün 1-4 arasında bir puanlama yaptığı görülmüştür. Bunun yanında umut ölçeğinde sadece %10'luk bir katılımı 7 ile 10 arasında bir puanlama yapıldığı görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğunun pandemi koşullarında iş bulmaya dair umutlarının düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca Covid-19 pandemi sürecinde iş bulmaya dair umutta 20-24 yaş ve 25-29 yaş aralıkları arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda 20-24 yaş (Ort. =3,95, SS=2,04) grubunun umut puanlarının 25-29 yaş (Ort.=3,40, SS=2,14) grubuna göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur $t(337) = 2,40$, $p=0,017$. Bir diğer ifadeyle 25-29 yaş grubunun Covid-19 pandemisi ile birlikte iş bulmaya dair umudunun daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 5.18. Pandemi ile birlikte evlenmeye dair umudunuza 10 üzerinden kaç verirsiniz?

	Çok Umutsuzum									Çok Umutluyum	Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
N	90	45	47	32	53	27	17	15	7	6	339
Yüzde	26,5	13,3	13,9	9,4	15,6	8	5	4,4	2,1	1,8	100

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Anket verilerinde Covid-19 pandemisi ile birlikte evlenmeye dair umutlarına 10 üzerinden bir puan vermeleri istenen katılımcıların %63,1'inin 1-4 arasında bir puanlama yaptığı görülmüştür. Bunun yanında umut ölçeğinde sadece %13,3'lük bir katılımı 7 ile 10 arasında bir puanlama yapıldığı görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğunun pandemi koşullarında iş bulma umutlarının yanı sıra evlenmeye dair umutlarının düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda olduğu gibi tekrar Covid-19 pandemi sürecinde evlenmeye dair umutta 20-24 yaş ve 25-29 yaş aralıkları arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda 20-24 yaş (Ort.=3,81, SS=2,34) grubunun umut puanları ve 25-29 yaş (Ort.=3,50, SS=2,44) grubunun umut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır $t(337) = 2,21$, $p=0,225$.

Araştırmanın nitel kısmında ise katılımcıların evlilik hakkındaki görüşleri üzerinde pandemi koşullarının etkisini anlamaya çalışan bir soru yöneltilmiştir. Covid-19 pandemisinin katılımcılar üzerindeki etkisi ve bu etkilere neden olan şeylerin ne olduğuna yönelik algıları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Katılımcılar pandemi sürecinin Türkiye'deki işsizlik sorununu oldukça arttırdığını düşünmektedirler. Bununla birlikte tüm bu sürecin başta iş bulmaya; fiyat artışları ve yaşam pahalılığı sebebiyle de evliliğe karşı umutsuzluğu artırdığı anlaşılmaktadır. Bu görüşlerin özellikle 25-29 yaş grubunda daha belirgin olduğu görülmüştür.

Bunun yanında pandemiden önce de oldukça karamsar oldukları için Covid-19 pandemi sürecinin bu görüşlerinde ekstra bir etkisinin olmadığı da belirtilmektedir. Bu

durumun Covid-19 pandemi sürecinin örneklem grubu üzerinde zaten var olan umutsuzluğu derinleştirdiği anlaşılmaktadır.

“Ben açıkçası pandemi öncesinde de aynı şeyleri düşünüyordum da. Hatta eminim buna çok büyük bir etkisi olduğuna inanmıyorum zaten. Zaten patlak bir tekerde o tekerin önüne bir taş değdi gibi düşünebiliriz; zaten o teker patlaktı. Ya da freni tutmuyordu yokuş aşağı zaten gidiyordunuz. Önünüze bir engel çıktı hop çarptınız gibi düşünüyorum pandemiyi. Tuzu biberi oldu gibi düşünüyorum.” (K3, 27 yaşında, yüksek lisans mezunu)

Covid-19 pandemisi katılımcıların evlilik kararlarında olumsuz etkilere yol açmış ve evliliğin ertelenebilir niteliğini güçlendirdiği görülmüştür. Süreçte uygulanan izolasyon ve sosyal mesafe politikaları gençlerin yeni insanlarla tanışmalarının önüne geçmiştir. Ailelerin pandemi öncesinden çok daha fazla ortak alan paylaşımının artması aile içi sorunların görünürlüğünü de arttırdığı düşünülmektedir. Bunun yanında tüm bu sürecin kaygı düzeyini arttırdığı da anlaşılmaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışma ne eğitimde ne de istihdamda (NENİ) yer alan 20-29 yaş arası üniversite mezunu ve bekar genç yetişkin kadınların evlilik hakkındaki görüşlerinin çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de ilk evlenme yaşı sıklıkla yükselmekte bununla birlikte toplam doğum hızı her geçen yıl düşüş göstermeye devam etmektedir (OECD, 2022b; TÜİK, 2022b). Bu durum kimi siyasi grupların, politika yapıcılarının ve dini liderlerin eleştirilerine maruz kalmış ve bu hususta çeşitli teşvik politikaları uygulanmaya çalışılmıştır (Erdoğan, 2020; Yıldırım, 2019).

Toplumsal söylemde gençler sıklıkla fazla bireyselleştikleri, aile değerlerini kaybettikleri ve sekülerleşmeye yönelik toplumsal ve fikişsel bir dönüşümün kökleşmesine neden oldukları gibi söylemlerin referans noktası olarak öne çıkarılmaktadır. Literatürde de söz konusu soruna ailenin geçmişteki işlevlerini kaybetmesi, evlilik tipi ilişkilerin modasının geçmesi; modernleşme, batılılaşma sürecinde artan bireyselleşme eğilimleri ve kentlileşme gibi olgularla açıklamalar getirildiği görülmüştür (Baş, 2021; Çapcıoğlu, 2018; Dindar, 2020; Gümüş, 1993). Ancak evlilik tercihlerini sadece fikişsel birtakım değişimlerle açıklamak yetersiz kalmakta, genç kadınların evlilik tercihlerinde eğitim ve istihdam koşulları, ülke ekonomisi ve yüksek eğitimli olmanın getirilerini tartışma hususunda eksik kalındığı görülmüştür. Bu nedenle bu çalışma diğerlerinden farklı olarak söz konusu olguyu NENİ kavramsallaştırması çerçevesinde incelemekte, eğitim ve istihdam piyasasındaki sorunların öncelikli olarak evlilik ve bir uzantısı olarak çocuk sahibi olma tercihlerindeki rolünü ön plana çıkarmayı hedeflemektedir.

Türkiye’de yapılan çalışmalarda en sık rastlanan ve içeriği en çok yansıtan kavram olması sebebiyle bu çalışmada NEET (not in education, employment or training) yerine NENİ (ne eğitimde ne de istihdam) kavramı kullanılmıştır. Bunun yanında literatürde kavramın sıklıkla 15-24 yaş aralığındaki gençleri kapsadığı görülmektedir. OECD ise NENİ istatistiklerinde üst yaşı 29’a kadar çıkarmaktadır. Ancak Türkiye’de gençlerin

lisans eğitim sürecinde evlenmesi çok istisnai bir durum olması nedeniyle bu çalışmanın örneklem grubunu, üniversite mezunu ve istihdam piyasasına katıl(a)mamış 20-29 yaş aralığındaki bekar kadınlar oluşturmaktadır.

OECD ülkelerine bakıldığında Avrupa ülkeleri de dahil pek çok ülkede NENİ olan kadın sayısı erkeklerin sayısından oldukça fazladır (OECD, 2022a). Kadınların iş piyasasına katılımında erkeklere nazaran halen oldukça dezavantajlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kavram bu yönüyle çok daha kadına yönelik bir sorun alanını teşkil etmektedir. Bununla beraber Türkiye, OECD ülkeleri arasında en yüksek kadın NENİ oranına sahip ülkedir. Bu yönüyle her geçen yıl yükselen kadının ilk evlenme yaşı ve doğurganlığın düşüşü gibi toplumsal değişikliklerin kadının eğitim süreçleri, iş piyasası ile kuracağı bağlar ve Türkiye'nin ekonomik koşulları göz ardı edilerek düşünülmemesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Tüm bu gerekçeler göz önünde bulundurularak bu çalışma üniversite mezunu 20-29 yaş aralığındaki genç yetişkin ve bekar kadınların; evlilik ile ilgili görüşleri başta olmak üzere, ilk evlenme yaşı ve doğurganlığa dair politik söylemlere bakışları, evlilik törenlerine yönelik görüşleri, potansiyel eşten ve evlilik sürecinden beklentileri, mevcut Türkiye ekonomisi ve iş piyasasına yönelik görüşleri ve tüm bu görüşler üzerinde Covid-19 pandemisinin payını inceleyerek literatürdeki diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Tüm bu soruları tartışmak için ise daha derin ve kapsamlı çıkarımlar yapılmasına olanak sağlaması sebebiyle karma yöntemler araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına bakıldığında üniversite mezunu bekar ve düzenli gelir getiren bir işte çalış(a)mayan kadınların evlenmeyi düşündükleri ve evlilik tipi bir ilişkiye yakın ve ılımlı oldukları hem nicel hem de nitel bulgular arasında yer almaktadır. Ancak hâkim görüş bunun için en uygun yaş aralığının en erken 25-30 yaşları arasında olduğu görüşüdür. Bireysel görüşmeler esnasında özellikle 20-24 yaş grubunda bu görüşün daha fazla ön plana çıktığı görülmüştür. Katılımcılara şu anda hangi koşulların sağlanmasıyla evlenmeyi düşünecekleri sorulduğunda ise ilk olarak bireysel ekonomik güvenceyi ön koşul olarak kabul ettikleri görülmüştür. Bu noktada söz konusu örneklem grubunun 25 yaşından önce iş sahibi olamadıkları, evlilik için gerekli ekonomik yeterlilikleri sağlayamadıkları ve gerekli ekonomik güvence elde edilemediği için evlenmeyi erteledikleri şeklinde anlaşılmaktadır. Bu durum Acar'ın (2022) da bulduğu gibi

Türkiye’de eğitim sürecindeyken evlenmenin istisnai bir durum olması sebebiyle kadınların eğitimde kalma sürelerinin arttıkça ilk evlenme yaşlarının ilerlediği bulgusuyla örtüşmektedir. Bu yönüyle özellikle üniversite eğitiminin iş piyasasına erişimi geciktirici bir unsur niteliği taşıdığı bir yaşam seyrinde (life-course) evliliğin ertelendiği görülmektedir.

Evlilik genellikle daha uzun süreli olması beklentisiyle başlatılan bu yönüyle doğası gereği muhafazakâr bir birlikteliğe işaret eden bir yapıyı temsil etmektedir. Katılımcıların evlilikle ilgili görüşlerini ölçmek amacıyla onlara yöneltilen sorulara bakıldığında katılımcıların yalnızca %12,9’u evliliğin modası geçmiş bir kurum olarak görüldüğünü onaylamıştır. Bunun yanında katılımcıların yarısı (%51,3) çok iyi bir işe sahip olsam da evliliği uzun süre düşünmem önermesine doğrudan katılmadığını ifade etmiştir. Ayrıca evlilik için yeterince olgun hissettiğimde işsiz olsam da evlenirim önermesine yaklaşık beşte iki (%39,9) oranında katılım sağlanmıştır. Evlilik dışı birlikteliklerin ise katılımcıların çoğunluğunda onaylanmadığı görülmüştür. Tüm bunlar bir arada düşünüldüğünde evliliğin bir ilişki tipi olarak önemini kaybettiği algısının bu çalışmanın örneklemini üzerinde geçerli olmadığı anlaşılmaktadır.

Bunun yanında evlenmeyi ertelemelerine etki eden bir diğer faktör ise üniversite eğitiminden sonra istihdam piyasasına katılabilmek için ek eğitimler alınması gerektiği düşüncesidir. Yani bir diğer ifadeyle katılımcılar aldıkları eğitimin istihdam piyasasına katılabilmek için yeterli olmadığını ve bunun için ek eğitimler almaları gerektiğini düşünmektedir. Araştırmanın nicel kesitinde bu görüş katılımcıların dörtte üçünden fazlası (%77) tarafından onaylanmıştır. Bu durumda katılımcıların üniversiteden mezun olduktan sonra da evliliği ertelemeye devam edecekleri anlaşılmaktadır. Nitekim bu bulgu TÜİK’in 2021 yılı TAYA verileriyle de benzerlik göstermekte, evlenmeyi geciktiren bireylerin en önemli evlenmeme sebeplerinde başında eğitime öncelik verme olgusu sayıldığı görülmüştür (TÜİK, 2022b).

Katılımcılar içinde yaşadıkları toplumda evliliğin halen oldukça önemli olduğu, dini bir gereklilik olarak görüldüğünün yanı sıra özellikle gençlerin üzerinde aileleri tarafından evlenmelerine yönelik ciddi bir baskı olduğunu hissettiklerini ifade etmişlerdir. Genel olarak toplumda gençlerin evlilik birliğini eskisi kadar önemsemediği kanısı olmasına karşın çalışmamıza katılanlar kendi akran gruplarının bunun tam tersi olarak

evlenme hususunda oldukça istekli olduklarını da belirtmişlerdir. Bu bulgu evliliğin gençler tarafından keyfi olarak tercih edilmiyor olduğu mitini yanlışlamaktadır.

Gerçekte her ne kadar ilk evlenme yaşı her geçen yıl yükselse de (TÜİK, 2022b) gençlerin bu hususta gerekli ekonomik imkanlara erişimlerinin zorlaştığı bir toplumda evlilik tercihlerine dair sadece fiktisel bir dönüşümden bahsetmenin zor olduğu ortaya çıkmaktadır. Halihazırda güvenceli ve düzenli gelir getiren işlere erişimin oldukça zor olduğu ve fiyatların her geçen gün yükseldiği bir toplumda NENİ kadınlarda yüksek eğitilmiş ve işsiz olmanın evlenmeye yönelik imkansızlıkları arttırdığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların evlilik tercihlerine etki eden bir diğer başlık ise “duygusal yakınlık” ön koşuludur. Her on katılımcının neredeyse dokuzunun (%88,5) evlilik tercihlerinde duygusal yakınlığı önemsendiği bulunmuş, üçte birinin (%33) ise duygusal yakınlık sağlandığında işsiz olsa da evleneceğini belirtmiştir. Bu ifade nitel bulgularla da doğrulanmakta ve evlilik tercihlerinde nitel bulgularda da en öne çıkan beklentinin “doğru kişi” algısı olduğu görülmüştür. “Doğru kişi” beklentisinin ise sıklıkla güven, uyum ve muhabbet kavramlarıyla bağdaştırılmıştır.

Katılımcılar arasında genel kanaatin, tek başına aşkın evlilik kararı almak için güvenilir bir kriter olmadığı yönünde olduğu görülmüştür. Aşk olgusunun evlilik tercihinde gerekli bir şart olduğu görüşü azınlıkta kalmakla birlikte 25-29 yaş aralığında daha fazla önemsendiği görülmüştür. Ancak 20-24 yaş grubu ön planda olmakla birlikte çoğunluğun sevgi, saygı, muhabbet, uyum, güven, kısaca dostça ve arkadaşça bir romantik ilişki beklentisinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle bu çalışmada katılımcıların beklentilerinin 18. yüzyılın sonlarında İngiliz feminist devrimcilerden olan Wollstonecraft’ın (2012) geliştirdiği “arkadaşça evlilik” söylemleri ile benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Wollstonecraft hızlıca alevlenen aşkı, uzun vadeli bir ilişki tipi olan evlilik tercihi için uygun bir etken olarak görmemiştir. Bunun yerine kadınlarla erkekler arasında daha güvenilir ve saygıya dayalı olan arkadaşlık bağlarının güçlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (2012:113).

Söz konusu bakış açısının ancak kadının entelektüel derinliğinin artmasıyla gerçekleşebileceğini ileri süren Wollstonecraft (2012: 194), kadının eğitim seviyesinin yükselmesiyle daha alçakgönüllü beklentiler elde edeceği ve ilişkilerinde daha saygın ve güvenilir değerlere bağlı olması sebebiyle daha tutarlı bir ilişki tipi olarak arkadaşlığı ön

plana alacağını ileri sürmektedir. Bu yönüyle bu çalışmada da üniversite mezunu kadınların aşk gibi sıklıkla “*doğası gereği geçici*” olarak kabul görmüş referanslarla evliliğe karar vermenin iyi bir fikir olarak onaylanmadığı anlaşılmıştır.

Eş seçimi için uygun gördükleri ortama bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu (%40,7) arkadaş çevresini uygun görmekte, bunu iş ve okul/dershane/kurs çevresi gibi diğer sosyal ortamlar takip etmektedir. Katılımcıların üçte birinden fazlası (%36,3) daha önce sosyal medyayı da flört ilişkisi kurma amacıyla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında katılımcılar evlilik öncesi ideal görüşme süresinde en çok “1-2 yıl” aralığını uygun görmekte, bunu “2-4 yıl” ve “1 yıldan az” görüşleri takip etmektedir. Evlilik kararını alma şekline bakıldığında ise katılımcıların onda sekizinden fazlası (%84,7) bunda hem kendi kararlarının hem de ailelerinin onayının olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Bu bulguların hepsi bir arada düşünüldüğünde katılımcıların evlilik kararı ve eş seçimi sürecinde yetkin bir irade kullanmayı talep ettikleri, karar sürecinde bireysel fikirlerini ön planda tuttukları görülmüştür. Potansiyel eş tanıyabilmek, daha önce de bahsedilen dostça bağların sağlamlığından emin olabilmek amacıyla evlilik öncesi flört döneminin çoğunlukla 1 ila 4 yıl arasında uygun görüldüğü anlaşılmaktadır.

Katılımcılara ilk evlilik yaşı ve doğurganlığa dair politik söylemleri nasıl algıladıkları sorulduğunda ise başlangıçta devletin bu türden söylemlerinin bireysel hak ve özgürlüklere haksız bir müdahale olduğunu düşündükleri görülmüştür. Özellikle 25-29 yaş grubunda ise evliliğin ertelenmesinde işsizlik, gelecek kaygısı ve gelir yetersizliği olgularının ön plana çıktığı anlaşılmıştır. Nicel bulgulara bakıldığında katılımcılar arasında gelecekte 3 çocuk sahibi olmak istediklerini belirtenlerin oranı %15 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların yarısı (%51) 2 çocuk sahibi olmayı istediklerini belirtmekte, bunu yaklaşık beşte biri (%18,9) oranında tek çocuk sahibi olmak isteyenler takip etmektedir. Katılımcılar arasında gelecekte çocuk sahibi olmayı düşünmeyenlerin oranı %13 olarak hesaplanmıştır. Bu noktada katılımcıların ekseriyetle küçük aile beklentisinde olduğu anlaşılmıştır.

Bunun yanında ileri sürülen hâkim görüş evlilik ve çocuk sahibi olmanın ekonomik yükünü karşılamakta oldukça kaygılı oldukları bu yaşlarda ne eğitimde ne de istihdamda olmanın kendilerini bir çıkmaza sürüklediği görüşüdür. Bu nedenle “*en az 3*

çocuk” söyleminin kabul edilebilir bir beklenti olmadığını, çocuk sahibi olmanın ekonomik maliyetinin yüksek olduğunu ancak kendilerinin ise halen iş aradıkları ya da iş bulmalarına yardımcı olacak ek eğitimler planladıklarını ifade etmektedirler. Bunun yanında en dikkat çeken vurgu, sahip olmak istedikleri çocuğun sayısından çok büyütecekleri/yetiştirecekleri çocuklara sağlayacakları imkanlara odaklanıyor olmalarıydı. Bir diğer ifadeyle İkinci Demografik Dönüşüm Kuramının da desteklediği şekliyle çocuk sahibi olma kararlarında niceliksel hedeflerden çok niteliksel hedefleri önemsedikleri anlaşılmaktadır.

Sahip olacakları çocukların kaliteli eğitim ve sağlık imkanlarına erişimini sağlayabilme, ebeveynin çalışmak zorunda olduğu bir düzlemde çocukların bakımının nasıl sağlanacağı, kreş, servis gibi hizmetlere ulaşımın ekonomik boyutunu hesaba katmak zorunda oldukları için çokça çocuk sahibi olmanın mümkün olmadığını düşündükleri görülmüştür. Bu noktada en çok şikâyet edilen olgu ise çalışma saatlerinin uzunluğu ve ücretlerin düşük olmasının yanında Türkiye’de çocuk sahibi olmak için yeterli imkanların ve sosyal refahın olmadığına yönelik inançların yer aldığı görülmüştür. Bu yönüyle üniversite mezunu, NENİ kadınların piyasaya yönelik ciddi kaygılarının olduğu ve bunların açıkça çocuk sahibi olmak gibi aile davranışlarına karşı da negatif düşüncelere kapılmalarına sebep olduğu anlaşılmıştır. Bu durumda devlet politikalarının evliliği ve çocuk sahibi olmayı teşvik ettiği toplumda sadece maddi yardımların yeterli olmayacağı, çocuk sahibi olma sürecinde çalışma piyasasındaki hem anneye hem de babaya yeterli ücretli izinlerin sağlanması gibi sosyal refahlarını ve aile bağlarını güçlendirici politikalara olan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Coşan’ın (2022) da ifade ettiği gibi, Türkiye’de uygun koşullar sağlandığında çocuk sahibi olmak isteyen kesim oldukça fazladır. Bu nedenle çocuk sahibi olabilmek için uygun şartların sağlanması adına işyerlerinde kreş vb. uygulamaların koşullarının geliştirilip yaygınlaştırılması önemli görülmekte, en önemlisi ekonomik piyasanın çocuk sahibi olmak için daha elverişli imkanlar sağlaması gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Katılımcıların evlilik törenleri ile ilgili görüşleri incelendiğinde araştırmanın nicel kesitinde evlenme sürecinde kız isteme, söz kesme, nişan, kına gecesi ve düğün gibi ritüellerin yerine getirilmesi gerektiğini düşünenlerin oldukça fazla olduğu görülmüştür. Ancak bu ritüelleri çok daha küçük dost-akraba gruplarıyla gerçekleştirmek istedikleri vurgusu ön plana çıkmaktadır. Bu yönüyle evlilik törenlerinin şekil olarak devamlılığının

korunduğu, ancak içerik olarak daha modern eğilimler barındırdığı anlaşılmıştır. Bunun yanında bu törenlerin gösteriş kültürünün bir yansıması olarak tkretim piyasasının devamlılığının sağlanması amacıyla yapılan yüklü harcamalardan şikayetçi olunduğu görülmektedir. Bu araştırmada evlilik ritüellerine yönelik ne çıkarılmaya çalışılan sorun öncelikle bu törenlerin ekonomik yüküdür.

Katılımcıların bu süreçte harcamalarının tümünün ailelerin de ortaklığında karşılanması gerektiği görüşü yaygın olmakla birlikte özellikle 20-24 yaş grubundaki NENİ kadınların evlenme süreçlerinde geleneksel ritüellerden vazgeçemedikleri ve bunları yerine getirmeye yönelik istekli oldukları anlaşılmaktadır. Ancak katılımcıların ne çıkardığı en önemli faktör geleneksel ritüellerin yerine getirilmesinde aile baskısının izlerinin de olduğu görüşüdür. Bu yönüyle evlilik ritüellerinde ailelerin geleneksel beklentilerinin baskın olduğu anlaşılmaktadır. NENİ kadınların bu ritüelleri uygulamada aile ekonomisine bağımlı olacakları hesaba katılınca kök aile ile olan ekonomik bağın evlilik tercihlerindeki etkisi halen göz ardı edilebilir bir durum olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle aile faktörünün niversite mezunu, NENİ ve bekar 20-29 yaş arası kadınlarda önemini oldukça koruduğu, evlilik ritüelleri esnasında ailelerinden bağımsız hareket etme isteğinde olmadıkları görülmüştür. Bunun mevcut piyasa koşulları sebebiyle kök aileye olan ekonomik bağımlılıkların etkisinin hala oldukça güçlü olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Evlilik sürecinde eşten ve evlilik birlikteliği sürecinden beklentiler kategorisindeki bulgulara bakıldığında; gelecekteki eşin eğitim düzeyinin kendi eğitim düzeylerine denk olması gerektiği, eşin eğitim düzeyinin kendi eğitim düzeylerinden yüksek olması beklentisinin daha düşük olduğu, eşin gelir düzeyinin kendi gelir düzeylerine denk olması gerektiği, eşin gelir düzeyinin kendi gelir düzeylerinden yüksek olması beklentisinin daha düşük olduğu, evlilik için görüşülen eşle dindarlık düzeyinin birbirine benzer olması gerektiği, aynı mezhepten olunması gerektiği gibi görüşlerin daha çok onaylandığı görülmüştür. Hemşerilik faktörü düşük önem arz etmiş, aynı etnik kökenden olma faktörü ise bundan daha önemli görülmüştür. Bu noktada katılımcıların dindarlık düzeyi, mezhep benzerliği ve eğitim düzeyi benzerliğinin hemşerilik ve etnik köken benzerliklerinden daha önemli olması vurgulanması gereken bir bulgudur. Zira dindarlık, eğitim ve mezhep benzerlikleri kategorileri çiftler arasında uyum ve ortak hareket etme gibi beceriler hususunda da önem arz etmekteyken aynı memleketten olma

veya aynı etnik kökenden olma gibi değişkenler uyum beklentisini garantileyebilmektedir. Katılımcıların bu kararı da yaşam pratiklerinde potansiyel eşle ortak hareket edebilme beklentisiyle oluşturduklarını söyleyebiliriz.

Potansiyel eşin çalışma koşullarına bakıldığında ise katılımcıların çoğunluğu eşin kendi işini kurmuş olması faktörünün evlenme kararlarını olumlu etkileyeceğini belirttikleri görülmüştür. Bu yargıyı çok yakın bir oranla kamu sektöründe çalışıyor olması evlenme kararını olumlu etkiler yargısı takip etmektedir. Ancak evleneceğim kişinin özel sektörde çalışıyor olması kararını olumlu etkiler diyenlerin oranı çok daha düşük olarak hesaplanmıştır. Bunun sebebinin özel sektörün belirsiz ve güvencesiz koşullarının evlilik gibi süreklilik beklentisi barındıran tercihlerde bulunmak için riskli bir değişken olmasından kaynaklandığı anlaşılabılır.

Evlilik birlikteliği sürecinden beklentileri anlama adına daha derin bulgulara erişilmesi amacıyla araştırmanın nitel kesitinde katılımcılara geleneksel evlilik ve geleneksel erkeklik algılarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu geleneksel evlilik deyince akıllarına “görücü usulü” olarak niteledikleri evlenme modelinin geldiği anlaşılmıştır. Görücü usulü evliliğin ise katılımcılar tarafından, tarafların birbirini tanımadan hatta kimi zaman görmeden yapılan evlilik olarak algılandığı görülmüştür. Bunun yanında aile pratiklerine bakıldığında geleneksel ailenin; çiftlerin rollerinin keskin sınırlarla belirli olduğu, ebeveynlerin aile içinde çiftler üzerinde baskın ve otoriter bir rolde olduğu aile modeli olarak anlaşıldığı görülmüştür. Bununla birlikte çevrelerinde ve ailelerinde bu türden evliliklerin azaldığını belirten katılımcıların bu geleneksel rolleri tamamen reddetmediklerini ancak aile içi rol paylaşımı, eşleriyle duygusal ve fikrîsel yakınlığı, eşitlikçi bir aile birliğinin yanında demokratik bir şekilde karar alma ve evlilik öncesi tanıma sürecinin önemine vurgu yaparak bu geleneksel evliliğin muhteviyatını değiştirmek istedikleri anlaşılmıştır. Bir diğer ifadeyle bu çalışmada aile olgusunun ve evlilik bağlarının katılımcılar ekseninde halen önemini koruduğu, ancak katılımcılar için geleneksel ailenin yerini daha eşitlikçi, demokratik ve rollerin daha esnek olduğu modern aile beklentisine bıraktığı görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet normları bağlamında erkeklik olgusunun kadınların eş seçimi ve evlilik tercihlerinde etkisinin olduğu bilinmektedir. Ayrıca Lüküslü ve Çelik (2021) NENİ kategorisinde genç kadınlara yönelik yapılan analizlerin toplumsal cinsiyete dayalı

bakış açısını da içinde barındıran daha bütüncül yaklaşımlar perspektifinde değerlendirilmesini önermektedirler. Bu noktada yüksek eğitilmiş, bekar ve işsiz genç kadınların erkeklik algıları ve beklentileri üzerine de bir analiz yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların geleneksel erkeklik olgusunun onlara ne düşündürdüğü ve evlilik birlikteliği içinde ne tür beklentilerinin olduğu açığa çıkarmaya çalışılmıştır.

Görüşmeler sırasında katılımcılar geleneksel erkeğin oldukça otoriter, baskın bir role işaret ettiği, toplumda erkekliğin yüceltilmesinden kaynaklı bu durumdan oldukça rahatsız oldukları anlaşılmaktadır. Geleneksel bağlamda erkeğe biçilen aile içindeki mutlak tahakkümün kabul edilebilir olmadığı; bunun yerine ev içi rollerin daha belirsiz ve esnek olduğu, paylaşıma dayanan bir beraberliğin olması gerektiğini düşünmektedirler. Bu fikirsel yeniliğin örneklem grubumuz için evliliği erteleyici bir etken olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların evlilik kararlarında mevcut ekonomi ve iş piyasasına yönelik algılarının ne denli etkili olduğuna bakılabilmesi amacıyla başlangıçta katılımcılara NENİ olmaları sebebiyle mevcut durumda iş arayıp aramadıkları sorulmuş ve katılımcıların dörtte üçünün (%76,3) buna “evet” cevabı verdiği görülmüştür. “Hayır” diyenlere ise neden iş aramadıkları sorulduğunda bunu en çok “*torpilim olmadığı için iş bulamayacağımı düşünüyorum*” cevabı verilmiştir. Liyakatsizlik sorunun katılımcılar arasında kaygıya yol açtığı anlaşılmakta, liyakatsizlik kavramının ise sıklıkla nepotizm gibi eş, dost, akraba ve siyasi bağlar ekseninde gerçekleşen kayırmacı tutumlar olarak anlamlandırıldığı görülmektedir. Bu noktada piyasaya karşı olan güvensizliğin NENİ gruplarda iş bulmaya yönelik ciddi bir umutsuzluk duygusu yarattığı görülmüştür.

Bir diğer en çok onaylanan iş aramama sebebi ise alınan eğitime uygun iş bulunamıyor olduğu görüşüdür. Alınan üniversite diplomasının iş piyasasına katılımda etkili olamadığı, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu iş gücünün yetiştirilemiyor olmasıyla da açıklanmaktadır (Filiztekin, 2015). Bununla beraber tüm katılımcıların dörtte birinden biraz fazlası (%26,8) aldıkları eğitimin gelecekte iş bulmalarını sağlayacağına açıkça inanmadıklarını belirtmektedirler.

Piyasaya yönelik gelecek beklentilerine bakıldığında ise katılımcıların beşte birinin (%21,6) kendi yaşam standartlarının yakın zamanda daha iyi olacağına inanmadığı, yaklaşık beşte üçünün (%57,8) yakın zamanda Türkiye’de de yaşam

standartlarının daha iyi olmayacağını düşündüğü görülmüştür. Piyasada iş bulma süreçlerinin liyakate uygun olmadığı düşüncesinin yaygın olarak ön plana çıkıyor olmasının yanında NENİ genç kadınların iş piyasasının kendileri için de yeterince güvenli olmadığını düşündükleri görülmüştür. Kadınların kendilerini iş piyasasında yeterince güvende hissetmiyor oluşunun iş bulma süreçlerinde aksaklıkların artmasında etkili olduğu bilinmektedir. Bu durum NENİ kadınları da oldukça olumsuz etkilemekte, piyasada kadının çalışma koşullarının iyileştirilememesi Türkiye’de NENİ genç oranlarında kadınların oldukça fazla olmasının açıklayıcılarından biri olarak sayılabileceği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların çalışma yaşamına katılım sağlayabilmek için oldukça istekli olduklarının görüldüğü bu çalışmada bunu yaşam seyrindeki pek çok aşama için hayati önem arz eden bir ön koşul ve bir kadın olmaktan hareketle edinmeleri gereken bir güvence olarak gördükleri anlaşılmıştır. Bu noktada katılımcıların Inglehart’ın (1981) Değer Dönüşümü kuramı aksine çalışmayı maddi gelir, ekonomik bağımsızlık ve daha müreffeh bir yaşam gibi materyalist değerler bağlamında değerlendirdikleri görülmüştür. Bu durum ekonomik zorluklar ve temel ihtiyaçlarını karşılamak gibi kaygıları ağır basan NENİ kadınların ikinci demografik dönüşüm kuramının ileri sürdüğü gibi değersel dönüşümlerin özelliklerini çoğu kez taşı(ya)madıkları anlamına gelmektedir. Bu durum Brzozoska’nın da (2021) ifade ettiği gibi; Inglehart’ın ileri sürdüğü materyalist değerlerden postmateryalist değerlere doğru gerçekleşen bir değer dönüşümünün gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde kendini tam olarak göstermesinin mümkün olamayacağı önermesi ile örtüşmektedir.

Araştırmaya katılan tüm katılımcıların %60,8’inin halen devam eden kredi vb. bir borç yükümlülüğü olduğu da görülmüştür. Bunun yanında örneklem grubumuzun %64,2’si çalışmanın evlenmekten daha önce geldiği önermesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Görüşmeler sırasında katılımcıların gerek kişisel gelişimlerini devam ettirebilmek için gerekse psikolojik esenliğin korunabilmesi adına düzenli gelir getiren bir işte çalışmayı ve kamusal alanda sosyal yaşama aktif katılımı ön plana çıkardıkları görülmüştür. Öne çıkardıkları bir diğer husus ise çalışmanın ailelerinin emeklerinin karşılığını vermek olarak görmeleridir. Bu noktada alınan eğitim sonucu iş piyasasına karşı ciddi bir duygusal yatırımın söz konusu olduğu görülmektedir. Bunun için katılımcıların halen eğitim almaya devam ettiklerini, özellikle kamu sektöründe güvenceli

bir iş beklentisinde olduklarını belirtmektedirler. Bunun beraberinde özel sektörün hem yeni mezunlar için hem de bundan öte kadınlar için oldukça zorlu olduğu düşüncesi gelmektedir. Katılımcıların iş piyasasında kadın olarak varoluşlarını sergileme konusundaki çekinceleri ve iş piyasasında kadın haklarının korunması hususunda zafiyetlerin olduğuna yönelik ciddi kaygılar NENİ olma sürecini uzatan faktörler arasında yer aldığı görülmüştür.

Örnekleme grubunun yaklaşık üçte ikisi (%63,2) işsizlik sürecinin evlenmeye dair umutlarını düşürdüğünü belirttiği bu çalışmada işsiz olduğu için evlenmeyi geciktirenlerin oranı ise %56,2 olarak hesaplanmıştır. Nitel görüşmelerde katılımcılara işsizlik süreçlerinin evlilik kararlarını erteleyici bir etken olup olmadığı sorulduğunda ise büyük çoğunluk sürecin bu kararı çok olumsuz etkilediği, işsiz oldukları için evlenmeyi ertelediklerini ifade etmişlerdir.

Bunun yanında anket aracılığı ile katılımcılara yakın zamanda iş bulmaları dahilinde hemen evlenmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda sadece %31,1'inin hemen evlenmeyi düşündüğü bulunmuştur. Bu durumun istihdama katılım sağlandığında evlilik için gerekli olan ekonomik birikimi sağlamanın yine uzun bir süre mümkün olmaması ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca nitel görüşmeler sırasında kimi katılımcıların ekonomik sorunlar sebebiyle var olan romantik ilişkilerinin de örselendiğini ön plana çıkardıkları görülmüştür.

Ne eğitimde ne istihdamda yer alan 20-29 yaş aralığındaki üniversite mezunu ve bekar kadınların evlilik hakkındaki görüşlerinin incelendiği bu çalışmada katılımcıların işsizlik sürecinin evliliği zorunlu olarak ertelemelerine sebep olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada hem anket üzerinden hem de nitel görüşmeler üzerinden Covid-19 sürecinin görüşlerini nasıl etkilediği sorulmuştur. Yapılan analiz sonucu pandemi sürecinin iş bulmaya dair umutlarını azalttığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte pandemi ile birlikte evlenmeye dair umudu sorulan katılımcıların yaklaşık üçte ikisi gibi büyük çoğunluğunun umutsuz oldukları (%63,1) şeklinde yanıt verdikleri görülmüştür.

Nitel bulgulara göre katılımcılar pandemi sürecinin Türkiye’de yıllardır markalaşmış bir sorun olan işsizlik sorununu derinleştirdiğini düşünmektedirler. Bununla birlikte umutsuzluğun derinleştiği ve yaşam pahalılığının baş etme kapasitelerini zorladığı görülmüştür. Pandemi sürecinde pek çok çalışanın işsiz kalması, hızla artan

fiyatlar ve enflasyon haberleri, yaşam pahalılığı gibi etkenlerin hem iş bulmaya hem de evlenmeye yönelik düşüncelerini oldukça olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bunun yanında süreçte yaşanan aile içi şiddet sorunlarının görünürlüğünün artması, gençlerin sosyalleşme süreçlerinin de kısıtlanmasıyla birlikte evlilik kararı gibi ciddi bir karar almanın katılımcılar nazarında çok daha sorgulanabilir bir nitelik kazandığı görülmüştür.

Kadınların iş arama süreleri erkeklerinkinden çok daha uzun sürmektedir (Tansel & Tasci, 2004). Bunun başlıca sebepleri arasında toplumsal cinsiyet normları, kadının iş piyasasındaki dezavantajlı konumu ve iş yerlerinin kadınlar için yeterli düzeyde güvenli çalışma koşullarını sağlayamıyor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu yönüyle üniversite mezunu kadınların iş bulma süreçlerinde erkeklerden daha güvenli koşulları talep ediyor ve daha garantici davranıyor olmaları olağan görünmektedir.

Bu araştırmada da kadınların güvenceli işler hususundaki ısrarı kendini ön plana çıkarmaktadır. Katılımcıların çok büyük çoğunluğu kamu personeli olmak için çabaladığını bunu da özel sektörde hem kadın olmaları nedeniyle hem de yeni mezun ve tecrübesiz olmaları nedeniyle piyasada maruz kalacakları olumsuzluklardan korunma amacıyla tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye’de iş piyasasında güvenceli işlere erişim olanaklarının halen kısıtlı ve zorlayıcı olduğu da bilinmektedir. Bu durumda eğitilmiş kadınları daha vasıflı işlere erişim için üniversiteden sonra da eğitimler almaya, kurslara katılmaya ve çeşitli sertifikalarla iş piyasasında daha avantajlı hale gelebilmek için evliliği ertelemeye devam etmekte oldukları görülmektedir.

İş piyasası ile eğitim arasındaki entegrasyonun sağlıklı bir şekilde sağlanamıyor olması, üniversitelerin piyasanın talep ettiği iş gücünü yetiştirmede yetersiz kalması ve meslek eğitimlerinin iş piyasasındaki değersizliği, sorunun en problemli bileşenleri olarak sayılabilmektedir. Türkiye’de iş gücünün yüksek oranda hizmet piyasasında toplanması bunun bir diğer nedenleri arasında sayılabilmektedir.

Eğitilmiş olmanın ve kendi yeteneklerini keşfetmenin kadınlar için iş piyasasına olan ilgiyi arttırdığı ve bu yönüyle toplumda haklar ve hürriyetler anlamında daha eşitlikçi bir kamusal paylaşımı talep etmeleri olağan bir durumdur. Bunun yanında eğitilmiş kadının evlilik tercihlerinde geleneksel evlilik kodlarından uzaklaştığı, aile içinde katı sosyal rollerden uzak daha dostça bağlar talep ettikleri bu çalışmada da kendini göstermiştir. Bu yönüyle bu çalışmadaki kadınların geleneksel olarak nitelenen ataerkil

aile ve erkeklik modellerinden rahatsız oldukları ve evlilik tercihlerinde böylesi bir ilişki modelinden kendilerini uzak tuttukları görülmüştür. Bu noktada bu aile modelinden uzaklaşmaya çalışan yüksek eğitilmiş kadınların bir diğer ifadeyle çalışma yaşamında güvenceli işler arayarak aile içi ilişkilerde refah düzeyi daha yüksek ve daha eşitlikçi bir aile iklimi arayışında oldukları anlaşılmaktadır.

Nihayetinde artan işsizlik, ekonomik belirsizlikler ve diğer güvensiz sosyo-ekonomik şartlar üniversite mezunu NENİ kadınların evlenmeyi geciktirmelerinde oldukça büyük bir etken niteliği taşıdığı görülmüştür. Kadınların evlenmeyi geciktirmelerinin doğal bir sonucu ise yaşam boyu sahip olabilecekleri çocuk sayısının azalmasıdır. Günümüzde uzayan eğitim süresi ve iş piyasasına katılımın gecikmesi durumu, kadının yaşam seyri boyunca sahip olabileceği çocuk sayısını düşürmektedir. Bu nedenle doğurganlığı arttırmaya yönelik politikaların maddi yardımlarla sağlanabileceği fikri güçsüz kalmakta, sorunun hem eğitim piyasasındaki aksaklıkların çözülmesi hem de ataerkil gelenek kodlarının etkisi zayıflatılarak iş piyasasında kadının doğum yapması gibi insani süreçlerin koşullarının iyileştirilmesi gereksinimi ön plana çıkmaktadır. Doğum yapmanın fırsat maliyetinin düşürüldüğü ve kadınlarla erkeklerin çalışma piyasasında daha eşit haklara sahip olduğu, doğumun sadece annelik ekseninde değil babalık ekseninde de daha fazla düşünülmesi, erkek için baba olmayı çalışma yaşamı içinde daha cazip bir hale getirmenin önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada gençlerin daha erken yaşta evlenip çocuk sahibi olmalarının teşvik edildiği Türkiye’de, yüksek eğitilmiş kadınların ihtiyaç ve taleplerinin önemi ortaya çıkmaktadır (Aysan, 2015). Bu çalışmada üniversiteden mezun olmuş, ne bir eğitim faaliyetinde ne de istihdamda yer alan genç yetişkin ve bekar kadınların evlilik ve doğum yapma gibi yaşamsal değişiklikleri göze alabilmek için güvenceli işler, daha belirgin/güvenli bir gelecek, çocuk sahibi olabilmek için yeterli ve güvenli sosyal politikalar, sahip olacakları çocuğa daha nitelikli bir gelecek verebilmek adına yeterli ekonomik gelir, aile içinde rollerin ve sorumlulukların daha esnek ve eşitlikçi olduğu ve dostluğa/arkadaşlığa dayalı romantik ilişkiler talep ettikleri görülmüştür.

Ancak eğitim ve iş piyasası arasındaki entegrasyon sorunu, gençlerin üniversite eğitimi alırken geçimlerini sağlayabilecekleri güvenceli işlere erişemiyor olmaları, uzayan eğitim sürecinde üniversiteden mezun olduktan sonra da evlenmek için yeterli

gelir elde edebilecekleri işlere erişimin oldukça zor olması gibi etkenlerin örneklem grubumuzda evliliği ertelemelerine sebep olan faktörler olarak sıralandığı görülmüştür. Tüm bunların yanında ise bazı erkeklerin daha geleneksel evlilik modelleri talep etmede ısrarcı olmaları gibi kültürel etkenlerin yüksek eğitimli kadınların toplumda kendi sosyo-ekonomik gücünü elde etmeden evlenmeyi tercih etmemelerine neden olduğu anlaşılmaktadır.

Tüm bu ihtiyaçların sağlanamadığı durumda prekaryalaşmanın kökleşmesi, eğitimli kadınlar için evlenmenin fırsat maliyetinin oldukça yükselmesi, kadınların çalışma piyasasında harcadıkları vakit arttıkça doğum yapma tercihlerinin ya ertelenmesi ya da tamamen terkedilmesi, iş yaşam dengesinin kurulamadığı yaşam seyrinde kadınların çalışma yaşamında dezavantajlı olmaktan kurtulamaması ve nihayetinde Standing'in (2017:45) deyimiyle toplumda ahlaka dayalı ilişkilerin zayıflaması olasılığı ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, T. (2022). The role of educational attainment and educational pairings in women's marriage behavior in Turkey. *Women's Studies International Forum* 93 (2022) 102616, 1-12. doi:<https://doi.org/10.1016/j.wsif.2022.102616>.

AÇSHB. (2018). *Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi, 2018*. Ankara: Araştırma ve Politika Serisi 65.

Adıgüzel, M. (2017). Küreselleşme ve Bilgi Toplumu Bağlamında Türkiye Ekonomisi ve Yapısal Dönüşümü. S. Koç, S. Y. Genç, & K. Çolak içinde, *Dünden Bugüne Ekonomi Yazıları* (s. 72). İzmit-Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Adresa, A., & Menendez, A. (2011). Fertility Changes in Latin America in Periods of Economic Uncertainty . *Population Studies*, 65(1), 37-56.

Adsera, A. (2004). Changing fertility rates in developed countries. The impact of labor market institutions. *Journal of population economics*, 17(1), 17-43.

Akalın, G., & Dilek, S. (2007). Belirsizlik Altında Tüketicilerin Kararları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(6), 33-48.

Akça, H., & Ela, M. (2012). Türkiye’de eğitim, doğurganlık ve işsizlik ilişkisinin analizi. *Maliye Dergisi*, 163, 223-242.

Alesina, A., & Giuliano, P. (2010). The power of the family. *Journal of Economic growth*, 15(2), 93-125.

Aliçavuşoğlu, Ç., & Boyraz, E. (2021). Evlilik Ritüelleri ve Tüketimi Üzerine Bir Araştırma. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 7 (1) , 59-80.

Altın, G. (2021). COVID-19 Pandemisi Bağlamında Kadına Karşı Şiddete İlişkin Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (1) , 211-225. doi:10.33417/tsh.760243

Ariès, P. (1980). Two successive motivations for the declining birth rate in the West. *Population and Development Review*, 6(4), 645-650.

Arnett, J. J. (1998). Learning to Stand Alone: The Contemporary American Transition to Adulthood in Cultural and Historical Context. *Human Development*, 41(5-6):295-315. doi: 10.1159/000022591.

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*, 55(5), 469.

Arnett, J. J. (2005). The Developmental Context of Substance use in Emerging Adulthood. *Journal of Drug Issues*, 35(2), 235–254. doi:10.1177/002204260503500202 .

Arnett, J. J. (2007). Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For? *Society for Research in Child Development* , 1(2), 68-73. doi: 10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x .

Arnett, J. J. (2015). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.

ASPB. (2015). *Türkiye’de Evlilik Tercihleri Nisan 2015*. Ankara: Araştırma ve Politika Serisi 20.

Atak, H., Tatlı, C., Çokamay, G., Büyükpabuşcu, H., & Çok, F. (2016). Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye’de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, ;8(3):204-227. doi:doi:10.18863/pgy.238184

Aver, E. (2020, Ocak 11). *Evlilik mevzusu: Gençler neden ve nasıl evlensin?* 07 18, 2022 tarihinde İndigo Dergisi: <https://indigodergisi.com/2020/01/evlilik-mevzu-gencler-neden-ve-nasil-evlensin/> adresinden alındı

Aydın-Çakır, A., & Türkeş-Kılıç, S. (2021). Bilimsel Çalışmalarda Karma Yöntem Nasıl Kullanılır? *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 42: Özel sayı I, Denizli, ss. Ö1-Ö15.

Aysan, M. F. (2015). Türkiye’de aile yapısındaki değişim ve doğurganlığın düşüşü. *Türkiye Dördüncü Nüfusbilim Konferansı, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul*, 155-168.

- Babahanoğlu, R. (2020). Eş Seçiminde Öncelikler: Bilimsel Bir Araştırma. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 6(2), 584-596.
- Bağcı, E. (2018). Eğitim düzeyinin İşsizlik Üzerindeki Etkisi Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Karşılaştırması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 348-358. doi:10.29106/fesa.377318
- Bağlı, İ. E. (2020). Türkiye'de Genç İşsizlik Üzerine Bir İnceleme: Pandemi Faktörü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 64-78.
- Baki, A., & Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (elektronik)*, 11(42), 1-21.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? . *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5)2, 368-388 .
- Barro, R. J., & Becker, G. S. (1989). Fertility choice in a model of economic growth. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 481-501.
- Baş, E. (2021). Evlilik: Modernleşme Sürecinde Kuşaklararası Yaşanan Değişim. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(2), 821-845.
- Baş, K. (1997). Eğitim, Kalkınma, Gelir ve Doğurganlık İlişkileri: Mersin Örneği. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 52(1), 135-152.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28 .
- Başkaya, Z., & Özkılıç, F. (2017). Türkiye'de Doğurganlıkta Meydana Gelen Değişimler (1980-2013). *Journal of International Social Research*, 10(54).
- Becker, G. S. (1992). Fertility and the Economy. *Journal of Population Economics*, 5(3), 185-201.
- Becker, G. S., & Barro, R. J. (1988). A reformulation of the economic theory of fertility. *The quarterly journal of economics*, 103(1), 1-25.

Beşpınar, F. U., & Beşpınar, L. Z. (2017). Türkiye’de hane halkı yapıları ve evlilik pratiklerinde ikili resim: geleneklerin yani sıra değişimin yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 39(1), 109-149.

Birgün. (2021). *Erdoğan: Gençlerimize en az 3 çocuk, mümkünse daha fazlasını tavsiye ediyorum*. Ağustos 02, 2021 tarihinde <https://www.birgun.net/haber/erdogan-genclerimize-en-az-3-cocuk-mumkunse-daha-fazlasini-tavsiye-ediyorum-247686> adresinden alındı

Bogdan, R., & Biklen, S. (1998). *Qualitative Research for Education: An introduction to theories and methods*.

Boldrin, M. B., & Jones, L. E. (2002). Mortality, fertility and saving in malthusian economy. *Review of Economic Dynamics* 5, 775–814.

Boldrin, M., De Nardi, M., & Jones, L. E. (2015). Fertility and social security. *Journal of Demographic Economics*, 81(3), 261-299.

Bongaarts, J., & Watkins, S. C. (1996). Social interactions and contemporary fertility transitions. *Population and development review*, 639-682.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Bourriaud, N. (2009, Kasım 1). *Precarious Constructions: Answer to Jacques Rancière on Art and Politics*. Ağustos 9, 2021 tarihinde Onlineopen: <https://onlineopen.org/precarious-constructions> adresinden alındı

Bozkurt, V. (2021, Mayıs 05). *Pandeminin Toplumun Ruh Hali ve Aile İlişkileri Üzerindeki Etkisi*. İstanbul, Türkiye.

Brzozowska, Z. (2021). Attitudinal and behavioural indices of the second demographic transition: Evidence from the last three decades in Europe. *Demographic Research*, 44, 1115-1132.

- Bulgurcuoğlu, S., & Kelebek Küçükarslan, G. (2021). Covid-19 Pandemisinde (Yeniden) İnşa Edilen Mekânda Kadına Yönelik Ev İçi Şiddeti Anlamak. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 39 (1) , 71-83. doi:10.17065/huniibf.734590
- Caldwell, J. C. (1997). The global fertility transition: The need for a unifying theory. *Population and Development Review* , 803-812.
- Campbell, D. T., & Fiske, D. W. (1959). Convergent and Discriminant Validation by the Multitrait-Multimethod Matrix. *Psychological Bulletin*.
- Cansever, E. B., & Namal, M. K. (2019). İşgücünün Görünmeyen Dezavantajları: Ne İşte Ne De Eğitimde Olmayan Gençler. M. K. Namal içinde, *Sosyal Politika ve Çalışma İlişkilerinde Güncel Sorunlar -2* (s. 111-134). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Carmichael, S. (2011). Marriage and power: Age at first marriage and spousal age gap in lesser developed countries. *The History of the Family* , 16(4), 416–436. doi:10.1016/j.hisfam.2011.08.002
- Caro, L. P. (2021). *İkinci Dalga COVID-19 Önlemlerinin Türkiye’de İstihdam Üzerindeki Etkisi*. Mart 2021: ILO Araştırma Notu.
- Cengiz, S., & Baydur, C. M. (2010). Kırdan Kente Göç ve Tarımsal Verimlilik: Türkiye Örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 19(2), 85-98.
- Cinel, E. A., & Yolcu, U. (2021). Eğitim, Yaş ve Cinsiyetin İşsizlik Oranı Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , 20 (78), 844-858 . DOI: 10.17755/esosder.839361.
- Cleland, J., & Wilson, C. (1987). Demand Theories of the Fertility Transition: An Iconoclastic View. *Population Studies* , 41(1), 5–30. doi:10.1080/0032472031000142516
- Coşan, B. (2022). Türkiye’de Doğurganlığın Değişimi: Sosyal Politika Açısından Riskler ve Fırsatlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* , 22 (56), 597-617. doi:10.21560/spcd.vi.963155

Coşan, B. Ş., & Yörübulut, M. Ç. (2017). Küresel Ekonominin Kronik Sorunsalı Genç İşsizlik: Türkiye-Güney Avrupa (İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan) Ülkelerinin Karşılaştırması. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (Special)*, 220.

Côté, J. (2000). *Arrested adulthood: The changing nature of maturity and identity in the late modern world*. New York: New York University Press.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni - Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları (4. Baskıdan Çeviri)*. Ankara : Eğiten Kitap.

Creswell, J. W. (2019). *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş. 2. Baskı*. Ankara: Pegem Akademi.

CSGB. (2019, Şubat 20). *Cumhurbaşkanlığı Himayesinde Bakanlığımızın Düzenlediği I.Yaşlılık Şûra'sı Başladı*. 07 18, 2022 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Müdürlüğü: <https://www.csgeb.gov.tr/cgm/haberler/cumhurbaskanligi-himayesinde-bakanligimizin-duzenledigi-i-yaslilik-surasi-basladi/> adresinden alındı

Çapcıoğlu, İ. (2018). Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile. *Turkish Studies*, 13(2), 19-34.

Çelik, K. (2021, 6 13). Türkiye'de Gençlik Araştırmaları 2021 Etkinliğinin 3. Oturumu- Çalışma Hayatı ve İstihdama Gençlikte. Çevrimiçi Konferans, Türkiye. Ekim 25, 2021 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=LY6OJV7SyDQ&t=5986s> adresinden alındı

Çok, F., & Atak, H. (2015). Emerging Adulthood in Turkey: Does it (yet) Exist? *The Online Journal of Counseling and Education*, 4(3), 46-75 .

Dalla Costa, M., & James, S. (2018). The Power of Women and the Subversion of the Community. S. Aronowitz, & M. J. Roberts içinde, *Class: The Anthology* (s. 79-86). John Wiley & Sons.

Davis, J. C. (2017). Açlıktan, Savaşlardan ve Vebadan Kırılıyoruz. J. C. Davis içinde, *İnsanın Hikayesi - Taş Devrinden Bugüne Tarihimiz 13. Baskı (Çev. Barış Bıçakçı)* (s.

189). İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (The Human Story: Our History, from the Stone Age to Today. Orijinal kitap 2001 tarihinde yayımlandı.).

Deliktaş, E., Usta, S., Bozkurt, S., & Helvacı, B. (2008). Türkiye’de kentlerde doğurganlık hızını etkileyen faktörler: path analizi yaklaşımı. *Ege Akademik Bakış*, 8(2), 877-895.

Denzin, N. K. (2007). Triangulation. *The Blackwell encyclopedia of sociology*, 1-6.

Dindar, V. (2020). Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma. *İlahiyat Akademi*, (12), 257-284.

Dinler, Z. (2015). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Yayın.

Diyanet Haber. (2019, 02 11). *Güven: "Gençlerimiz evlenmek istemiyorlar"*. 07 17, 2022 tarihinde Diyanet Haber: <https://www.diyanehaber.com.tr/aile-saglik/guven-genclerimiz-evlenmek-istemiyorlar-h3770.html> adresinden alındı

Doğru, B., & Meçik, O. (2018). Türkiye’de Endüstri 4.0’ın İşgücü Piyasasına Etkileri: Firma beklentileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *Endüstri 4.0 ve Örgütsel Değişim Özel Sayısı*, 1581-1606.

DPT. (1963). Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl). *Devlet Planlama Teşkilatı*.

DPT. (2014). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018.

Duflo, E. (2012). Women Empowerment and Economic Development. *Journal of Economic Literature*, 50 (4), 1051-1079.

Düğün Masrafları. (2021, Eylül 3). *Düğün Masrafları | **2021 Düğün Bütçesi 150 bin TL*. Kasım 10, 2021 tarihinde Düğün masrafları: <https://dugunmasraflari.com/dugun-masraflari/> adresinden alındı

DW. (2021, 03 13). *Ekonomide pandeminin 1. yılı: İşsizlik ve yoksullukta tablo kötü*. 06 23, 2021 tarihinde DW: <https://p.dw.com/p/3qaAA> adresinden alındı

Ekiz, F., & Örk Özel, S. (2020). Genç İşsizliğini Belirleyen Unsurlar: Türkiye Örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1022-1045. DOI: 10.46928/iticusbe.768646.

Engels, F. (2003). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Yer Belirtilmemiş: Çev. Kenan Somer, Eriş Yayınları tarafından düzenlenmiştir.

Eralp, A., & Gökmen, Ş. (2020). Ortalama Evlilik Yaşının Yükselmesini Etkileyen Faktörler ve Cinsiyete Göre Farklılıklar. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 395-412.

Erdoğan, E. (2020). *Türkiye’de Gençlerin İyi Olma Hali Saha Araştırması Bulguları*. İstanbul: Habitat Derneği.

Erdoğan, E., Yentürk, N., Akyüz, A. A., Kurtaran, Y., Yurttagüler, L., Dursun, K., & Oy, B. (2017). *Being a NEET in Turkey: Determinants and consequences*. İstanbul Bilgi Üniversitesi: Power 2.

Erdoğan, R. T. (2020). Engelli Vatandaşlarımızın ve Devlet Korumasından Yararlanmış Gençlerimizin Kamu Kurumlarına Yerleştirilmesi Töreninde Yaptıkları Konuşma. *Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı*. 12 01, 2021 tarihinde <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/115241/engelli-vatandaslarimizin-ve-devlet-korumasindan-yararlanmis-genclerimizin-kamu-kurumlarina-yerlestirilmesi-torende-yaptiklari-konusma> adresinden alındı

EuroStat. (2020). *Statistics on Young People Neither in Employment nor in Education or*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training adresinden alındı

Evans, M. D., & Kelley, J. (2008). Trends in women’s labor force participation in Australia: 1984–2002. *Social Science Research*, 37(1), 287-310.

Evrensel. (2021). *Cumhurbaşkanı Erdoğan, kadını "aile" ile tarif etti, yine "En az 3 çocuk" dedi*. Ağustos 02, 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, kadını "aile" ile tarif etti, yine "En az 3 çocuk" dedi adresinden alındı

Fetters, M. D. (2018). Six equations to help conceptualize the field of mixed methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 12(3), 262-267. doi:<https://doi.org/10.1177/1558689818779433>

Fidan, A. (2020). *Diyarbakır'da Pandemi ve Kadın Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Zorluklar, Eğilimler ve Olanaklar*. Diyarbakır: Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü.

Filiztekin, A. (2015). Türkiye emek piyasasında eğitim-iş uyumsuzluğu. N. Y. (ed.) içinde, *Tuncer Bulutay'a Armağan* (s. 201-214). Ankara: Mülkiyeliler Birliği.

Gennep, A. v. (1960). *Rites of passage*. The University of Chicago Press.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş (4. Baskı)*. Çev. Ülgen Yıldız Battal. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Goodwin, P. (2009). *Who Marries and When?: Age at First Marriage in the United States, 2002 (No. 19)*. US Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Health Statistics.

Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). Toward a Conceptual Framework for Mixed-Method Evaluation Designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(3), 255.

Güler Kümbül, B. (2005). İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 373-394.

Gümüş, M. (1993). Türk Ailesi ve Modernleşme. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (24), 85-90.

Güner, O. (2020). Bilgi Toplumu Göstergeleri Bağlamında Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'ye Dair Bir Değerlendirme. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 121-143 . doi:[10.33416/baybem.673085](https://doi.org/10.33416/baybem.673085)

Gürsel, S., Uysal-Kolaşın, G., & Güner, D. (2010). Üç Çocuk Hayal. *Betam Araştırma Notu*, No:10/71, 1-9.

GYİAD. (2020). *Türkiye'de Genç İş Piyasası ve Geleceğine Bakış*. İstanbul: Genç Yönetici ve İş İnsanları Derneği.

Haberler.com. (2015, Mayıs 11). *Evlilik Masrafları 30 Milyar Lirayı Buluyor*. Kasım 10, 2021 tarihinde Haberler.com: <https://www.haberler.com/evlilik-masraflari-30-milyar-lirayi-buluyor-7295954-haberi/> adresinden alındı

Harman, Ö. (2014). Semavi Dinlerde Aile. *Aile Sempozyumu Tebliğler, Ankara*, 39-51.

Hayriye, A. T. (2019). Endüstri 4.0'a Dönüşüm Süreci: Avrupa Birliği Ülkelerinin Performansı Üzerine Ampirik Bir Analiz. *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 27(1), 145-168.

Horwitz, S. (2007). Capitalism and the Family. *Freeman-New Series-Foundation For Economic Education*, 57(6), 26-30.

HÜNEE. (2014). *2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Ankara, Türkiye: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK.

Hürriyet. (2008). En az 3 çocuk yapın. Ağustos 8, 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/en-az-3-cocuk-yapin-8405007> adresinden alındı

Hürriyet. (2020, 4 13). *Dünya genelinde koronavirüs aile içi şiddeti artırdı*. Ekim 26, 2021 tarihinde Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/aile/dunya-genelinde-koronavirus-aile-ici-siddeti-artirdi-41493141> adresinden alındı

IBM. (2020, 4 16). *The Fisher Exact test for an RxC table is the Fisher-Freeman-Halton Test*. 12 14, 2021 tarihinde IBM SPSS Statistics: <https://www.ibm.com/support/pages/node/420335> adresinden alındı

İğdeli, A. (2019). Ekonomik Belirsizlik ve Doğurganlık Hızı Arasındaki İlişki: Türkiye için ARDL Analizi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 8(1), 359-381.

ILO. (2020a). *Youth & COVID-19: Impacts on jobs, education, rights and mental well-being*. Switzerland: International Labour Organization.

ILO. (2020b, 05 27). *COVID-19: Protecting workers in the workplace - ILO: More than one in six young people out of work due to COVID-19*. 06 24, 2021 tarihinde International Labour Organization: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_745879/lang--en/index.htm adresinden alındı

ILO. (2021). *The Youth and COVID-19: Access to Decent Jobs amid the Pandemic*. Ankara: International Labour Office.

IMF. (2021). *Will the Economic Impact of COVID-19 Persist? Prognosis from 21st Century Pandemics*. 30.04.2021. International Monetary Fund.

Inglehart, R. (1981). Post-Materialism in an Environment of Insecurity. *American Political Science Review*, 75(04), 880–900. doi:10.2307/1962290

Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton University Press, 484.

İstanbul. (2020). *Türkiye'de Gençlerin Güvencesizliği: Çalışma, Geçim ve Yaşam Algısı*. İstanbul: İstanbul.

Ivankova, N. V., & Creswell, J. W. (2009). Mixed methods. *Qualitative research in applied linguistics: A practical introduction*, 23, 135-161.

Johnstone, P. L. (2004). Mixed methods, mixed methodology health services research in practice. *Qualitative health research*, 14(2), 259-271.

Kalleberg, A. L. (2011). Good jobs, bad jobs: The rise of polarized and precarious employment systems in the United States, 1970s-2000s. *Russell Sage Foundation*.

Karabıyık, İ. (2015). Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32 (1), 231-260.

Karaoğlu, Y. (2019). Hint Dinlerinde Soterioloji Bağlamında Ailenin Anlam ve Değeri . *T.C.Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı*.

Kelle, U. (2014). Mixed methods. In *Handbuch Methoden der empirischen Sozialforschung*. Springer VS, Wiesbaden., 153-166.

- Kılıç, S. (2013). Sampling methods. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44-46.
- Kılıçlı, K. (2020, Mayıs 20). *Betimsel araştırma Yöntemi Tarama - Survey Tipi Araştırmalar*. SlidePlayer: <https://slideplayer.biz.tr/slide/12564235/> adresinden alındı
- King, L. (2001). From pronatalism to social welfare? Extending family allowances to minority populations in France and Israel. *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 17(4), 305-322.
- Kocacık, F. (2003). Bilgi toplumu ve Türkiye. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 1-10.
- Koç, E., Şenel, M. C., & Kaya, K. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Sanayileşme II-Yapısal Sorunlar, İstihdam ve İşsizlik. *Engineer & the Machinery Magazine*, 59(691).
- KONDA. (2019). *Hayat Tarzları 2018 - Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Kadınlar, Kasım’19.
- Koru, A. T., & Dinçer, N. N. (2018). Türkiye’de sanayi ve hizmet sektörleri. *İktisat ve Toplum*, 88, 5-11.
- Köse, M. (2016). Türkiye’de 1942-1962 Yılları Arası Kız Çocukların Okullaşması Sorununun Günümüzle Karşılaştırılması. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 34-53.
- Kreyenfeld, M. (2005). Economic Uncertainty and Fertility Postponement: Evidence from German Panel Data. *In Presentation Prepared for the Meeting of the Verein für Socialpolitik.*, 1-32.
- Kurt, D., & Uçanok, Z. (2019). Gelişimsel Hedefler ve İyi Halinin Beliren Yetişkinlerde İncelenmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(Ek 1 (Araştırma Sayısı)), 118-135 . Doi: 10.18863/pgy.570098.
- Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2007). A typology of mixed methods research designs. *Quality & Quantity*, 43(2), 265–275.
- Lesthaeghe, R. (2014). The second demographic transition: A concise overview of its development. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(51), 18112–18115.

Lesthaeghe, R. J. (2007). Second demographic transition. *Encyclopedia of Sociology. Blackwell*, 4-123.

Lüküslü, D., & Çelik, K. (2021). Gendering the NEET category: young NEET women in Turkey. *Turkish Studies*, 1-23. doi:10.1080/14683849.2021.188286

Lüküslü, D., Arıkan Akdağ, G., & Çelik, K. (2017). *Sessiz ve Görünmeyen Gençler Araştırması Projesi Raporu: Okumayan ve Çalışmayan Gençliğin Durumu ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Genç Hayat Yayınları.

Markham, F. (2010). Kadın İstihdamı: Politikalar Etkili mi, değil mi? *ÇSGB AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Bülteni*, Mart-Nisan-Mayıs, 4-9.

Mason, K. O. (1997). Explaining Fertility Transitions. *Demography*, 34(4), 443. doi:10.2307/3038299.

Milliyet. (2018, 01 29). *Eğitimli Gençler Neden Geç Evleniyor?* 07 17, 2022 tarihinde Milliyet Blog: <http://blog.milliyet.com.tr/egitimli-gencler-neden-gec-evleniyor-/Blog/?BlogNo=580525> adresinden alındı

Morse, J. M. (1991). Approaches to qualitative-quantitative methodological triangulation. *Nursing research*, 40(2), 120-123.

Nahar, M. Z., Zahangir, M. S., & Shafiqul Islam, S. M. (2013). Age at first marriage and its relation to fertility in Bangladesh. *Chinese Journal of Population Resources and Environment*, 11(3), 227-235.

Newson, L., Postmes, T., Lea, S. G., & Webley, P. (2005). Why are modern families small? Toward an evolutionary and cultural explanation for the demographic transition. *Personality and social psychology review*, 9(4), 360-375.

Notestein, F. W. (1945). Population the long view. In T. Schultz (Ed.), *Food for the World*. Chicago: Chicago University Press, 36-57.

NTV. (2009). *Erdoğan: İş isten geçmeden en az 3 çocuk*. Ağustos 02, 2021 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-is-isten-gecmeden-en-az-3-cocuk,ZEQhCeWHVks06lEDhd72Ng> adresinden alındı

Nüfus Planlama Yasası. (1983). Kanun no:2827, Sayı:18059. 27 Mayıs 1983.

OECD. (2022a). Youth not in employment, education or training (NEET). doi: 10.1787/72d1033a-en (01.06.2022 tarihinde erişildi).

OECD. (2022b). *Doğurganlık oranları (gösterge)*. doi:10.1787/8272fb01-en

OECD. (2022c, 6 20). *Mean age at first marriage by sex, 1990, 2000, and 2019 or latest available year.* 7 11, 2021 tarihinde OECD Family Database: <https://www.oecd.org/els/family/database.htm> adresinden alındı

On Birinci Kalkınma Planı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) İş Gücü Piyasası ve Genç İstihdamı Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.

Ono, H. (2003). Women's economic standing, marriage timing and cross-national contexts of gender. *Journal of Marriage and Family*, 65(2), 275-286.

Oppermann, M. (2000). Triangulation—a methodological discussion. *International Journal of Tourism Research*, 2(2), 141-145.

Öcal, F. M. (2018). Dördüncü sanayi devriminin emek piyasaları üzerindeki olası etkilerinin incelenmesi ve çözüm önerileri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 2066-2092.

Önder Erol, P. (2018). Toplumsal Değerler Sistemleri Olarak Ailecilik ve Bireyciliğin Doğurganlık Üzerine Yansımaları. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(35), 871-893.

Özbay, F. (2015). Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansıması. F. Özbay içinde, *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus* (s. 33). İstanbul: İletişim yayınları.

Özdemir, A. (2017). Doğum Kontrol Teşviklerinden En Az Üç Çocuğa: Tarihsel Süreçte Türkiye’de Antinatalist Ve Pronatalist Politikaların Seyri. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 65-75.

Özgür, E. M. (2004). Türkiye'de Toplam Doğurganlık Hızının Mekansal Dağılışı (Spatial Distribution of Total Fertility Rate in Turkey). *Coğrafi Bilimler Dergisi/Turkish Journal of Geographical Sciences*, 2(2), 1-12.

Palmer, S., & Raftery, J. (1999). Opportunity cost. *Bmj*, 318(7197), 1551-1552.

Pinheiro, V. (2021, Ağustos 12). *The lockdown generation: Disarming the time bomb*. 10 29, 2021 tarihinde International Labour Organization (ILO): https://www.ilo.org/caribbean/newsroom/WCMS_816641/lang--en/index.htm adresinden alındı

Pinto-Llorente, A. M., Sánchez-Gómez, M. C., & Pedro Costa, A. (2020, Ekim). Qualitative and Mixed Methods Researches in Social Sciences. *In Eighth International Conference on Technological Ecosystems for Enhancing Multiculturality* , 193-196.

Plano Clark, V. L. (2005). Cross-disciplinary analysis of the use of mixed methods in physics education research, counseling psychology, and primary care (Unpublished doctoral dissertation). *The University of Nebraska-Lincoln, Lincoln, NE, USA*.

Plano Clark, V. L., Huddleston-Casas, C. A., Churchill, S. L., O'Neil Green, D., & Garrett, A. L. (2008). Mixed methods approaches in family science research. *Journal of Family Issues*, 29(11), 1543-1566.

Procario-Foley, E. G. (2004). Marriage Rituals. *Folklore*, 114-452.

Ranjan, P. (1999). Fertility behaviour under income uncertainty. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, 15(1), 25-43.

Rees, G., Williamson, H., & Istance, D. (1996). "Status Zero": a study of jobless school-leavers in South Wales. *Research Papers in Education*, 11(2), 219-235. doi:10.1080/0267152960110206

Retherford, R. D., Ogawa, N., & Matsukura, R. (2004). Late marriage and less marriage in Japan. *Population and Development Review*, 27(1), 65-102.

Seligman, M. E., & Maier, S. F. (1967). Failure to escape traumatic shock. *Journal of Experimental Psychology*, 74(1), 1-9. doi:10.1037/h0024514

Selim, S., & Üçdoğruk, Ş. (2016). Türkiye’de Doğurganlık: Kalite - Miktar yaklaşımı. *Nüfusbilim Dergisi* , 27 (1), 49-66.

Semiz, Y. (2010). 1923–1950 Döneminde Türkiye’de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 423-469.

Sennet, R. (2017). *Karakter Aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri* (12. b.). (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sivri, S. (2021, 02 28). *Ev Genci*. Milliyet: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sezin-sivri/ev-genci-6442476> (12.05.2021 tarihinde erişildi.) adresinden alındı

Sosyal, E. (2016). *Türkiye’de Diplomalı Gençlerin İşsizliği Kamuoyu Araştırması, 2015*. <http://www.esassosyal.org/files/arastirmalar/EsasSosyal-Ipsos-Kamuoyu-Issizlik-Arastirma-Sunumu.pdf>: İPSOS.

Standing, G. (2017). *Prekarya - Yeni Tehlikeli Sınıf. 4. Baskı. (Ergin Bulut Çev.)*. İstanbul: İletişim yayınları.

Stock, T., & Seliger, G. (2016). Opportunities of Sustainable Manufacturing in Industry 4.0. *Procedia CIRP*, 40, 536–541. doi:10.1016/j.procir.2016.01.129

Sullivan, T. J. (2015). Family-Related Problems. T. J. Sullivan içinde, *Introduction to Social Problems. 10th edition* (s. 59). Northern Michigan University: Pearson.

Şahin ve diğerleri, L. (2021). Türkiye’de “Ne Eğitimde, Ne İstihdamda Ne De Yetiştirmede” (Neiy) Olan Gençler Profil Araştırması. E. L. Şahin, M. E. Kocakaya, & O. Akgül içinde, *Türkiye’de Eğitim, İstihdam ve Yetiştirmede Olmayan Gençler* (s. 189). İstanbul: Istanbul University Press.

Şak, N. (2021). Türkiye’de işsizlik histerisi: Kadın ve erkek işsizliğine bir bakış. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari*, 14(2), 467–477.

Şen, M. (2014). Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, 40(1).

Şose ve köprüler kanunu. (tarih yok). Resmi Gazete, Sayı 1214, Kanun no. 1525. 12 Haziran 1929.

Tansel, A., & Tasci, H. M. (2004). Determinants of Unemployment Duration for Men and Women in Turkey. *Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit Institute for the Study of Labor*. doi:http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.512222

Tashakkori, A., & Creswell, J. W. (2008). Mixed methodology across disciplines. *Journal of Mixed Methods Research*, (2)1, 3-6.

TCK'nın yürürlükten kaldırılmış hükümleri. (1926). 765 sayılı kanun. Resmi gazete, sayı 320. 1 Mart 1926.

Tetik, N. H. (2021). Türkiye'nin prekaryalaşan orta sınıfı. *Birikim*, 5(385), 36-48.

Tezcan, S., & Coşkun, Y. (2016). Türkiye'de 20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kadınlarda İlk Evlenme Yaşı Değişimi ve Günümüz Evlilik Özellikleri. *Nüfusbilim Dergisi*, 26 (1), 15-34.

Theodossiou, I. (1998). The effects of low-pay and unemployment on psychological well-being: A logistic regression approach. *Journal of Health Economics*, 17(1), 85–104., 17(1), 85–104. doi:10.1016/s0167-6296(97)00018-0

TNSA. (1999). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Ana Rapor 1998*. Ankara: HÜNEE.

Toraman, S. (2021). Karma Yöntemler Araştırması: Kısa Tarihi, Tanımı, Bakış Açıları ve Temel Kavramlar/Mixed Methods Research: A Brief History, Definitions, Perspectives, and Key Elements. *Nitel Sosyal Bilimler* (3)1, 1-29.

Toraman, S., Cox, K., Clark, V. L., & Dariotis, J. K. (2020). Graduate Students' Current Practices for Writing a Mixed Methods Research Study Abstract: An Examination of Doctoral Dissertation and Master's Thesis Abstracts in the ProQuest Dissertations and Theses Global Database. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 12(1).

TSKB. (2021). *Sürdürülebilir ve kapsayıcı kalkınma için katalizör: Gençliğin Güçlendirilmesi*. Mayıs : Türkiye Sınai Kalkınma Bankası.

Turgut, A. (2019). Türkiye’deki Gelir Eşitsizliğinin Toplumsal Cinsiyet, Kadının İstihdamı Ve Kadın Yoksulluğu Açısından Değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(38), 315-329. doi:10.35343/kosbed.581637

TÜİK. (2020). *İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti, 2019*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2021a). *Hanehalkı İşgücü Araştırmasında Yapılan Düzenlemelere İlişkin Metodoloji Dokümanı*. Ankara: İşgücü ve Yaşam Koşulları Daire Başkanlığı.

TÜİK. (2021c, 06 15). İstihdam edilenlerin yıllar ve cinsiyete göre iktisadi faaliyet kolları. Ankara, Türkiye.

TÜİK. (2021d, 05 03). İşsizlik Oranı 30.05.2021. 06 22, 2021 tarihinde alındı

TÜİK. (2021e, 05 03). Genç işsizlik oranı, 2014-2020.

TÜİK. (2021f, 7 6). *Evlenme sayısı ve cinsiyete göre ortalama ilk evlenme yaşı, 2001-2020*. 7 9, 2021 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2021-37250> adresinden alındı

TÜİK. (2021h, 05 18). *Doğum İstatistikleri, 2020*. 7 15, 2021 tarihinde TÜİK: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2020-37229> adresinden alındı

TÜİK. (2022a, 06 04). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2021*. Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> adresinden alındı

TÜİK. (2022b, 5 31). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2021*. Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568#:~:text=Ortalama%20ilk%20evlenme%20ya%C5%9F%C4%B1%202021,2%2C7%20ya%C5%9F%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti> adresinden alındı

TÜİK. (2022c, 04 07). *Tüketici Fiyat Endeksi, Haziran 2022*. 07 07, 2022 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Haziran-2022-45795> adresinden alındı

TÜİK. (2022d, Mayıs 17). İstatistiklerle Gençlik, 2021. 07 20, 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634#:~:text=Ne%20e%C4%9Fitimde%20ne%20istihdamda%20olan%20gen%C3%A7lerin%20oran%C4%B1%202020%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20%28,y%C4%B1l%C4%B1nda%20%32%2C4%20oldu.> adresinden alındı

TÜİK. (2022e, 03 23). *Temel işgücü göstergeleri (15+ yaş)*. 07 21, 2022 tarihinde TÜİK İstatistik Veri Portalı: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr> adresinden alındı

Tüylüoğlu, Ş., & Tekin, M. (2009). Gelir düzeyi ve sağlık harcamalarının beklenen yaşam süresi ve bebek ölüm oranı üzerindeki etkileri. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 1-31.

Uçar, M., Demirbaş, O., Aslan, R., Kutlu, R., & Sayın, S. (2014). Kadınların sosyodemografik özelliklerine göre kontraseptif yöntem kullanma durumları ve bu yöntemleri tercih nedenleri. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 18(3), 134-141.

Uğurlu, A. A., & Tuncer, İ. (2017). Türkiye’de Sanayi ve Hizmet Sektörlerinin Büyüme ve İstihdama Katkıları: Girdi-Çıktı Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 131-165.

Uysal, G., & Acar, U. (2019). *15-19 yaş aralığındaki 1, 3 milyon genç ne eğitimde ne istihdamda*. İstanbul: BETAM.

Ünal , Y. (2009). Bilgi toplumunun tarihçesi. *Tarih Okulu*, 5, 123-144.

Ünal, B., & Gülseren, L. (2020). COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23, 89-94. doi:10.5505/kpd.2020.37973

Ünal, Ç. (2008). İnsani gelişmişlik endeksine göre Türkiye’nin bölgesel farklılıkları. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 6(2), 89-113.

Van de Kaa, D. J. (1987). Europe's second demographic transition. *Population bulletin*, 42(1), 1-59.

Van de Kaa, D. J. (2002). The idea of a second demographic transition in industrialized countries. *Birth*, 35-45.

Vatansever, A. (2013). Prekarya geceleri: 21. yüzyıl dünyasında geleceği olmayan beyaz yakalıların rüyası. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 1-20.

Wanamaker, M. H. (2012). Industrialization and fertility in the nineteenth century: Evidence from South Carolina. *The Journal of Economic History*, 72(1), 168-196.

Warwickshire County Council. (2021, Ekim 25). *Support for young people who are not in education, employment or training*. Warwickshire County Council: <https://www.warwickshire.gov.uk/neet> adresinden alındı

WEB_1. (2021, 06 15). *Türkiye’de Endüstri 4.0*. Türkiye2nin 4.0 Platformu: <https://www.endustri40.com/turkiyede-endustri-4-0> adresinden alındı

WEB_2. (2021, 06 19). *Siyaset bilimci Alphan Telek, "Servete servet kattılar"*. Cumhuriyet: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset-bilimci-alphan-telek-servete-servet-kattilar-1834872> adresinden alındı

WEB_3. (2021, 05 18). *Genç İşsizlik Bülteni Mayıs 2021*. 06 23, 2021 tarihinde Genç İşsizler Platformu: <https://gencissizler.org/2021/05/18/genc-issizlik-bulteni-mayis-2021/> adresinden alındı

WEB_4. (2020, Ocak 11). *Erdoğan'ın Evlilik Açıklamasına Sert Tepki! | Sokak Röportajları*. Ocak 16, 2022 tarihinde Youtube - Sade Vatandaş: <https://www.youtube.com/watch?v=LJkfYfo2kWg> adresinden alındı

WEB_5. (2020, 01 09). *Erdoğan'ın Evlilik Açıklamasına Gençler İsyan Etti!* 12 01, 2021 tarihinde Youtube- Yurttaş TV: https://www.youtube.com/watch?v=HQzgd_z2IRs adresinden alındı

WEB_6. (2020, Ocak 12). *Erdoğan'ın evlilik açıklamasını gençlere sorduk: Neden evlenmiyorsunuz?* 07 16, 2022 tarihinde Youtube - Yol TV: <https://www.youtube.com/watch?v=-rozZ9gDYJQ> adresinden alındı

Winefield, A. H. (1991). A longitudinal study of the psychological effects of unemployment and unsatisfactory employment on young adults. *Journal of Applied Psychology*, 76(3), 424-431. doi:10.1037/0021-9010.76.3.424

World Economic Forum. (2021). *Global Gender Gap Report*. İsviçre: World Economic Forum.

Wright, K. B. (2005). Researching Internet-Based Populations: Advantages and Disadvantages of Online Survey Research, Online Questionnaire Authoring Software Packages, and Web Survey Services. *Journal of Computer-Mediated Communication* 10(3). doi:<https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2005.tb00259.x>

Yasdıman, H. Ş. (2001). Yahudi Dininde Ailenin Yeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 241-266.

Yates, S., & Payne, M. (2006). Not so NEET? A Critique of the Use of 'NEET' in Setting Targets for Interventions with Young People. *Journal of Youth Studies*, 9(3), 329-344, DOI: 10.1080/13676260600805671.

Yavuz, S. (2005, Eylül). Fertility transition and the progression to a third birth in Turkey. *In a workshop on Transnational Vital Events, Rostock, Germany*.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Ö. (2019, 05 02). 'Gençlerimize evlilik kurumunun değerini daha iyi anlatmalıyız'. 12 01, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/genclerimize-evlilik-kurumunun-degerini-daha-iyi-anlatmalıyız/1468164> adresinden alındı

Yılmaz, E., & Doğan, R. A. (2021). Covid-19 Pandemisi Nedeniyle Yaşanılan Toplumsal İzolasyonun Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Etkisi. *Unika Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1):39-48. doi:<http://dx.doi.org/10.47327/unikasaglik.15>

Yüksel Arabacı, R. (2020). Türkiye’de Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin Sosyo-Demografik Yapısı ve İşgücü Piyasası ile Bağlantısı. *Amme İdaresi Dergisi*, 53(3), 103-130.

Zaidi, B., & Morgan, S. P. (2017). The second demographic transition theory: A review and appraisal. *Annual review of sociology*, 43, 473-492.

Zohrabi, M. (2013). Mixed Method Research: Instruments, Validity, Reliability and Reporting Findings. *Theory & practice in language studies*, 3(2).

Zuanna, G. D., Atoh, M., Castiglioni, M., & Kojima, K. (1998). Late marriage among young people: the case of Italy and Japan. *Genus*, 54(3/4), 187-232.

EKLER

Ek-1. Kod Sistemi

Kod sistemi	Memo	20-24 yaş arası	25-29 yaş arası	Tüm katılımcılar (N)
Toplam Kod				912
DEMOGRAFİK BİLGİLER				
Mevcut durumda borcunuz var mı? (kredi vb.)				
Var		4	6	10
Yok		4	2	6
Dindarlık?				
İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen		4	3	7
Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar		4	3	7
Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar		-	2	2
Halen devam eden romantik bir ilişkiniz var mı?				
Flört		5	5	10
Yok		3	3	6
Son 5 sene içinde romantik bir ilişki deneyiminiz oldu mu?				
Flört		8	6	14
Yok		-	2	2
Eğitim düzeyi				
Ön lisans		1	-	1
Lisans		7	4	11
Yüksek lisans		-	4	4
Yaş?		8	8	16
EVLİLİK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER				
Günümüzde içinde yaşadığımız toplumda evliliğin ne anlama geldiğini düşünüyorsunuz?				
Sizce sizin yaş grubunuzdaki diğer genç erkekler ve kadınlar evliliğe nasıl bakıyor?				
Boş zamanın önemi		-	1	1
Demode		6	3	9
Maddi sebepler erteletiyor		2	3	5
Meşru cinsellik		1	3	4
Zorunluluk		6	4	10
Sosyal baskı		4	4	8
Kök aileden uzaklaşma		2	2	4
Statü değişikliği		1	3	3
Aile kurmayı önemsiyorlar		2	-	2
Olumlu/ılımlı		6	5	11
Siz evlilik hakkında ne düşünüyorsunuz (en uygun yaş vs.)?				
Zorunluluk değil		-	3	3
Duygusal yakınlık önemli		1	1	2
Zorlu bir tercih		4	2	6
Gelenekler itici faktör		2	3	5

Gerekli		2	1	3
Eko bağımsızlık öncelik		8	1	9
25 yaş öncesi erken		10	4	14
Potansiyel eşi iyi tanımak önemli		5	4	9
Dikkatli alınması gereken bir karar		6	2	8
Sorumluluk		3	2	5
Yoldaşlık		2	1	3
Hangi ekonomik ve sosyal koşullar altında evlenmeyi düşünürsünüz?				
Hazır hissetme	Duygusal olgunluk	1	-	1
Kariyer hedefleri öncelik		8	3	11
Güvenceli iş		10	3	13
Doğru kişi	" doğru kişi, her şeyi konuşabileceğim, görüşebileceğim biri olsun kafasında olan bir insanım" "güven" "uyum"	5	5	10
• Güven		-	1	1
• Uyum		2	-	2
Eko özgürlük		12	5	17
Belirsizliklerin giderilmesi		3	3	6
Nikahsız birliktelikler/birlikte yaşama hakkındaki yorumunuz nedir?				
Maddi yetersizlikler artırıyor		-	1	1
İlgilenmiyor		-	1	1
Yapmamayı tercih eder		-	1	1
Onaylanabilir		2	3	5
Daha iyi tanımak için uygun		1	1	2
Uygun değil		7	3	10
Saygı duyarım		3	1	4
İlk Evlilik Yaşı ve Doğurganlığa Dair Politik Söylemlere Dair Görüşler				
Nikahsız birlikteliklere dair söylemlere bakış				
Evlilik dışı gebelik olabilir		1	-	1
Karışılmamalı		3	-	3
Siyasiler ve politika yapımcıların sıklıkla gençlerin geç evleniyor olmalarından, birlikte yaşamalarının artmasından yakındığını duymuşsunuzdur, bu konu hakkında ne söylemek istersiniz?				
Çalışmaya yönelik sosyal baskı	Yüksek öğretimden sonra çalışmaya yönelik sosyal baskı evliliği erteletiyor	-	1	1
Kadına yönelik aile içi şiddetin görünürlüğünün artması kararı zorlaştırıyor		1	-	1
Baskı yanlış		1	2	3
Gelecek kaygısı		-	4	4
İşsizlik sorun		2	6	8
Eko zorluyor		3	3	6
Bireysel bir karar		3	-	3
Genç annelik için iyi		1	1	2
"en az 3 çocuk" söylemi son yıllarda çok duyulmaya başladı, çocuk sahibi olmak hakkında siz ne düşünüyorsunuz?				
Çocuğun geleceği kaygısı		-	1	1
Çocuğun boş zaman maliyeti		1	1	2
Çocuk şart değil		1	1	2
Bireysel hak ve özgürlüklere aykırı		4	1	5
Dini gereklilik		2	-	2
Kreş saatleri		1	-	1
Tek çocuk yeterli		-	2	2

Maddi güç yokken çocuk istemiyor		4	4	8
Nitelige önem veriliyor		1	4	5
Çocuk masraflı		3	2	5
Eko zorluyor		6	3	9

Aşka bakış

Günümüzde içinde yaşadığımız toplumda sizin yaş grubunuzda erkek ve kadınlar arasında yaşanan aşk deneyimi hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce aşk, evlilik için gerekli midir?

Denklik önemli		1	-	1
Gençlerde çıkarlar ön planda		2	-	2
Gençler şart olarak görüyor		1	1	2
Katılımcı için de şart		2	2	4
Evlilik kararı almak için uygun bir referans değil		3	5	8
Riskli bir karar		-	1	1
Sevgi saygı şart		9	6	15
Gerekli değil		4	3	7

EVLİLİK TÖRENLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLER

Siz evlenmeniz durumunda bu ritüellerin hangilerini yerine getirmek istersiniz veya eklemek istediğiniz başka törenler olur mu?

Kına		8	3	11
Sadece nikah		3	5	8
Bireysel kararlar ön planda		6	7	13
Daha aile arasında ve sade		7	7	14
Söz-nişan bir arada		9	4	13
Düğün yapılır		8	1	9
Yöresel adetler yapılır		2	-	2

Gençlerin bu husustaki davranışlarını -harcamalar bağlamında- nasıl değerlendiriyorsunuz?

Gerekli		5	-	5
Sayısı çok fazla		7	2	9
Çok masraflı		8	5	13
Gereksiz		7	12	19

Günümüzde söz, nişan, kına gecesi, düğün gibi evlilik törenlerinin toplumsal karşılığı sizce nedir?

Alışkanlık		1	4	5
Toplumsal baskı		3	7	10
Aileler baskı yapıyor		7	9	16
Sosyal prestij		4	4	8
Gösteriş		5	3	8

EŞTEN VE EVLİLİK SÜRECİNDEN BEKLENTİLER

Toplumsal cinsiyet rollerine bakış

Erkeğin geleneksel rolü hakkında ne düşünüyorsunuz?

Dini normlar kafa karıştırıyor		2	-	2
Fazla sorumluluk		2	2	4
Para kazanma		5	6	11
Olumsuz		2	2	4
Abartılmış		2	2	4
Otorite		3	2	5
Tahakküm		4	2	6

Sizin evlilik birlikteliği içinde ne tür beklentileriniz olur?

Muhabbet		3	4	7
Rol paylaşımı		9	6	15
Demokratik/eşitlik		9	6	15

Geleneksel evliliğe bakış

Geleneksel evlilik sizin için ne ifade ediyor?

Kadının sorumluluğu fazla		1	-	1
Kadının söz hakkı yok		1	1	2
Boşanma yok		-	1	1

Roller katı		5	-	5
Kök aileler baskın		3	3	6
Çocuk önemli		2	1	3
Kadın=anne		3	3	6
Kadın çalışmaz		2	3	5
Erkek üstün		6	-	6
Görücü usulü		4	6	10
Daha az tanışma		2	4	6

Sizce gelecekte sizin evliliğiniz nasıl olmalı?

Kök aileden uzak daha bireysel		-	1	1
Uyum		1	1	2
Dostluk		1	2	3
Duygusal yakınlık		5	-	5
Rol paylaşımı		9	5	14
Karşılıklı destek		2	2	4
Karşılıklı saygı		4	1	5
Demokratik		2	1	3

MEVCUT EKONOMİ VE İŞ PİYASASINA YÖNELİK ALGILAR

Eğitime uygun iş yok		1	3	4
İş yok		1	3	4
Fiyatlar çok yükseldi		-	1	1
Liyakatsizlik		3	4	7
Özel sektör sorunlu		6	-	6
• Ücretler az		1	-	1
• Çalışma saatleri fazla		2	-	2
İş piyasası yeni mezunlar için zorlayıcı		2	1	3
İş piyasası kadınlar için zorlayıcı		2	1	3

Şimdiye kadar aldığınız eğitimi de göz önünde bulundurarak çalışmanın sizin için anlamlı ne?

Eko özgürlük		3	-	3
Üretmek/katkı sağlamak/değer		2	2	4
Şart değil		-	1	1
Psikolojik esenlik için gerekli		5	5	10
Ön şart		10	7	17

İstihdam piyasasına katılmak için şimdiye kadar neler yaptınız ve ilerde ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Eğitime uygun iş bulmak zor		1	4	5
Özel sektörde sorun yaşanmış		2	1	3
Ek eğitimler/sınavlar		5	8	13

İşsizlik sürecinin evlenmenize etkisi nasıl oldu?

Olumsuz etkiledi		6	6	12
Umutsuzluk		1	5	6
Güvenceli iş ihtiyacı		6	3	9
Belirsizlik fazla		2	3	5

COVID-19 PANDEMİSİNİN ETKİLERİ

Şimdiye kadar konuştuklarımızda pandemi sürecinin etkisi olmuş mudur? Salgın sürecinde yaşanan gerek ekonomik gerek sosyal olayların evlilik ve çalışmaya karşı düşüncelerinizde nasıl bir etkisi olmuştur? Pandemi öncesi düşüncelerinizle karşılaştırabilir misiniz?

Umutsuzluk pandemiden önce de vardı		3	2	5
Ertelemelere sebep oldu		3	2	5
Evlilik kararında?				
Umutsuzluk		1	2	3
Hayat pahalılığı		2	2	4
Aile içi şiddetin artması itici faktör		2	1	3

Boşanmaların artması itici faktör		1	1	2
Sosyal ilişkiler kısıtlandı		2	-	2
İşsizliğiniz hakkında?				
Umutsuzluk		2	5	7
Ücretler düştü		2	1	3
İş koşulları zorlaştı		6	2	8
İş bulmak zorlaştı		5	3	8

